

SOBOTNA PRILOGA

PROGRAM A IN PROGRAM B

Z

golj naključje je, da stopamo v novo leto brez vlade, toda če je že tako, potem se nam vsaj v nekem smislu v prihodnjih dneh v upravnih zadevah obeta dobesedno nov začetek. Kakršno je v zadnjem času življenje oziroma tisto, kar je po strahovitem padcu življenjskega standarda v lanskem letu ostalo, je za nov začetek skrajni čas, kajti potrpljenje ljudi vse bolj kopni, vsakršno nadaljnje neposredno slabšanje gospodarskih razmer pa bi utegnilo hitro pripeljati tudi do odkritega upora tistih, ki so nekaj časa res verjeli, da so pravico do »novega začetka« za vselej izžepali v preteklosti. Razmere v Jugoslaviji so seveda še zmeraj takšne, da tudi ob koledarskih spremembah in vladnih odstopih ni mogoče kratko malo obrniti lista v knjigi z vedno bolj kontroverznim naslovom Druga Jugoslavija in samozavestno reči: sedaj pa je tega dovolj, začeli bomo drugače... Okoliščine so namreč takšne, da je treba v nekaterih zadevah res zelo paziti, tehtati, kaj mislijo o spremembah v Jugoslaviji drugi, in po ovinkih dopovedovati tisto, kar bi sicer morali povedati naravnost.

Toda sedaj, ko je po letih avtomatičnih vladnih sprememb končno nastopil čas za temeljito rekonstrukcijo vlade, je najbrž treba nekatere stvari vseeno zelo jasno povedati, saj bi lahko vse drugo pripeljalo do tistega zadnjega tragičnega nesporazuma, po katerem bi za dolgo časa živeli le še po administrativnih dekretih. Gre namreč za radikalno gospodarsko reformo v državi, v katero po svoje vsi verjamemo, zanjo se tudi vsi zavzemamo, v njej pa pogosto vidimo zelo različne stvari. Nobena skrivnost ni, da si gospodarsko obnovo v Jugoslaviji jug države zamišlja nekoliko drugače, kot si jo zamišlja sever (v prilogi pišemo tudi o tem), da ni skorajda nobenega soglasja o tem, kakšna naj bi bila ekonomska politika, ki bi pomenila uvod v reformo, oziroma ali naj takoj začnemo z reformo ali pa naj državo najprej gospodarsko pripravimo nanjo. Mnogi pa po tem celo upajo, da bomo do reforme prišli po administrativni, to je politični poti. Zato je ta trenutek zelo pomembno odločno povedati, da razumemo gospodarsko reformo v državi le kot enkratno politično dejanje, potem pa kot stvar, ki pripada gospodarstvenikom, in da je to tudi bolj ali manj edini kriterij, po katerem lahko sprejmemo vso odgovornost pri oblikovanju nove vlade in njenega programa.

Seveda pa so po praktični plati zadeve veliko bolj zapletene, saj ni več nobena skrivnost, da je velika večina v Jugoslaviji proti takšni reformi in da vidi v njej predvsem proces »postopnega prilagajanja« gospodarskih razmer novim proizvodnim

zahtevam, proces, v katerem lahko reformno bistvo hitro zvedeni, stoodstotno pa se uveljavi znano socratistično nacelo, da v socializmu dejansko ni stvari, ki se je ne bi dalo pokvariti... To spoznanje je še toliko pomembnejše, ker si moramo biti v tem trenutku tudi povsem na jasnem, v kakšnih okoliščinah je padla Mikuličeva vlada. ZIS, ki je v preteklih dveh letih napravil nekaj katastrofalnih napak, namreč ni odstopil pod pritiskom tistih, ki niso bili zadovoljni z njegovo reformno usmeritvijo ali v zadnjem času vsaj do neke mere tržno naravnano ekonomsko politiko, ampak se je poslovil potem, ko so mu odrekli podporo oni, ki so v zadnji usmeritvi vlade po majskih ukrepih začutili nevarnost za svoje administrativno pridobljene pozicije. Ali, povedano z drugimi besedami, Mikuličeva vlada je dejansko zrušil jug, tisti jug, ki ga je tudi na severu našel in ki se je v zadnjih mesecih javno spogledoval s centralističnimi in unitarističnimi težnjami in ki je tudi odkrito napovedal, da v tem hipu (gospodarsko popolnoma na tleh in socialno na vseh koncih ogrožen) bolj kot trg potrebuje akumulacijo — če je treba, tudi tisto s »severa«. Seveda je sedanji ZIS padel tudi zaradi moralne degradacije njegovega predsednika, ki se preprosto ni mogel več braniti pred skrajno otežujočimi političnimi očitki iz različnih jugoslovanskih okolij, vendar pa to za razumevanje razmer, v katerih se bo izbral nov predsednik, niti ni več pomembno.

Gre namreč za to, da bo tudi pri tokratnem sestavljanju vlade odločilnega pomena razpored političnih sil v državi in da bodo pri tem najbrž obveljali znani kriteriji: politična ustreznost pred strokovnimi kvalifikacijami. V teh okoliščinah pa bo položaj reformnih sil, še zlasti Slovenije, veliko težji, kot je sedaj slutiti po nekaterih javnih izjavah. Lahko celo rečemo, da moramo biti vsi skupaj veliko bolj kot kdajkoli prej pripravljeni na vse in da moramo imeti poleg te svoje glavne reformne usmeritve, ki naj jo označimo kot program A, še rezervno usmeritev, program B, h kateremu se bomo zatekli v primeru, če bo reformni koncept na celotnem jugoslovanskem področju zaradi kakršnihkoli vzrokov propadel ali pa se bo začel utapljati vsem na oči v politiki majhnih reformnih kompromisov z znanimi dolgoročnimi gospodarskimi posledicami.

Mogoče se bo vse to zdelo komu nekoliko pretirano ali pa bo nemara celo rekel, da vidimo strahove tudi tam, kjer jih ni, vendar pa je previdnost v tem trenutku več kot potrebna, saj se je v zadnjih osmih letih, v katerih smo ves čas v fazi »intenzivnega reformiranja« ali pa vsaj »zaostrene stabilizacije«, jasno pokazalo, da se nismo pripravili zlepa spremeniti, zaradi česar je težko verjeti, da bo tokrat drugače. Dno, kateremu se vztrajno približujemo, pa tudi ne more biti nikakršen vzrok za spametovanje, kajti izkušnje nekaterih drugih socialističnih držav zgovorno opozarjajo, da je človeška potrpežljivost v nekaterih okoliščinah zelo raztegljiva in da lahko družbeno vegetiranje v najbolj mizernih razmerah zelo dolgo traja, ne glede na to, da pri tem vsi trpijo — celo tisti, ki so zanj odgovorni in ki se sicer hranijo in oblačijo v posebnih trgovinah. Zato nam res ne preostane drugega, kot da se v prihodnjih tednih vsi skupaj skrajno ofenzivno zavzemamo za uresničitev konsistentne gospodarske reforme v vsej državi (program A) in da pri tem tudi povsem odkrito ponudimo komparativne prednosti razvitih okolij (višje tehnološko-upravne sposobnosti, boljše organizacijo dela in sodelovanje z razvitim zahodnim svetom), za katere je znano, da so tudi izpostavljeni mnogim težavam, vendar pa so za reformne namene še zmeraj veliko bolj uporabljive kot »prednosti« nekaterih drugih. Mogoče se moramo celo nekoliko znebiti strahu pred Jugoslavijo, h kateremu je v preteklem obdobju veliko prispevalo tudi načrtno nerazumevanje slovenskih stališč v drugih delih države, in tako pokazati, da resno jemljemo koncept socializma po meri ljudi, za katerega se je izrekla ZKS, in da se o njem ne mislimo pogajati. To je še toliko pomembnejše, ker smo pravico do njegovega obstoja lani le s težavo obranili, in sedaj res nima smisla, da bi ga prepustili negotovi usodi, ki lahko na koncu prinese nekakšen nejasen reformni projekt. Pri tem nas ne bi smel od tega odvrtiti niti morebiten pomislek, da poskušamo Slovenci skupaj z ostalimi zopet učiti druge, kajti na izbiro imamo resnično samo dve možnosti: ali bomo mi prepričali njih ali pa nas bodo oni potisnili v kot.

Tako je najbrž prva naloga, ki nas čaka v prihodnjih tednih, da se čim bolj aktivno vključimo v neposredna pogajanja za sestavo nove zvezne vlade. Ničče kajpak ne misli, da bi morali na to mesto spraviti ravno svojega kandidata, vendar pa bi bilo (milo rečeno) zelo čudno, če bi ob vsesplošnem odobravanju reforme prišel na ta položaj kdo z območij, ki so v desetih letih doživela popoln gospodarski polom. To bi namreč pomenilo, da smo že na samem začetku gladko popustili znanemu kadrovskemu voluntarizmu o premoči politike nad gospodarstvom. Seveda se zavedamo, da pogajanja ne bodo lahka, vendar pa so razmere v državi takšne, da si bo treba najbrž kot nesploh šteti že to, če bo na položaj predsednika ZIS izbran kdo izmed tistih, ki se zmeraj mislijo, da se da s »predpisano akumulacijo zagotoviti tržno obnašanje podjetij«... Enkrat za vselej se moramo namreč nehati zanašati na to, da bomo že — potem ko bo izbran nov predsednik (ali pa, ko bo sprejet določen zakon) — poskrbeli za korekcijo njegovih gospodarskih in političnih pogledov ali (v primeru zakonov) za drugačno tolmačenje. Zaradi tega je najmanj, kar moramo doseči, to, da bo novi ZIS vlada strokovnjakov, to je tistih, ki vsaj vnaprej vedo, kaj pomenijo ekonomska merila in tržne zakonitosti, čeprav jih bodo potem s težavo uveljavili.

Konkretna imena nas ta hip niti ne zanimajo (čeprav nekatera izmed njih v prilogi tudi omenjamo), kajti izbor kandidatov je navsezadnje stvar širšega demokratičnega postopka. Pomembno je le to, da pride mandat v roke takim, ki se zavedajo, da je to dejansko zadnja priložnost za gospodarsko reformo, preden bo kriza povsem razjedla družbeno tkivo in iz ljudi, ki jim sedaj še ni vseeno, v kakšni državi živijo, naredila vzhodnjaško varianto lumpenproletariata, ki se pomika le od ene trgovine z alkoholnimi pijačami do druge, hodi na delo samo zaradi strahu pred mandnatimi kaznimi in ki se pošteno poživlja na vse na tem svetu. Pri tem je treba posebej poudariti, da ne pride v poštev niti t. i. »močna vlada«, to je vlada vplivnih političnih osebnosti, o kateri se po ovinkih tudi že govori, kajti »močna vlada« bi ponovno pomenila nekakšno reformo od zgoraj, od katere še nikjer ničesar ni imel.

Mogoče so ravno te in podobne zadeve najboljše dokaz, v kakšnih zablodah živimo, saj mnogi očitno še zmeraj ne razumevajo, da gospodarska reforma s prehodom na resničen trg lahko uspe samo kot totalna družbena reforma, v kateri se ob spremeni nju upravnega sistema, uveljavljanju samostojnosti podjetij (zasebnih in družbenih) spreminjajo tudi politične organizacije z ZK vred, ki mora avtomatično prepustiti večino svojih nadzornih funkcij drugim političnim organizacijam in institucijam ustavnega loka. Nikakor pa ni možna obratna pot; pot, ki je, recimo, izrecno predvidena v srbskem programu in po kateri naj bi se najprej kadrovska obnovila ZK, potem naj bi se začele postopno spreminjati politične institucije in uprava, na koncu pa naj bi se začel uveljavljati tudi trg. To je namreč le še ena varianta starega modela, za katerega pa je znano, da je doživel popoln neuspeh.

Prav tako najbrž ni treba posebej poudarjati, da mora biti nova vlada po strokovni plati sestavljena tudi tako, da bo lahko

takoj nadaljevala pripravo novih sistemskih zakonov, saj je od teh odvisno vse, od tega, kako bodo s pomočjo novega sistema stimulacij podjetja pripravljena na proizvodno prestrukturiranje celotnega gospodarstva, do tega, kakšen bo priliv tujeje kapitala, kakšne bodo možnosti za zasebno dejavnost in kdo bo tisti, ki bo odločal o večjih investicijah v državi. Pri tem je se posebej pomemben prtok tujeje kapitala, bodisi v obliki direktnih investicij bodisi kreditov. Ničče naj si namreč ne misli, da se lahko iz sedanjega položaja izkoplje samo in na ta način približamo srednje razvitim delom Zahodne Evrope, o čemer povsod tako radi govorimo. Gre le za to (in to je mogoče tudi glavni smisel reforme), da bomo nova sredstva drugače porabili, kot smo tista v preteklosti, in da bo reforma zagotovila strogo tržno kontrolo nad njimi, v kateri bodo morala enakopravno sodelovati tako podjetja v zasebni kot v družbeni lasti (delež zasebnikov bo moral biti pri tem prav gotovo znan).

Ker pa so časi seveda takšni, da ničče ne ve, kaj bo prinesla sestava nove vlade in njenega programa, je najbrž prav, da že ta hip vemo, kaj storiti, če bo reformni koncept povsem propadel. V tem primeru pa bomo najbrž morali poseči po t. i. programu B, to je po zaslinem izhodu, ki ima na prvi pogled v sebi mogoče nekaj kitajskega šarma, na vsak način pa se lahko izkaže kot realna alternativa, in ki pomeni uresničitev ideje o eni državi in dveh gospodarskih sistemih. Tudi s tem programom ne bi želeli pretiravati, vendar pa gre (ali pa bo vsaj kmalu šlo) za biti ali ne biti in prav je, da o tem, če smo že sprejeli sintagmo, da se nismo odločili za življenje v vsakršni Jugoslaviji, tudi odkrito razmišljamo. Zavedamo se seveda, da ta ideja objektivno pomeni krepitev ekonomsko-političnega konfederalizma v Jugoslaviji, vendar pa utegnemo priti stvari hitro tako daleč, da bo za vse boljše dobro premišljen te vrste konfederalizem kot pa slabo delujoča federacija. To je kajpak res le izhod v sili, vendar pa je dejstvo, da ničče ne more nikogar prisiliti, da bi ogrozil svoj socialni in nacionalni obstoj samo zato, ker bi nekateri radi še naprej živeli v administrativnem socializmu. Dilema — vsi skupaj hkrati enako v napredek ali pa vsi skupaj v prepad — je namreč lažna dilema in je pravzaprav le potuha za tiste, ki so se že prepustili toku dogajanja. Zato naj program B vsebuje vsaj to, da bo naša republiška uprava v prihodnjih mesecih resno sledila vsemu sistemu, kar bo pripravljala zvezna uprava, in da bo, če bo treba, takoj dala signal za alarm.

Danilo Slivnik

VSEBINA PP poštini 29

predal

Slobodan Dukić
Boško Kovačević
Portrait tedna
Branko Soban, Vojko Flegar
Zgolj vojsko ali tudi politično dejanje?
Tema tedna: reorganizacija JLA 17

Slobodan Dukić
Veliki kadrovski transport
v Vojsvodini
Pred novo idejno-politično diferenciacijo
v Novem Sadu
Branimir Nešović
Čvrsta roka ali »železna rokavica«
Sestojanarska diktatura
Gojko Stanić
Svobodno združevanje – pogoj
demokracije 18

Zarko Rajković
Makedonski Neum
Afera v Strugi
Peter Potočnik
Jugoslavija se mora na novo
legitimirati
Aktuelni pogovor: dr. Zarko Puhovski,
predkan filozofske fakultete v Zagrebu 19

dr. Maks Tujnjak
Padec papirnatega zmaja
Drago Buvač
Ni vse zlato, kar se sveti
Vzhodna in zahodna reformna fronta
Darianj Kasir, Uras Lipušček, Miro Poč
Milošević verjetno ne bo premier
V žarišču 20

Vesna Bertonec Popit
Ko otroci dobe denar, imajo
kramarji semenj
Jugoslovanske vojskove klade
Janez Kopac
Pot na beraško palico
Stanovanjski kredit
Janez Kovačič
Brez konkurence ni kreativnosti
Tomosov razvojni program 21

Drago Medved
Nerodna ladja, pa še med Scilo in
Karibdo
Okrogla miza: Kaj je s paketom nacionalnih
investicij 22

Saša Vidmajer
Velik polom na Slovenskem
Sodobna arhitektura
Srčo Zajc
Ne vem, zakaj sem imel srečo,
oni pa ne ...
Pogovor s srbskim pisateljem Dragoslavom
Mihaljevićem 23

Sporočilo bralcem
Uredniški kolegij je zaradi večjega zani-
manja bralcev za sodelovanje v rubriki PP 29 in
upoštevaje priporočilo delegatov Skupščine
CGP Delo z dne 8. maja 1985 sklenil, da
prispevki v Poštnem predalu ne smejo biti daljši
od dveh tipkanih strani (60 vrstic), v rubriki
Prejeli smo pa naj obsegajo do največ tri tipka-
ne strani (90 vrstic). Namen tega je, da bi čim
več bralcem omogočili izražati mnenja, stilska,
črta, pripombe, ugovore in predloge; zato smo
hkrati odmerili še več prostora rubriki PP 29.
Avtorji predložitve prispevkov, podpisani s pol-
nim naslovom, pa v skladu s tem prepustijo
uredništvu pravico do krajsanja oziroma manjši-
ših predelav (strnitve), ne da bi bila tako bistve-
no okrnjena vsebina njihovega sporočila.

Delo, 20. decembra
Panellova ofenziva
Podnaslov: Italijanski radikali se ne odpo-
vedujejo svojemu kongresu v Zagrebu, ni
v duhu transnacionalnega radikalnega
evropskega gibanja. Tak podnaslov omeju-
je gibanje le na italijansko ozemlje oziroma
na italijanski narod.
Najbrž o tem ne bi bil sposoben razmišljati,
če ne bi dan prej po pošti prejel glasila
Transradikalne stranke Evrope »Radikalne
novice« in sicer v SLOVENŠČINI, čeprav
je bila ta nekoliko okorna. Bistvo je, da je
bilo napisano v slovenskem jeziku.
Na starih straneh so radikali kar dosti do-
bro predstavili svoja hotenja in težave, ki
jih imajo z našo zvezno vlado zaradi kon-
gresu v Zagrebu. Ali samo z zvezno vlado?

Nadalje nas vabijo, da se včlanimo v radi-
kalno stranko Evrope ter da se udeležimo
kongresa v Zagrebu.
Za slovensko populacijo je bilo natisnjenih
15.000 izvodov. Priskrbeli so si svoj naslov
in sem prejel glasilo prej, kot prejemanj
položnice za plačilo električnega toka.
Že samo dejstvo, da so radikalni aktivisti
prišli do mojega naslova, govori o tem, da
so RADIKALNO posegli v naše življenje
brez predhodnih odobritev nekakšnih vlad.
Blagor nam Slovencev – tudi naturalizir-
anim (saj nam tako drugi pravijo), tudi če
nimamo možnosti izbirati. Zastavljene avto-
mobilov po kvaliteti in po barvi, če nimamo
možnosti večjega zaslužka in nam povpreč-
je standarda leže k jugoslovanskemu pov-
prečju – imamo čudovito izbiro strank, ki
v zadnjem obdobju rastejo kot gobe po
deležju. Ocenimo programe, ki nam jih
stranke ponujajo, včlanimo se v eno od
njih. Kar se mene tiče, se nagibam k Evrop-
ski radikalni stranki. In če bi vsi Jugoslovani
postali člani Evropske radikalne stranke,
bi bili že v Evropi. Ko bi bili v Evropi, bi
radikalno rešili te probleme:

- Kosovo,
 - zvezni proračun, znotraj tega pa finan-
ranje JLA,
 - vprašanje slovenskega jezika in drugih
jezikov narodov in narodnosti Jugoslavije,
 - tuja posojila,
 - standard,
 - izseljevanje naših strokovnjakov in
nerentabilne tovarne.
- Nakopali bi si dva problema:
- ostali bi brez birokracije in
- naši diplomati bi ostali brez dela.
Pa premislite.

Momo Radosavljevič, Ljubljana
V zadnjem času je bilo in je še aktualno
vprašanje, ali bo jugoslovanska vlada dovolila
kongres Transnacionalne stranke v Zagrebu.
Negativni odgovor in obrazložitev tega sklepa
vlade je dokaj medel in za Jugoslavijo, ki se
želi vključevati v evropske tokove, zelo ne-
likan, da ne rečem nazadnjaški ali balkanski.
Take odločitve nas še bolj oddaljujejo od za-
hodne Evrope in postajamo vedno bolj po-
dobni Albancem. Če smo že taki, nehamo
tudi govoriti, da bi se radi vključevali v zahod-
noevropske tokove. Zunanji minister Lončar
prav te dni to počenja v Strassbourgu.
Zanima me, kaj je slovensko politično vod-
stvo, ki ga imamo za bolj naprednega in de-
mokratičnega, storilo, da bi spremenilo na-
zadnjaško miselnost jugoslovanskega vodstva
oziroma Mikuličeve vlade.

Ponudba Transnacionalne stranke, v katero je
vključeno veliko eminentnih evropskih ose-
bnosti, je vsekakor priznanje naši državi, ki ga
pa očitno nismo vredni. Konec koncev bi
kongres imel tudi druge pozitivne učinke, ne
nazadnje pa bi tudi Jugoslavija dobila katerega
novega prijatelja, ki ji je še kako potreben.
Nič več se ne čudim, če mi znanci, ki delajo
v državah zahodne Evrope, govorijo, da jih je
zadnje čase stram, da so Jugoslovani.
Mislim, da je že skrajni čas, da tudi naše
vodstvo uvidi nesmisel sedanje usmeritve, saj
nas je ta pripeljala v strah zbujajočo krizo, ki
se iz dneva v dan pogloblja, in prične posne-
mati uspešna (vodstva), pa čeprav so to kapi-
talistična in zahodnoevropska. Delovni ljudje
pa imajo teme več socializma kot pri nas.
Franc Šperc, Postojna

Povabilo vodstva ZSMS, da je federalni
svet transnacionalne radikalne stranke svo-
je zasedanje prenesel iz Trsta tudi v naš
Bohinj, če jim je že jugoslovanska vlada
zavrnila prošnjo, da bi imeli svoj kongres
v Zagrebu, me je v pogojih naše sicer pre-
vladujoče politične okostenelosti naravnost
razveselilo kot pogumna, demokratična in
izvirna poteza in to ne glede na končne
rezultate in kljub temu, da tudi sam ne mi-
slim, da bi bili radikali za nas edina rešilna
bilka. Se pa, čeravno kot upokojenec zgolj
na straneh za pisma bralcev, oglašam tudi
zato, ker sem s to evropsko pobudo nekoli-
ko povezan, saj sem že novembra 1987, ko
je bila tema še bolj tabu, z mednarodnega
forumu razumnikov Vzhod-Zahod v Pari-
zu poročal o svojem razgovoru z voditeljem
radikalcev Marcom Panello in njegovo že
tedaj izrečeno, a žal v Delu le delno objavl-
jeno pobudo za sodelovanje pri vstopu
Jugoslavije v Evropsko skupnost, ki bi bila
tudi pripravljena pomagati pri reševanju
naše težke zadolženosti in krize. Če se je
zdel ob tako naklonjenem trkanju radikal-

cev na vrata Jugoslavije uradna politika
SFRJ se enkrat izkazala s svojo togostjo in
domišljavostjo, se je pa naši mladi generaci-
ji posvetilo, da lahko s polno odgovornostjo
in poslušam za demokracijo in
Evropo odprejo vsaj okno dialoga.
Morda bo tudi ta poteza ostala zgolj miren,
a iskri preblisk v iskanju kisika za naše
preživetje, toda nedvomno je že sama po
sebi primer, ki kaže, kako izvirna pobuda
lahko ustvari nove, boljše pogoje. Ali ne bi
zato kazalo ta pouk upoštevati tudi pri si-
ceršnjem reševanju naše državne in družbe-
ne zagate, konkretno tudi pri oblikovanju
nove zvezne vlade in njenega programa?
Ali ni že zadnji čas, da neko strokovnimi
izkušnjami, a s svežino in poštenostjo mladi-
nih, brez ideoloških fraz in gospodarskih
izmikanj, resno in odgovorno vsem ljudem
pove, da hočemo iz krize, ker iz nje morau-
mo, za kar so potrebne vse tri postavke:
delo, varčevanje in demokracija, pa tudi
odprtost. Ideologija je konzerva, ideja je
gejzir.

Bogdan Pogačnik, Ljubljana

Delo, 24. in 30. decembra
Povelje je nezakonito – in sedaj?
Na kratko o sprenevanjih Ivana Laha
prejšnji teden:

1. Da Krivic »teorijo« nezakonitosti in
neustavnosti slovičnega povelja razpade na
neustavnost povelja in zakonitost povelja
sprejela soglasno na seji 18. novembra
1988.
2. Da ta skupina delegatov »prvotno ni bila
namenjena« za presojo ustavnosti in zakonit-
osti »niti procesa v celoti niti posamičnih
dokumentov«. Za ocenjevanje procesa
skupina ni bila namenjena ne prej ne kdaj
kasneje (zaradi načela neodvisnosti sodstva
ni primerno, da bi skupščina ocenjevala
konkretno sodno odločbo – pač pa so to
lahko podvržene javni strokovni in držav-
ljanski kritiki), zato se skupina s tem tudi ne
ukvarja, pač pa je bilo že v obrazložitvi
osnutka odloka o njeni ustanovitvi (glej
skupščinski Poročevalac z dne 11. 10.
1988, str. 12) izrecno zapisano naslednje:
»To žlasi velja za preveritev ustavnosti in
zakonitosti povelja komandanta LAO, ki ga
je skupščina na podlagi sklepa zbora zdru-
ženega dela že zahtevala od predsedstva
SFRJ za potrebe skupine delegatov v okvi-
ru njenih nalog, določenih s tem odlokom,
kar je v skladu s prvo in drugo alineo 2.
točke tega odloka, ki določa, da mora sku-
pina delegatov vpogledati in oceniti vse po-
trebne dokumente in oceniti vsa relevantna
dejstva, ki so pomembna za oceno okolš-
čin, v katerih je posejal proces.«

3. Da so za to nalogo pristojni »najvišji
pravosodni, upravni in sploh državni orga-
ni, ki so svoje presoje in uradna mnenja
tudi že povedali« in da zato teh presoj nima
smisla na novo delati, »če ni videti novih
razlogov, ki bi ponovljeno opravičevali«. Tako
presoje je pred nami naredilo in jo
javnosti sporočilo samo Predsedstvo SFRJ,
ki pa pri tem očitno ni upoštevalo razlogov,
na katere je opozorila naša skupina delega-
tov in že konec julija odbor za varstvo
človekovih pravic, namreč dejstva, da zvezi-
ni zakon o SLO dovoljuje uporabo enot in
ustanov JLA za opravljanje nalog družbene
samozasčite zunaj okvirov same JLA (kar
vključuje seveda tudi izdelavo politično-
varnostnih ali kakršnihkoli drugih ocen
o stanju v družbi) samo v primeru uradno
proglšenih izrednih razmer, pa tudi takrat
samo po izrecnem ukazu pristojnih držav-
nih organov.

4. Da »Krivic naslanja svojo celotno teorijo
le še na navidežno in formalno spojitko, čes
da zakon predvideva le varnostno oceno,
povelje pa da je naložilo izdelavo politično-
varnostnih ocen?« Spodbilo bi se, tovariš
Lah, da najprej preberete tisto, s čimer
želite »polemizirati«. Tam sem namreč iz-
recno zapisal tudi naslednje: »Ni bistvo, da
vojski le prve (t. j. politično-varnostne oce-
ne) ne bi bile po zakonu dopuščene, ampak
JLA po zakonu ni pooblaščen za izdelavo
nobenih in nazdirati civilna oblast.)«

5. Naj bo vojak izobražen, tudi politično
razgledan, da bo zavestno prijel za orožje,
kadar bo treba, tako kot med NOB? Da, se
popolnoma strinjam. Toda, kdaj bo to tre-
ba (prijeti za orožje – ali pa za druga
»samozasčitna«, npr. prisilskovalna sred-
stva), lahko vojski ukažejo samo legitimni
organi družbe, ki naj bi jo ta vojska branila,
ne pa od znotraj spodbujala njeno de-
mokratično ureditev. Tudi med NOB se je
slovenski narod dvignil k uporabi na poziv
OF, KP in SNOO. (Mimogrede: zato bi se
tudi tk. im. idejno-politična vzgoja v JLA
morala spremeniti in državljansko-politično
vzgojo, njeno vsebino pa bi morala predpi-
sati in nazdirati civilna oblast.)

6. Da zaskrbljenost obsojenec za usodo
slovenskega naroda ni bila upravičena? Če
Borštnar ne bi bil storil, kar je, javnost ne bi
bila, zlasti pa ne s tako neizpodbitnimi do-
kazi, obveščena o nezakonitem, in nedemo-
kratičnem poseganju vojske v družbeno do-
gajanja (oziroma vsaj o pripravah za to), ne
bi tudi tako jasno zvedeli, kaj se je dogajalo
po seji vojskega sveta 25. marca, ko je
vojska že spravevala civilno policijo, ali bo
lahko sama obvladala morebitne nerede ob
morebitnih aretacijah itd. Parola »zaskrb-
ljenost za usodo slovenskega naroda« je za
mene le v tem smislu napačna oziroma
preozka, ker gre v resnici za usodo demo-
kracije v Jugoslaviji naploh, s tem pa seve-
da tudi vsakega njenega naroda in sloven-
skega v prvi vrsti, ker so se pač demokratio-
ne težnje in zamisli v njem v zadnjem času
najmočnejše izrazile.

Prave demokracije njer res sploh še nima-
mo (ne zato, ker je socialistična, za kakršno
se tudi sam zavzemam, ampak zato, ker ni
pluralistična, s svobodnostmi, zavarovanji
mi z resnično neodvisnim sodstvom, brez
nedotakljivih privilegijev in ključnih vzvod-
ov oblasti v rokah izvoljenih skupščin,
dejansko pa neodgovornih partije in vojske
itd.). Mislim pa, da do take demokracije
lahko postopoma pridemo, tudi s koraki,
kakršen je bila ustanovitev naše skupine
delegatov. Mnogi so nad to perspektivo,
ker so bili že tolikokrat spletni na led, zdaj
dokončno obupali in ne vidijo, da je v zad-
njem letu demokratizacija v Sloveniji pod
pritskom razmer in ljudske volje, pa tudi
z aktivnim prispevkom mnogih demokra-
tično usmerjenih politikov osvobodila izredno

pomembne nove »okope«. Te bi bilo zdaj
z medsebojnim sodelovanjem vseh teh sil,
tudi slovenske ZK z njeno sedanjo orienta-
cijo, treba utrditi in odločno, a premišlje-
no naskakovati nove – ne pa avturišči-
no razglasiti kot alfo in omego tega trenu-
ka večstrankarski sistem in s tem razcepiti
demokratično fronto v Sloveniji, ki tako
razčepljena pred navalom konzervativnih
sil v naši in drugih republikah, ki jih utege
prav to združiti, ne bo vzdržala. Večstran-
karski sistem bo čez nekaj let tako in tako
edina možnost (razen vojaške diktature), če
bo partija o sestopu z oblasti v neko megle-
no perspektivo nestrankarskega sistema tu-
di to leto, te mesece in te dni še naprej samo
govorila ali ponujala zgolj kozmetične
popravitve brez korenitih, globokih in ta-
kojšnjih sprememb – ta trenutke pa, o tem
sem globoko prepričan, je forsiranje več-
strankarskega sistema samo voda na mlin
konzervativnih sil. Danes – kljub gospo-
darski katastrofi – še niso uničene. In
smrtno ranjena pošast je lahko, preden po-
gine, še zelo nevarna, Ljubljana

Matevž Krivic, Ljubljana

V ustavi verjetno piše, da je obramba drža-
ve tudi pravica občana. V kulturni družbi
pa se vojska ne sme odklati za edinega
poklicanega da »omogoča« uredničenje
je pravice. Kako in na kakšen način bo
človek uredničeval to in ostale pravice, mo-
ra biti prepričan njegovi volji, z vsemi
človeškimi pravicami in seveda z omejitvami,
ki so v razviti družbi. Torej vojska ne
more biti edina in dokončna »poklicana
instanca«, ki odloča o tem, ali je nekdo
uredničeval pravico do obrambe ali pa je
ogrožal državo. Če vojska dela nekaj nez-
konitega, potem tako početje ne zasluži ni-
kakega pravnega varstva. Celoto obratno,
zahteva sankcioniranje takega početja.
Sivar pa je moralno toliko hujša, saj ljudi
navadja sum, da vojska skriva dokument
ravno zato, ker je nezakonit. Torej je zlor-
bila zaupanje ljudi.

Skupščina je najvišji organ oblasti in kot
taka tudi pristojna, da odloča o tem, kaj
sme in česa ne sme početi vojska. Imenovna
skupina delegatov za preučitev procesa
je od skupščine dobila vso (!) pooblastila,
da raziše okoliščine, skupščina ji zaupa.
Skupina je soglasno ugotovila, da je doku-
ment nezakonit! Torej taka skrivnost (doku-
ment) sploh ne zasluži nikakega pravnega
varstva pred razkritjem. Ravno obratno:
razkritje je dolžnost vsakega zavednega
občana. Skupščina bi morala dati imuniteto
v tej zadevi vsem, ki so kakorkoli povezani
z dokumentom in tako omogočili, da se
ozadje čim bolj razjasni. V vsaki normalni
državi bi ugotovitev nezakonitega delovan-
ja vojske (prav to je ugotovila skupina!),
povzročilo spremembe prav v njenih vrhovih.
To, da se ob nezakonitosti dokumenta
nič ne zgodi, pa me osebno sploh ne prese-
neča, saj v državi (Jugoslaviji) skoraj nič
ne deluje tako, kot bi moralo (npr. neustavni
postopek pri sprejemanju zadnjega zakona
začasno financiranje JLA).

Ne razumljivo pa mi je, da se delegati boječe
izogibajo svoji dolžnosti nadziranja delovan-
ja policije in da dopuščajo delovanje ne-
kih nelegitimnih in skritih zvez. Slišati je,
da policija že ureja svoje delovanje. Nejasnosti
ob upokojitvi Milana Domadenika pa me
navdajajo s sumom, da bodo nastradali
ravno tisti, ki so delovali odkrito in moral-
no. Delovanje policije in političnega siste-
ma je še vedno izključno v rokah neke meni
nepoznane »mafije«. Na to kažejo skrivno-
sti ob imenovanju novega načelnika UNZ
Ljubljana mesto in prazni odgovori pred-
sednice Nuše Kersavan na vprašanje o vse-
bini pisma Milana Domadenika. V tem
pismu Domadenik razlaga, kako je prišlo
do aretacije oziroma kako so sankcionirali
njegove odkrite izjave. Skrajna delovanja
države je izven legitimnih in zakonitih
družbenih struktur. Na žalost zdajšnje delo-
vanje države občutim kot nasilje.

Bogdan Oblak, Ljubljana

Delo, 12. decembra
Za vojsko damo najmanj v Evropi
V vašem dnevniku Delo ste 21. 12. 1988 na
strani 7 objavili članek z naslovom »Za
vojsko damo najmanj v Evropi«, ki je bil
povzetek najpomembnejših misli iz intervjuja
vojskega sekretarja za ljudsko obram-
bo generalpolkovnika Veljka Kadjevića.
Trditve v samem naslovu članka kakor tudi
navajanja v številkah so popolno demago-
ško zavajanje bralcev, ker so neresnične.
Upoštevajoč za izračun narodni dohodek
za leto 1986 in podatke zveznega sekretarja
o vlaganju v obrambo na prebivalca ugotovi-
mo, da je naše vlaganje 3,93%, kar je
nedvomno več kot v Švedski s 3,05%, Nor-
veški z 2,65%, Italiji z 2,58%, Španiji
z 1,86%, Avstriji z 1,71% in Turčiji
z 1,46%.

Ugotoviti pa bi morali tudi to, ali so v naših
izdatkih upoštevani samo izdatki iz zvezne-
ga proračuna ali tudi vlaganje v obrambo
za TO in SLO v občinah in republikah, ki
pa tudi niso skromni. Poleg navedenega je
zanimivo tudi to, da je v istem dnevniku na
šesti strani pod rubriko »Iz poslovnega sveta«
navedeno, da Turčija daje le 57 USD na
prebivalca, kar je 33% manj od naših 85
USD navedenih v članku zveznega sekre-
tarja!

Upam, da se bo našel kdo, ki bo sposoben
ugotoviti točne številke za primerjavo o vla-
ganju v obrambo držav v Evropi, če naše
številk niso »vojna tajna«.

Lep pozdrav in srečno novo leto želim
Emil Maver, Mengeš

Delo, 14. in 24. decembra
Napisi na vojašnicah kmalu
v slovenščini

Jurij Kozjak, slovenski janičar, je imel
(pre)številno potomstvo. Prav ta kozjaška
miselnost nam brani, da si ne upamo živeti
niti tiste delne (operetne) samostojnosti, ki
smo si jo v tolikšini žrtvami priborili.

Ko vojaški poveljniki zapuščajo slovensko
pokrajino (brez da bi toliko poveljevalne
samoupravljalce sploh obvestili, kaj šele
vprašali, kaj mislijo o tem!), so pokazali
pol kančka dobre volje in so pripravljeno
izpolniti leto in pol star ukaz bivšega
obrnega ministra o slovenskih napisih
na vojašnicah in vojaških ustanovah, ki bi

bil moral biti izpolnjen že do konca 1987.
leta! A že se je oglasil Kozjakov duh in se
zgraža: kaj pa nam je treba tega spakovanja
zdej, ko so se po štiridesetih letih »navadni
slovenski smrtniki« že navadili na tuje na-
pise!
Popolnoma se strinjam z mnenjem Delovne
skupine za jezik v družbi, da bi morali biti
v Sloveniji napisi samo v slovenščini. Na
ozemlju z italijansko in madžarsko manjši-
no pa tudi v italijanskih in madžarskih.
Tako sedanja kot predlagana ureditev sta
unitaristični.

Utemeljevanje:

1. Sedanja ureditev je unitaristična zaradi:
a) Samo srbohrvaških (srbsčina v latinici)
napisov na vojašnicah. S tem se en jezik
povzdigne v državnega vojska je glavni
stebur vsake države, jeziki ostalih narodov
nuno postanejo nedržavni, torej podrejeni.
b) Srbohrvaško-slovenski napisi na nekate-
rih vojaških ustanovah. Taka ureditev je
značilna za priznane narodne manjšine
(npr. dvojezični napisi na Tržaškem in Ko-
roškem...) in nas pončuje na raven nar-
odne manjšine na lastnem ozemlju! Po tem
miselnju smo Slovenci ljudstvo, ki kot na-
rodna manjšina živi v štirih državah, kot
izseljeni in zdomci pa še v ducatu drugih.
V narod se še nismo izoblikovali, do nacije
sploh nimamo pravice, ker je samoodločba
že »porabljena«.

II. Predlagana ureditev enakih (večjezič-
nih) napisov po celotni državi je unitaristična
zaradi:
a) Po njej bi bila n. pr. Slovenija (enako
Makedonija, Srbija...) povsod in nikjer.
Vse zgodovinske izkušnje kažejo, da take
ureditve vodijo v oblikovanje DRŽAVNE-
GA NARODA (torej, države, ki ima nar-
do in ne obratno: narodi, ki imajo državo-
vo!); v katerem polagoma prevladajo pri-
padniki najmočnejšega in najštevilnejšega
naroda. (Primeri imamo tako v sosesčini
kot v državah, ki se imajo za najbolj demo-
krične.)
b) Taka ureditev navidez zagotavlja pravice
posameznika državljana na celotnem
ozemlju države. Žal je to le videz. Za uveljav-
ljanje temeljnih pravic posameznika je le
napis na vojašnici veliko premalo. Znotraj
zgradb pa se pripadniki malih narodov ne
morejo uveljaviti iz preostlega razloga,
ker jih je premalo. Tako se postopoma
v vedno večjem številu prilagajajo in podre-
jujejo večini. Počas nastane BRITANSKI NA-
ROD v Združenem kraljevstvu. (Skoti poz-
bijo svoj jezik. Valičani se napol poanglezi-
jo, Irca se odcepijo. Irca in Angleži na Se-
vernem Irskem-Ulstru pa drug drugemu
nastavljajo bombe...)

No, sedaj pa k pravi ali se boljše reče
KARAVLA ali STRAŽNICA? Menim, da
sta oba izraza neustrežna. Prvi zato, ker se
s turizmom v prostoru, kjer živimo, prav
gotovo ne moremo obogatiti; drugi je ne-
točen.

Razlogi:
I. Ko Slovence še niso bile tako »svetov-
ljanske«, da bi na veliko uporabljale tuje,
ki jih ne razumejo, so otroke strašile s: »Če
ne boš priden, te bo vzel STRAŽNIK!«
(Tudi sam sem bil deležen take »vzgoje«).
STRAŽNIK je slovensko ime za POLICA-
JA, MILICNIKA. Postojanka stražnikov se
imenuje STRAŽNICA. (Danes je bolj
uveljavljena »svetovljanska«: policijska
postaja oziroma postaja ljudske milice. Če-
prav sta obe besedi zvezi slabi.)
II. STRAŽAR je vojak, ki občasno (24 ur)
podega ostalih dolžnosti straži vojaško ali
druga poslopja. STRAZA (vsí stražarji)
prebiva v STRAŽARNICI.
III. MEJAČ ali MEJAŠ pa je pripadnik
posebnih vojaških oddelkov, ki jim je čuva-
nje (straženje) meje edina dolžnost. Zaskrbljenost
za to, kaj si bomo izmislili za
srbskega granicarja, je popolnoma odveč,
ker so »spakovanje« že opravili naši pred-
niki, ki so bili jezikovno neprimerno bolj
ustvarjalni kot »zaskrbljenke« in so se po-
dobno »spakovali« kot bratje Srbi!

V srbsčini: Iz samostalnika GRANICA so
izpeljali samostalnik GRANICAR za voja-
ka ali naseljenca, ki stalno čuva mejo. Zaka-
j niso posrbili tudi karavle, je njihova
stav!

V slovenščini: Iz samostalnika MEJA so
izpeljali MEJAČ ali MEJAS v istem pome-
nu. Tihotapec – med »navadnimi sloven-
skimi smrtniki« je zelo uveljavljen izraz
ŠVERCAR – Martin Krpan se je na svojih
ihotapecskih poteh večkrat pretepal z mejci!

II. MEJAČ ali MEJAŠ pa lahko izvedemo
MEJAČNICA ali MEJAŠNICA za postoja-
nico, kjer MEJAŠI živijo in delajo.
Podobno: kovač – kovačnica; krojač
– krojačnica; stražar – stražarnica; vojak
– vojašnica.

Po mojem bi bil izraz MEJAŠNICA naj-
primernejši, ker se dobro ujema z uveljav-
ljenim vojašnico, v obeh pa prebivajo vojaki.

IV. Lahko pa ime za obmejno postojanko
izpeljemo tudi s kraja, kjer se nahaja. To-
re: MEJNICA ali OBMEJNICA.

Razumljivo, da Slovenci, ki so nam stoletja
poveljevali v tujem jeziku, (resnično sloven-
ski častniki so dajali povelja za sloven-
ske vojske prevesti!) nimamo vseh izrazov
za tako razvejeno strokovno področje, kot
je vojaško in si bomo morali še marsikaj
izmisliti. Težko je tudi reči, da ima skupina
slavistov, ki se tako rekoč uradno ukvarja
s slovenščino za to področje, najbolj srečno
roko in najboljših jezikovni čut. Vendar če se
prizadevanje kot tako označi za »spakova-
nje«, je to izraz prislovične slovenske poni-
glivosti ter nekritičnega podrejanja vsemu
tujemu.

Enako je težko ugotoviti, kdaj je spozna
tudi koristna in krepi izraznost jezika in
kdaj mu škodi. Prav gotovo je poveden
tudi zaradi imenitnoželnosti skodljava, saj
popolnoma hromi domačo ustvarjalnost, ki
pa je pogoj, za cenitev pri tujcih! (To se
nam zadnje čase vedno bolj svita na vseh
področjih, vključno denarno. Samo na vs-
podobno se ne dolgo živeti.)

Kako izgleda »nečistunska« slovenščina
lahko vsakdo vidi, če prebere »potopis-
«svetovljana» Marka Crnkovića V osmih
dneh okoli sveta, objavljenega v prejšnji
Sobotni priloga. Take »svetovljansčine«

ne razume ne »navaden slovenski smrtnik«,
še manj pa francoski, angleški, nemški, srb-
ski! Komu je potem namenjena?

Janez Prešern, Kranj

Delo, 21. decembra
Programska izjava Slovenske
demokracije zveze
Posredujem vam tele amandmaje k progra-
mu Slovenske demokracije zveze:

- SDZ je nestrankarsko združenje posameznikov, ki lahko peljejo v civilno, pravno, družbo, bogastva. K SDZ lahko pristopijo posamezniki katerekoli veroizpovedi, ideologije z izvirnimi zamislimi in projekti izboljšanja organizacije družbe in zagotovitve bogastva.
- SDZ opredeljuje pojem produktivnosti dela politika. Delo politika so ideja in projekti posameznika in skupine ljudi za izboljšanje organizacije družbe in zvišanje bogastva ter uspešno izvajanje projektov.
- SDZ torej formira posamezne sekcije, ki imajo konkretne programe in projekte dela. Sekcije nastajajo spontano – potom javne verifikacije, ko se izkažejo za neučinkovite oz. nepotrebne, se ukinejo. Samoukinitve!
- SDZ opredeljuje lastnino kot družbeni kapital. Družbeni kapital lahko koristi tisti – tista skupina ljudi, ki je sposobna kapital najbolj izkoristiti – us

TEMA TEDNA: REORGANIZACIJA JLA

ZGOLJ VOJAŠKO ALI TUDI POLITIČNO DEJANJE?

V nedeljo 25. decembra natanko polnoči je prenehalo delovati ljubljansko armadno območje (in z njim seveda tudi vsa druga armadna območja po državi). Vse pristojnosti so iz Ljubljane tisti hip presle v roke poveljstva zagrebške vojaške območja, ki je bilo z ukazom tedanjega zveznega sekretarja za ljudsko obrambo formirano že septembra leta 1987, praktično pa je seveda zaživelo zadnji ponedeljek v lanskem letu, ko je bilo tudi formalno konec ljubljanskega in zagrebškega armadnega območja.

Do podobnih premikov je kajpak prišlo tudi v drugih delih države, kajti po sklepu predsedstva SFRJ, ki opravlja tudi funkcijo vrhovnega poveljnika oboroženih sil, pri nas zdaj ne bo več armadnih območij. Namesto prejšnjih organizacijskih enot (armadna območja s sedeži v Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, Beogradu, Nišu in Skopju, vojaško področje Titograd in vojaško pomorsko območje s sedežem v Splitu, k temu pa je potem treba seveda pršteati še vojno letalstvo in protiletalsko obrambo) bodo v Jugoslaviji ljudski armadi zdaj štiri vojaška območja s sedeži v Zagrebu, Beogradu, Skopju in Splitu. Nizje enote so oblikovane po korpusnem sistemu. V Sloveniji sta po novem dve taki enoti - v Mariboru in Ljubljani, njuni poveljstva pa sta seveda neposredno podrejeni generalom v Zagrebu.

To so v bistvu skorajda vsi najpomembnejši podatki o tej tih vojaški reformi, ki je za razliko od drugih treh, okrog katerih je kar veliko hrupa, resnično šla dokaj neopazno, tako rekoč po prstih mimo javnosti. Podrobnosti informacij o tej reorganizaciji namreč v noveletnih dneh ni bilo mogoče dobiti, pa ne zato, ker ljudje v pristojnih uradnih zveznega sekretariata za ljudsko obrambo morebiti v teh dneh ne bi bili dosegljivi, ampak preprosto zato, ker nekakšno neradi poslušajo, odločitve najvišjih državnih in vojaških organov, kot da so podobne organizacijske prenehanje nekaj povsem samoumevnega. Tak odnos zagotovo ni najbolj moder, saj se namesto informacij potem širijo govorice, ki pa so seveda marsikaj daleč od resnice.

Novic malo, pomislekov veliko

Uradnih novic o tem dogodku je torej za zdaj zelo malo, vprašani in pomislekov - tudi pri najvišjih slovenskih državnih in političnih institucijah - pa kar veliko. Urad za tisk in informacije predsedstva SFRJ v svojem skopem sporočilu, objavljenem tik pred prazniki, resda zatrjuje, da je do združitve nekdanjih armadnih območij prišlo zaradi izboljšanja sistema vodenja in poveljevanja in oboroženih silah ter v skladu z zmanjšanjem oboro-

ženih sil in potrebo po racionalnejšem oziroma učinkovitejšem vodenju in poveljevanju ter tehničnih posodobitvah, toda tako skopka vest je za vedno bolj kritično in zahtevno javnost gotovo premla.

Tako pomembno novico bi moralo spremljati obširnejše pojasnilo, kaj vse to pomeni v vojskem in tudi političnem smislu, kajti takšna reorganizacija ima zanesljivo svoje vzroke in seveda tudi posledice. Zaradi tega ni čudno, da se že širijo nekatere govorice. Tako je te dni slišati mnenje, da so ljubljansko armadno območje ukinitelj tudi zaradi znanih lankskih dogodanj v Sloveniji, kar pa seveda ne zdrži kritične presoje, saj so spremembe začele veljati hkrati za vso Jugoslavijo, razen tega pa so priprave na to reorganizacijo začeli že pred nekaj leti.

Predsedstvo SR Slovenije je spremembe v teritorialni organiziranosti JLA temeljito obravnavalo že lansko pomlad in pri tem izreklo vrsto pomislekov, ki pa jih v Beogradu in glavnem niso upoštevali.

Kako bo s koordinacijo dela?

Slovensko predsedstvo je namreč menilo, da predlagane spremembe niso v skladu z ustavnimi rešitvami, saj bi se z njihovim uveljavljanjem v temelju spremenila vloga republik in pokrajin v sistemu splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite (v 239. členu zvezne ustave namreč piše: »Pravica in dolžnost občin, avtonomnih pokrajin in republik oziroma drugih družbenopolitičnih skupnosti je, da v skladu s sistemom ljudske obrambe vsaka na svojem ozemlju ureja in organizira ljudsko obrambo«, predvsem pa bi se zmanjšala politična odgovornost republik in pokrajin za stanje in razvoj Jugoslavanske ljudske armade kot skupne oborožene sile narodov in narodnosti Jugoslavije kot tudi za stanje in razvoj teritorialne obrambe. Predsedstvo je tedaj izreklo še eno bojazen. Z ustanovitvijo novih organov vodenja in poveljevanja bi se lahko spremenila tudi vloga republik pri organiziranju in vodenju splošnega ljudskega

Armadnih območij ni več, namesto njih so zdaj štiri vojaška območja s sedeži v Zagrebu, Beogradu, Skopju in Splitu. Proces organizacijske modernizacije je potekal postopoma in je zasnovan na temeljnih analizah. Je bilo v vodenju in poveljevanju res preveč dvojnosti in paralelizma? V Sloveniji se ob tej reorganizaciji poraja vrsta pomislekov.

odpora v morebitni vojni. Gre predvsem za problem koordinacije dela, saj je poveljstvo enot JLA na območju Slovenije zdaj v Zagrebu, torej v sosednji republici. Toda kot je bilo mogoče zvedeti, je ta problem ugodno rešen, tako da naj bi vsi dogovori o skupnem delovanju vendarle potekali samo v Sloveniji, brez neposrednih stikov z Zagrebom, čemur pa se seveda verjetno ne bo mogoče vselej izogniti. Počakati bo torej treba, kaj bo pokazala in ponudila praksa.

Obramba je nedeljava

Na vrsto pomislekov, ki jih je izreklo predsedstvo SR Slovenije, je že aprila lani odgovoril tedanji zvezni sekretar za ljudsko obrambo admiral Branko Mamula, ko je v svojem predavanju slušateljem politične šole ZKJ v Kumrovcu med drugim govoril tudi o reorganizaciji armade. Na opozorila, da se bo z novo organiziranostjo v temelju spremenila vloga republik in pokrajin v sistemu splošne ljudske obrambe, je odgovoril s stavkom, da je obramba Jugoslavije nedelj-

va. Vse obrambne sile na kateremkoli delu Jugoslavije je po njegovem treba obravnavati kot integralni del obrambnih sil Jugoslavije kot celote in seveda kot del obrambnih sil njenih posameznih delov. V skladu s tem v oboroženih silah predvidevajo in na vajah tudi preverjajo, kako je s premiki enot z enega območja na drugo, pri čemer seveda ni vselej mogoče upoštevati meja republik in

avtonomnih pokrajin. Na to opozarjajo tudi izkušnje iz NOB. Mamula trdi, da se s tem prav nič ne zmanjšuje avtonomnost in odgovornost federalnih enot, drugih družbenopolitičnih skupnosti in družbenih dejavnikov v najširših obrambnih pripravah. Njihova prizadevanja na tem področju se integrirajo v obrambne priprave Jugoslavije kot celote in seveda vsakega njenega dela posebej, je v Kumrovcu tedaj dejal nekdanji zvezni sekretar za ljudsko obrambo.

Prejšnji obrambni minister je bil - po virih, ki so na voljo - pravzaprav tudi eden, ki je dosegel v javnosti dokaj široko predstavitelj in pojasnil nov organizacijsko shemo v armadi. O tem namreč ni govoril samo v politični šoli v Kumrovcu, ampak je to problematiko zelo

natančno predstavil tudi v svoji knjigi Sodobni svet in naša obramba, ki je v Beogradu izšla že leta 1985.

Štiri načela enotnosti

Mamula trdi, da je proces organizacijske modernizacije oboroženih sil - s čimer naj bi sledili tudi podobnim procesom v Evropi in svetu - potekal postopoma (v petletnih intervalih) in tudi dokaj štrudljivo. Na zdajšnje spremembe so se intenzivno pripravljali najmanj tri leta. Ta proces je zdaj bolj ali manj končan. Pri tem so dosledno spoštovali štiri načela enotnosti: enotnost celotnega prostora Jugoslavije kot bojšča, enotnost oboroženih sil na bojišču, enotnost oboroženega boja in enotnost vodenja in poveljevanja v oboroženih silah. Še posebej temeljito so analizirali to zadnje, četrto točko. Izkušnje so namreč pokazale, da je bilo v dosedanjem sistemu vodenja in poveljevanja preveč dvojnosti in paralelizma, kar je samo zmanjševalo njegovo učinkovitost. Zato so se odločili za nove sistemske rešitve, ki omogočajo hitrejši in učinkovitejši reagiranje na vseh ravneh vodenja in poveljevanja. Še zlasti v primeru nenadnih situacij.

Z novo operativno (korpusno) in združeno taktično (brigadno) organizacijo so armado usposobili za hitre manevrske in udarne posege. S tem naj bi prišla še bolj do izražanja njena vloga kot udarnega dela enotnih oboroženih sil in osnovnega dejavnika pri preprečevanju nenadnih agresij. Ta prehod v novo kvaliteto bo omogočil še uspešnejše opravljanje nalog, ki jih pred armado postavlja družba, je v Kumrovcu razlagal Mamula.

Zakaj je združevanje nekdanjih armadnih območij v vojaška območja tako nujno, je admiral Mamula povedal v svoji knjigi in sicer v poglavju Vodenje splošne ljudske obrambe ter vodenje in poveljevanje v oboroženih silah. Bojišča (vojišča) so po njegovem strateško-operativne celote z enotnim objektom obrambe (teh objektov je lahko tudi več) ali pa napada, za nasprotno stran kajpak. Objekte, ki so strateško ali strateško-operativnega pomena, morajo torej bratirati strateško-operativne skupnosti, ki so enotno organizirane in vodene iz enega poveljstva.

Ena republika, dve armadi

Za enote kopenske vojske je tudi sicer značilna delitev na bojišča (vojišča), kar so v armadi preskušali na številnih vajah, trdi Mamula. Toda problemi so nastali, ko so se na enem bojišču znašle enote dveh armadnih območij, zraven njih pa še enote teritorialne obrambe, vse s svojimi poveljstvi. Branko Mamula je prepričan, da teh težav ne bi bilo, če ne bi pri nas armadnih območij urejali v skladu z družbenopolitično in administrativno ureditvijo države. Seveda se meje armadnih območij niso vselej skladale z mejami republik (Ilirska Bistrica je bila na primer pod zagrebškimi armadnimi območji, Osijek pa pod sarajevskim in podobno). Tako se je dogajalo, da sta bili v eni republici dve armadi, vojaško pomorsko območje pa se je sploh širilo kar skozi vse štiri republike, ki imajo izhod na morje. Torej torej ni bilo malo, saj so nekatera armadna območja s svojimi pristojnostmi posegala tudi v sosednjo republiko, kar marsikomu ni bilo všeč. Po mnenju avtorjev sedanje nove organiziranosti bo podobnih problemov v prihodnje bistveno manj (ali pa več), toda na to bo kajpak najbolj točno odgovorila šele praksa.

Nova organiziranost armade je z novim letom torej že zaživela. Mnogi so bili s tem postavljani kar pred izvršeno dejstvo, saj, kot pravi jo v predsedstvu SR Slovenije in v republičkem sekretariatu za ljudsko obrambo, organi družbenopolitičnih skupnosti v glavnem niso sodelovali v tej prenovi. S procesi so bili sicer seznanjeni, toda kakšnega bistvenega vpliva na dogajanje niso imeli. Tudi zaradi tega marsikje vse to ocenjujejo s precejšnjimi pomisleki, ki pa so predvsem praktične narave in brzokne ne gre za nikakršni dvom o strokovnosti odločitev, saj so jo sprejeli in pripravili za to najbolj pristojni organi.

Manj komplicirano vodenje?

Zdi se namreč, da so vse te spremembe, kljub temeljitim in dolгим pripravam, vendarle opravili na vrat na nos. Po nekaterih neuradnih informacijah naj bi ta nova organizacijska shema sprva začela veljati 1. julija letos, potem pa so se zanj, kot je razvidno, odločili že konec lanskega leta. Vprašanje je tudi, ali bo vodenje in poveljevanje zdaj tudi v resnici manj komplicirano in bolj učinkovito, saj višja raven zahteva tudi več elementov, torej sistemov in podsystemov. S povežavami med štirimi vojaškimi območji brzokne res ne bo težav, toda vsako območje bo imelo sedaj bistveno več podrejenih enot, več enot pa pomeni tudi več zvez in podobno. Precejšnja je tudi terminološka neuskладnost, saj se zdaj govori o vojaških območjih, bojiščih v širšem (ratisti) in ožjem (vojište) pomenu besede in podobno. Za zdaj še ni natančno opredeljeno - vsaj za javnost ne - kaj je kaj.

Vprašani je torej še veliko (tudi v zvezi z racionalizacijo in z zmanjševanjem števila poveljnških kadra), toda uradnih odgovorov še ni. Prinesla jih bosta, kot je pri nas že v navadi, šele čas in praksa.

Branko Soban

Pogled v zgodovino

Tokratna reorganizacija Jugoslavanske ljudske armade je, kolikor nam je uspelo ugotoviti, peta »večja«. Ker nudi o »organizacijsko-formacijskih« spremembah tudi »za nazaj« niso dostopni širši javnosti, so se ob zdajšnjih sevala takoj pojavile različne razlage, pa tudi namigovanja, da bi sicer »notranje vojaška zadeva« lahko imela določene politične posledice.

Čeprav nimamo nobenega namena, da bi pojasnjevali zadeve za druge (še najmanj tiste, o katerih je tako malo podatkov), je morda vseno dobro, da poskusimo (informativno) pogledati kakšne vse so bile oblike »teritorialne« organiziranosti armade. Ker ta reorganizacija ni prva in ker po nekaterih trditvah preteklosti skriva marsikaj »nejasnega in neopasnega« ter za razumevanje sedanjih dogodkov pomembnega se z dodatnimi argumenti spet pojavljajo tna ocazdu ljubljanskega procesa) nekateri znane teze. Ena takih je tista, ki v korpusni reorganizaciji armade (ki smo v petdesetih letih, kot bo videti iz nadaljevanja, že imeli novo »namerno in nič slučajno« kritev slovenske suverenosti). Če »suverenost« v tem primeru razumemo kot »nadrejenost« slovenske politike vojski, potem je treba takoj ugotoviti, da takšne neposredne pristojnosti nobena slovenska politična garnitura v mirnem času nikoli ni imela. V skladu s političnimi zahtevami je bilo kajpak možno, da je zvezna politična in vojaško vodstvene pripombe kdaj bolj upoštevale, kot bi »formalnopravno« moralo (trečimo, pri imenovanju poveljnikov ljubljanskega armadnega območja), to pa je bilo tudi bolj ali manj vse.

Zdajšnja reorganizacija, o kateri smo bili nezastlišno skopno obveščeni, se zato ne zdi kakšna posebnost (ali »groznjava«), čeprav ima po mnenju nekaterih nova organizacijska shema precej podobnosti tudi s predvojno. Morebitna kritika takšnih stališč, češ da gre samo za »zunanje«, ne pa »vesbinske« podobnosti, pa seveda o sami vsebini, ki je narekovala podobno »formo«, ne pove ničesar. Zato tudi ta pregled v glavnem zanemarija »vesbinsko« in govori samo o »organizaciji vojske kot taktični«, začeti pa se v drugi polovici tridesetih let.

Jugoslavenska kraljevska vojska je bila razdeljena na šest armadnih območij: prvo s sedežem v Novem Sadu, drugo s poveljstvom v Sa-

rajevu, tretjo v Skopju, četrto v Zagrebu, peto v Nišu in primorsko s sedežem v Mostarju. Armadna območja so bila praviloma sestavljena iz treh divizijskih območij in tako je pod poveljstvo zagrebške armade poleg osiješke in savske spadala še dravska divizija s sedežem v Ljubljani ter polki v Ribnici, Celju, Mariboru in Ljubljani. (Skojfelovski planinski polk je skupaj z delničkim sestavljal planisko brigado, neposredno podrejeno poveljstvu armade v Zagrebu.)

Prvi mirovdobni ustroj armade datira seveda še iz vojnih dni, iz spomladni leta 1945 in sklenjenih osvobodilnih operacij. Tik pred njimi, 1. marca, je Tito podpisal odlok Vrhovnega štaba NOV in POJ: »Nasa narodnoosvobodilna vojska, rojena v osvobodilni borbi naših narodov, je v času, ko je izpolnjevala dejanje osvoboditve naše domovine, postala stvarna in edna oborožena sila Demokratčne federativne Jugoslavije. Nasa vojska je zgrajena na bratstvu in enotnosti naših narodov in predstavlja močan faktor za nadaljnje irtviranje tega bratstva. S svojo zrelostjo, z vojnimi izkušnjami in večinami nasa vojska urednicu je vlogo sodobne redne armade. Na podlagi tega odločam, da se nasa NOVJ odslej imenuje Jugoslavenska armada, da se mornarica NOVJ imenuje Jugoslavenska mornarica in da se dosedanj vrhovni štab NOV in POJ reorganizira v generalštab kot neposredni organ poverjenosti ljudske obrambe za vso oboroženo vojaško silo.«

Iz NOV in POJ, sestavljene iz sedemajstih korpusov in zalednih partizanskih enot je prvi nastala Jugoslavenska armada s štirimi armadami. V formacijo tretje in četrte naj bi prišla tudi 7. in 9. slovenski korpus z enotami 4. operativne cone, a ukaz praktično do konca vojne (15. maja) ni bil izvedljiv. Slovenske enote so bile namreč marca še globoko v okupatorjevem zaledju. Štab 7. in 9. korpusa sta bila tako ukinitvena 21. maja 1945.

Boris Kidrič je bil v začetku marca tistega leta, »v težkem duševnem stanju, potoglav in mračen«, piše Josip Vidmar v drugi izdaji Obrazov (ne pa tudi v prvi iz leta 1979, menda zelo nepriljetno presenečen zaradi uvrstitve 7. in 9. korpusa v četrto armado. Slovenske vojske, ki jo je na zboru odposlancev v Kočevju proglasil za temeljni dosežek narodnoosvobodilnega boja, ni bilo več. Razočaran in ogorčen je bil verjetno še marsikdo v vojskem in političnem

vodstvu, pa čeprav - vsaj formalno - Vrhovni štab NOV in POJ tega ni storil na lastno pest. Protislovno razmišljanja poklicnih revolucionarjev so verjetno prelamljala »internationalistično« disciplino in »odgovornost za usodo naroda«, ki si jo je slovenska partija »ekskluziviral« po dolomitski izjavi.

Edvard Kardelj je denimo v svojih dolgih pismih Titu s konca leta 1942 med drugim zapisal: »Arsa (Jovanović), načelnik VS, ki je jeseni 1942 prišel v Slovenijo, op. p.) je nekaj omenjal možnost likvidacije glavnih štabov (nacionalnih). Moje mnenje je, da bi bilo za takšen ukrep absolutno pregodaj. Popolnoma jasno je, da celoten razvoj nase vojske (brigade, divizije, korpusi, v bodoče morda armade itd.) že teži k likvidaciji takšnih forumov kot so GS, ker so ti pravzaprav irensko opredeljena formacija. No, tudi poleg tega je treba upoštevati, da smatrajo narodi - vsaj slovenski - te GS in svojo vojsko kot največjo pridobitve sedanje osvobodilne vojne. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko«, v kateri gledajo jamično za svojo zmago. Naš boj ima v tolikšni meri nacionalno-osvobodilni pečat, da bi poseganje v formalno plat te pridobitve imelo zelo hude posledice. Če bi bilo tu, bi se čudil prav navni navezanosti naroda na »prvo resnično slovensko vojsko

PRED NOVO IDEJNOPOLITIČNO DIFERENCIACIJO V NOVEM SADU

Veliki kadrovski transport v Vojvodini

gim vzklicali, da je Novi Sad huji sovražnik Beograda kot pa Tirana.

Neskončni sezname

Nekateri vojvodinski funkcionarji sami vračajo partijske izkaznice – tako skušajo »prehiteti« avtorje scenarija njihovega političnega padca. Prvi je to storil Djordje Stojić, do lanske pomladi prvi človek ZK Vojvodine, sledil pa mu je Dušan Popović, dolgoletni pokrajinski funkcionar. Slišati je, da s tem seznamoma ni konec. Ravno nasprotno. Čeprav delovna skupina PK ZK Vojvodine doslej ni izdala nobenega sporočila o tem, pa je jasno, da se vsi, ki so vrnil izkaznice, ne bodo mogli izogniti idejnopolitični odgovornosti. Posebno zanimivo je vse v zvezi z Djordjem Stojićem; ko je vrnil izkaznico, je ta namreč dejal, da so oktobrske dogodke v Novem Sadu pripravljali dalj časa, da so bili dobro organizirani in da je šlo pravzaprav za svojevrstno »hotel zrušiti vsa vojvodinska vodstva. Kot je poudaril, ocene in stališča predsedstev CK ZKJ, CK ZK Srbije in PK ZK Vojvodine ne morejo biti objektivna merila za ugotavljanje njegove idejnopolitične odgovornosti.

S politiko ZK se ne strinja niti Dušan Popović. Njegova politična biografija je izjemno bogata, kariero pa bo končal kot član PK ZK Vojvodine. Kot je bilo že rečeno, je tudi on vrnil partijsko izkaznico. Menda je dejal: »Lahko si dober komunist tudi brez reče knjižice.«

A vsega še ni konec, kajti 65. člen statuta ZKV pravi, da lahko sleherni član ZK samovoljno izstopi iz članstva. V njem pa piše tudi to, da je osnovna organizacija, če ugotovi, da je član, ki hoče izstopiti, zagrešil to ali ono napako, dolžna izreči predvidene disciplinske ukrepe. Če sodimo po dosedanjih dogodkih, si »avtonomasi« ne morejo obetati nič dobrega, saj je za večino vodilnih predvidena izključitev iz ZK. Tako torej velja, da »ni konec, ko ti praviš, da je konec, marveč, ko to rečemo mi.«

Ulico Vase Stajčiča v Novem Sadu, kjer stanujejo Bosko Krunic, Dušan Popović, Slavko Veselinov, Dušan Alimpić, Vasa Mihic in drugi donedanega vodilni pokrajinski politiki, strazijo milicinski. Se do pred kratkim so to počeli tudi podnevi, zdaj pa se pogosteje

Zamenjava vojvodinskega vodstva je prav gotovo pripeljala do ene največjih kadrovskih čistk v ZKJ. Po nekaterih ocenah je odšlo že več kot pet tisoč funkcionarjev, mnogim pa naj bi se še naprej tresli stolci.

sprehajajo po njenih pločnikih samo ponoči. V obeh zgradbah – na hišnih številkah 17 in 21 – kjer stanujejo ti ljudje, interfon ne delajo. Med oktobrskim prevratom v Novem Sadu je vznejevoljena množica vzklikala imena Boska Krunic in drugih, ki jim je hotela soditi na kraju samem. Očitno so se nekdanji močujoči v strahu pred morebitnim masčevanjem umaknili v globoko ilegalo. Čeprav so razburjeni glasovi na ulicah že zdavnaj utihnili, številni bivši funkcionarji živijo v hišnem priporu, ven gredo le, če morajo. O omenjeni ulici pa pravijo, da je resnično »ekskluzivna«. Pred vojno so namreč tu stanovali najbogatejši novosadski Zidje, danes pa je to četril imeničnežev. Tu so tudi vile nekdanjih slovitih vojvodinskih nogometašev Vujadina Boskova in Toza Veselinovića in trgovina Sfinja, kjer je moč dobiti najbolj luksuzno blago in umikate. Usoda je očitno hotela, da te mestne četrti ne krasi več tišina miru, marveč tišina strahu pred masčevanjem.

Čistka tudi med novinarji

Materi marsikaterega od 5000 odstavljenih bodo gotovo točile grenke solze zaradi usode, ki je doletela njihove sinove avtonomase. Človeku pa se pri tem zastavlja logično vprašanje, ali res prav vsi tjejo »do vratu v grehu« in ali so nemara odšli tudi tisti, ki bi lahko ostali na svojih položajih. Začasno vodstvo vojvodinske partije pravi, da ljudje veliko pričakujejo od kadrovske obnove in da jih nikakor ne bi smeli razočarati. Kot poudarja, v nobenem primeru ne smemo dovoliti nenaečne kadrovske »čistke«, ki nima nič skupnega z začetno politično diferenciacijo, čeprav jo bo v skladu z geslom, da »revolucija včasih žre celo lastne otroke«, skupil tudi marsikdo, ki je dejansko nedolžen. Koliko je takih med temi 5000, je kajpak težko povedati.

Trifu Doru je bil član predsedstva PK SZDL Vojvodine do oktobra lani, ko je odstopil. Če tega ne bi storil, bi ga kajpak odstavili. Pravijo, da je bil mladi politik avtonomasi, ki se je hitro vzpenjal. O njem je bilo največ slišati.

ko je vodil skupino, ki je morala »brskati po umazanem perilu s snemanja filma Veliki transport«. Kot pravijo, je svoje delo pošteno opravil. Ta človek je delal 12 let na novosadski televiziji, kar 10 let in pol pa je bil urednik. Med drugim je bil delegat svoje delovne organizacije v socialistični zvezi. Ko je prevzema to funkcijo, so mu zagotovili, da se bo po izteku mandata vrnil na staro delovno mesto. Zdaj mu njegovi partijski tovariši ponujajo delo v redakciji za ekonomsko propagandni program, lahko pa bi tudi prestavljal kable. »Nič ne bi prevzel nobene politične funkcije, če mu delavski svet ne bi zagotovil, da ga bo po mandatu čakalo prejšnje delovno mesto. Ko sem odšel na socialistično zvezo, sem bil pomočnik glavnega urednika za kulturno-umetniški program«, je povedal Trifu Doru in pristavil, da bi bilo normalno, če bi po vrnitvi v delovno organizacijo spet opravil svoje prejšnje delo. Zdaj, ko se ljudje

očito masčujejo drug drugemu, pa nekateri hočejo, da bi ta človek, ki je na novosadski televiziji od njenih začetkov, nosil kable. V nekem pismu, ki ga je objavila Politika, so nekdanjega urednika filmskega programa obdolžili, da je bil član tako imenovane sremške skupine, ki jo je vodil Djordje Stojić. »Res sem iz Srema, vendar le toliko, kot pravi ljudski rek, da je možki doma iz krajev, od koder je njegova žena.« je dejal Doru in poudaril, da je smljilj tudi kot urednik otroškega programa, odgovoren za risanke – kdo ve, nemara bi utegnil celo računata. Jako predstaviti kot avtonomasa.

Razčiščevanje političnega položaja v Vojvodini ni prizaneslo niti tamkajšnjim jugoslovansko usmerjenim novinarjem. Denimo Duško Bogdanović, zunanje-politični komentator in pomočnik glavnega urednika dnevnega programa novosadske televizije, velja za jugoslovansko usmerjenega komentatorja, a je poglubljenemu tona. Bogdanović ne zanika, da je pri svojem delu zagrešil tudi kako napako, vendar pa odločno

poudarja, da te napake niso bile posledica njegove podrejenosti in podpore nekdanjemu vojvodinskemu vodstvu. Po padcu tega vodstva je na političnem pogoriščju nastalo ozračje, ki je več kot ugodno za razvoj totalnega novinarstva, pravi Bogdanović. »Gre za nove kazipote in prilžnosti, da lahko govorniki in redakcije – ker so številni forumi in odgovorne informacijske službe v popolni defenzivi – samostojno odločajo in kajpak tudi odgovarjajo za storjene napake.«

Stanovanja kot plačilna sredstva

Kot kaže, so se vojvodinski »rajši« sele zdaj odpre oči. Sele zdaj je dojela, kako so vladali »paše«. Tako denimo prebivalci Apatina z obojema »štetinskega« kneza. »Gre za nove novinarstva, pravi Bogdanović. »Gre za nove kazipote in prilžnosti, da lahko govorniki in redakcije – ker so številni forumi in odgovorne informacijske službe v popolni defenzivi – samostojno odločajo in kajpak tudi odgovarjajo za storjene napake.«

Tudi v Zrenjaninu, središču jugoslovanske živilske industrije, so imeli svoje paše. Kot posledica »razsvetljenja« ljudstva se je zvedelo, da je Miloš Rauški, sekretar stanovanjske samoupravne interesne skupnosti, dajal stanovanja kot napitino vsem, ki so bili po volji lokalnim močujočim. V Kikindi se je izkazalo, da je nedavno odstavljeni predsednik občinskega komiteja ZK dala podreti celo cerkev, je hotela, da bi ji zagradili hišo prav na tem kraju. Kakor bi se zamenjala bogova, kakor bi boginja nadomestila bogal. Vsaj tako je svojo tostransko misijo pojmoval vojvodinski partijski establishment. Za konec povejmo še, kako je z gospodarstvom v Vojvodini. Po podatkih zveznega zavoda za družbeno načrtovanje je ta naša pokrajina gospodarsko malec močnejša od ameriške družbe McDonnet Douglas, ki je 45. na lestvici največjih ameriških industrijskih združenj. Vojvodinci naj se tolajojo s podatkom, da je Crna gora enako gospodarsko močna kot Clark Equipments, ki pa je na 259. mestu na omenjeni lestvici.

Foto: Zoran Vojvodić

Slobodan Đukić

Politična množična družba, ki jo obvladujejo stranke kot konsultativne politične institucije, je stalno podvržena dogmatičnosti, klanovstvu, političnosti in političnemu elitizmu.

Politična množična družba, ki jo obvladujejo stranke kot konsultativne politične institucije, je stalno podvržena dogmatičnosti, klanovstvu, političnosti in političnemu elitizmu. To pomeni, da je vsaka osebnost pod istimi pogoji kandidira za vsako javno funkcijo, da lahko vsakdo iz vsega obstoječih pozitivnih idej sintetizira novo optimalno politično delovno platformo, da jo lahko javno predstavi in zagovarja ob soodpornosti z drugimi nosilci politiki in da izvedbo, če ga volilci izberejo, tudi osebno odgovarja. Polna svoboda združevanja občanov, fleksibilnost politik, permanentno iskanje novih optimizacij programov so predpostavke te politike. Klanovstvo in strankarstvo pa sta postali nepotrebnosti oviri usvarjalne politike, primarne postindustrijski družbi. Zaradi tega predlagam v istavnih in zakonskih spremembah nekatera dopolnila.

Ustavna načela svobodnega prevzemanja javnih funkcij in svobodnega združevanja občanov.

- vsakdo lahko deluje le v okviru ustave in pozitivnih predpisov, toda vsakdo se lahko vedno zavzema za njihovo spreminjanje,
- vsako združenje občanov lahko deluje le javno izroma tako, da so na vsakem sestanku prisotni predstavniki tiska. Prepovedani so zaprti sestanki zruženj občanov,
- vsakdo je lahko ob enakih pogojih član vsakega združenja. Članstvo v eni družbi ne izključuje članstva v drugi,
- vsakdo ali vsako združenje lahko animira vsakogar, naj se javi za prevzem razpisanih javnih funkcij,
- nobeno združenje ne sme nastopati s svojo listo kandidatov. Svobodni poedinec, politik je vedno svoboden in ne podleže disciplini združenja. Le tako namreč lahko kombinira optimalne politične platforme,
- volivce oziroma izbor politikov se izvaja po naslednjem postopku:
 - socialistična zveza delovnega ljudstva razpiše volivce ter obče pogoje za zasedbo javnih funkcij,
 - kandidati se javijo in predložijo svoje politične programe oziroma če gre za mandatstvo tudi sestavo kolektivnih teles,
 - tisk ustvarja enakopravne možnosti za javno predstavitev programov in kandidatov,
 - tisk objavlja najave sestankov, na katerih se lahko volilci pogovarjajo s kandidati,
 - SZDL zagotavlja in financira stroške volilne kampanje (dvorane, administracije, itd) vsem kandidatom v enakem znesku,

GOJKO STANIČ

Svobodno združevanje – pogoj demokracije

– SZDL na javnih kandidacijskih sestankih reduira število kandidatov za isto funkcijo na največ tri,

– svetovnoznorske družbe,

– id.

SZDL konstituirajo individualni in kolektivni člani tako, da se upošteva število rednih članov, ki plačujejo članarino. Po tem načelu ima vsakdo pravico do predstavnikov v organih SZDL, pa tudi dolžnost sofinanciranja njenih skupnih dejavnosti.

Vsaka svobodna družba občanov deluje le na osnovi zbrane članarine. Država ali interesne skupnosti lahko na osnovi javnega natečaja financirajo le splošno družbeno koristne in vsakomur dostopne dejavnosti, kot so npr. izobraževalne, založniške, raziskovalne, umetniške in druge dejavnosti, ki jih organizirajo družbeno občanov.

Najvišji funkcionarji zruženj ne smejo biti profesionalci. Zruženja imajo lahko le strokovne in administrativne službe.

Sestanki in vse aktivnosti zruženj, ki so ožje-gate pomena za funkcionarje le-teh, se izvaja-jo le v prostem času. V rednem delovnem času lahko potekajo le iste dejavnosti zruženj, ki imajo obde družbeni pomen npr. izobraževanje ob pridobitvi javne lastnine, itd.

Svobodni tisk pise resnico. Kaznivno je pisanje nerresne in vmesavanje v zasebne zadeve politikov. O tem odloča sodišče. Uredništva, ki so finančno samostojna, so odvisna le od sodelavcev.

Socialistična zveza delovnega ljudstva vključuje:

- individualne člane,
- ideološko politična in teoretska združenja npr. Zvezo komunistov, Zvezo socialistov, Slovensko demokratično zvezo, itd.)
- sindikate, asociacije poslodajalcev v gospodarstvu, zbornice, zvezo direktorjev, društvo izumiteljev in inovatorjev, Slovensko kmečko zvezo, itd.)
- stanovska in strokovna ter vsa druga društva,
- gibanja za doseg določenega cilja, projektne družbe,
- ekološko gibanje, mirovna gibanja,
- umetniška ter znanstvena gibanja ter društva,

Tisk, ki predstavlja glasilo zruženj ali ima obči družben pomen, je neodvisen od operativnih političnih vodstev ali vodstev zruženj. Člani zruženj ali SZDL na neposrednih javnih volitvah volijo urednike.

Odpravi se ustava opredeljuje vodilne vloge Zveze komunistov. V ustavi naj se določijo le osnovna načela delovanja SZDL in načela delovanja zruženj občanov.

Zveza komunistov se lahko tudi pretmujne v Zvezo socialistov. S spremembo nove ustave se je spremenila politična doktrina, ker gradi na sožitju socialnih nosilcev funkcije živega dela in kapitala. Zveza komunistov naj se radikalno deprofionalizira in svojo dejavnost opravlja predvsem kot organizirano idejno teoretska struja. Deluje pa operativno politično predvsem znotraj SZDL in v drugih družbah občanov. Iz svoje članarine financira zelo različne aktivnosti in iniciative, za katerimi stoji z akcijo svojih članov, kot so tisk, teoretična dela, posvetovanja, politično izobraževanje, delovanje SZDL in drugih združenj občanov.

Marsikateri center CK ZKS se preobrazi v institucijo, ki deluje povsem odprto v SZDL.

Med drugimi združbami naj bi nastalo tudi »Društvo za razvoj«, da bi koncentriralo inteligenco na ključnih kompleksnih razvojnih vprašanjih in z nalogo stalnega strokovnega spletnega usposabljanja in informiranja.

Status javnih funkcionarjev

Število profesionalnih politikov naj se povsod radikalno zmanjša. Skoraj v celoti naj se deprofionalizirajo družbeno politične organizacije in društva.

Ob začetku mandata se precizira politični program za čas trajanja mandata.

Uresničevanje najavljene programa predstavlja osnovo za lemo podlajevanje mandata, za dopolnjevanje programa, za predčasni odpoklic in za nagajevanje. Nagrada se določa npr. glede porasta družbenega produkta, padca inflacije, prekvalfikacije tehnoloških viškov, doseganja bolj zdravega okolja, itd. Minimalni osebni dohodek javnega funkcionarja na nivoju npr. predsednika občinske skupščine naj dosega razpon 1:5 minimalnega osebnega dohodka. Ob doseganju ugodnejših rezultatov se izplačuje inovacijski dohodek, ki naj bo zelo stimulativen.

Razponi za najvišje funkcije v republiki naj dosegujejo 1:6 oziroma za delo v federaciji 1:7.

Davek na osebni dohodek naj bo progresiven, toda uveljavlja naj se šele od razpna 1:7 navzgor.

Če se funkcionar preseli v drugo mesto, se mu po potrebi lahko preskrbi službeno najemno stanovanje, za katerega plačuje realno stanarino.

Funkcionarjem, ki so uspešno izvedli najavljene politične programe, se prizna beneficirana delovna doba in možnost do dvakratne reelekcije.

Ni čez ne more opravljati najbolj zahtevne javne funkcije po 60. oziroma 65. letu starosti.

Samo najvišji funkcionarji imajo na razpolago službene avtomobile. Drugi uporabljajo javna prevozna sredstva ali lastne avtomobile.

Ob nastopu funkcije vsakdo najavi premoženje. Javni funkcionar se lahko ukvarja s pridobitvijo dejavnostmi le, če to ni v interesu koliziji z opravljanjem javne funkcije in le z dovoljenjem nadzornega političnega organa.

Javni funkcionar zadrž pravico do povrnata v podjetje, iz katerega je izšel. Ima pravico do daljšega študijskega dopusta, če hoče obnoviti strokovno znanje.

Namen je bil sicer dober, rezultat pa ne. S temi prostodumini besedami je vnuk kralja Aleksandra I. Karađordjevića izrekel sodbo o obdobju, ki bi ga lahko omejili s 6. januarjem 1929 in 9. oktobrom 1934 in ki ga v zgodovini poznamo kot šestjanuarsko diktaturo.

Sodba je posrečena, ker jo je izrekel Aleksander Karađordjević, ki se še vedno podpisuje kot Kronski princ jugoslovanski (v noveletnem intervjuju v Mladini), in ker jedrnatno vrednoti diktaturo, s katero se po šestdesetih letih, uporabi naj popolnoma neprimerini (?) besedi, znova soočamo – dasiravno naši sodobni zagovorniki čvrste roke – po tem, ko se je vojska javno distancirala od takšnih zamisli – niti ne vedo več natakto, komu naj bi oblast »izročili«. Tudi nekaj podobnosti je med okoliščinami, ki so svojčas pripeljele do osebne kraljeve diktature, in temi, ki dandanes pri nekaterih vzbujajo misel, da je mogoče z odpravo (omejitvijo) prvinskih delov demokratičnega urejanja napomembnejši družbenih zadev, urediti ali vsaj pospešiti urejanje naših najbolj zgodnjih problemov. Zagovorniki se namreč strinjajo, da je bila diktatura odgovor na nerešena socialna in nacionalna vprašanja, njen ožji okvir pa huda parlamentarna kriza, ki je sledila pobjoju v skupščini (ko je Puniša Račić streljal na Pernača, Basarička, Grandijo ter Pavla in Stjepana Radića, 20. junija 1928).

Diktatura je bila odgovor na zaostrevanje odnosov v državi zaradi neresečnega nacionalnega vprašanja in na socialna gibanja kmečkih in delavskih množic, neposredni povod za razglasitev kraljeve diktature pa niso bili socialni, marveč nacionalni konflikti – pravi dr. Janko Pleterški v knjigi Narod, Jugoslavija, revolucija. Tudi dr. Metod Mikšić poslednje postavljajo ob nacionalnem konfliktu v ospredje še ekonomski položaj dežele. V svoji knjigi Slovenci v stari Jugoslaviji navaja, da so diktatoru podpravlili predvsem gospodarstveniki, misleč da bo ta odpravila krizo, ki se

ŠESTOJANUARSKA DIKTATURA

Čvrsta roka ali »železna rokavica«

je vedno bolj stopnjevala.

Beograjski zgodovinar dr. Branko Petranović pa pravi v svoji »Zgodovini Jugoslavije 1918–1978«, da je kralju pri uvedbi diktature šlo na roko pričakujeva ljudstva, da se bo po obdobju dolgotrajnih in brezplodnih političnih spopadov z ukinitvijo (političnih) strank vendarle začelo reševanje akutnih socialnih in ekonomskih težav. Isti avtor nadalje pravi, da je kralj z diktatoro odgovoril separatističnim silam, domišljajoč si, da lahko sam, brez političnih dejavnikov, uresniči »nacionalno nivalicijo«. Razvojna nasprotja nacionalnega pluralizma naj bi razrešil z državnim posegom in podporo vojske, in to s čistim nacionalnim unitarizmom – integralnim jugoslovansvom – navkljub razmetim nacionalnim strastem (po desetih letih skupnega življenja).

Dogodki so se vrstili takole (po Medotu Mikšiću in njegovih »Slovenci v stari Jugoslaviji«): pozno zvečer 5. januarja 1929 je beograjsko javnost presenetilo pisanje dvorne pisarne, v katerem je bilo rečeno, da se je kralj po odstopu Koroševce vlade posvetoval z zastopniki vseh strank in parlamentarnih skupin (Petranović te posvete označuje kot farsno, o tem pa priča tudi udeležene teh pogovorov Svetozar Pribičević v »Diktaturi kralja Aleksandra«, ki je izšla v Parizu 1932). Posvetovanja so pokazala, da obstajajo med parlamentarnimi skupinami popolnoma nasprotni pogledi glede reševanja krize. »Zaradi tega ni nobene možnosti za parlamentarne rešitve, ki bi dajale jamstvo za popolno ohranitev narodnega in državnega edinstva.« Ze naslednje jutro je izšel razglas kralja Aleksandra. V njem je bilo rečeno, da mu ukazujejo najvišji narodni in državni interest ter njihova prihodnost, da se kot vladar in sin te dežele obrača na narod in da mu odkrito in iskreno plove, kar mu v tem trenutku nalaga vest in ljubezen do domovine. Prišel je čas, ko med narodom in kraljem ne more in ne sme biti več posredovalca. . . .

Pred šestdesetimi leti je Aleksander I. Karađordjević razglasil, da je prišel čas, ko med narodom in kraljem ne sme biti več posredovalca (parlamenta). Od tega so si največ obetali gospodarstveniki, zadušili pa naj bi tudi separatizem.

ničeno narodnega in državnega edinstva.« Ze naslednje jutro je izšel razglas kralja Aleksandra. V njem je bilo rečeno, da mu ukazujejo najvišji narodni in državni interest ter njihova prihodnost, da se kot vladar in sin te dežele obrača na narod in da mu odkrito in iskreno plove, kar mu v tem trenutku nalaga vest in ljubezen do domovine. Prišel je čas, ko med narodom in kraljem ne more in ne sme biti več posredovalca. . . .

Očitno je, da je do tega dejanja prišlo po daljših pripravah in tudi po posvetovanjih v tujini. Skratka, kralj je razveljavil vidovdanske ustavo, razpustil narodno skupščino in izdal več zakonov, po katerih je bil naselec vse državne oblasti on sam, poostrih je zakon o zaščiti države, izdal zakon o razpustu političnih strank z verskim ali nacionalnim značajem, poostrih zakon o tisku itd. S kraljevim ukazom je bila nato postavljena nova vlada, ki jo je vodil aktiven general Petar Živković in v katero so prišli radikalci, demokrati in disidenti iz hrvaške Kmečke stranke (HSS) in socialdemokratske stranke. Korošec pa je v tej vladi postal minister za promet.

»Slovenec« je dva dni po uvedbi diktature zapisal, da je bil ta dogodek presenečenje za široke množice Slovencev. Hrvatov in Srbov, ki pa je bilo »prijetno in ponekod naravnost

ogovorili srbski krogi kot hrvaški. Navsezadnje, tudi v Sloveniji niso bili povsem zadovoljni. Glede na spore v stranki (SLR) pa tudi na poslabšanje gospodarskih razmer je proti koncu leta 1930 iz vlade izstopil Korošec, čeprav naj bi kralj z njim računal na »daljšo perspektivo«. Čedalje huja kriza in zaostrevanje hrvaškega nacionalnega vprašanja je pripeljala kralja v položaj, da ni več želel sam nositi odgovornosti za razmere v deželi. Septembra 1931 je izdal novo, oktobrino ustavo, ki pa je je navidez obnovila parlamentarno življenje, v resnici pa se bolj utrdila kraljevo oblast. Navkljub temu se je v parlamentu, v katerega so bili izvoljeni samo poslanci iz uradne, Živkoviće liste, pojavila opozicija. Glas opozicije se je jasneje izoblikovalo jeseni 1932 in pozimi 1933, ko so v tako imenovanih punktacijskih poveljih, pod kasknimi pogoji bi bili pripravljene sodelovati z režimom. Najbolj radikalne so bile zagrebške punktacije, ki so potem služile kot vzor vsem drugim. V njih je rečeno: da je steber vsake države »Hočem biti gospodarji v svoji hiši« kot se je izrazil nekaj dni pozneje vodja HSS Vladimir Maček. Ker je kmet v večini, je ta temelj vsega narodnega življenja. Srbska hegemonija, ki se je vsilila deželam tostran Drine, Save in Donave, izjeda moralne in materialne vrednote naroda in njegov moralni mir. Treba se je vrniti na leto 1918 kot izhodišče. . . . Srbska republikanska stranka je v svojih punktacijah zahtevala legalen boj do zmage suverene narodove volje, vojvodinske punktacije pa ekonomsko demokracijo in enakopraven položaj Vojvodine in Srema z drugimi pokrajinami.

Punktacije Slovenske ljudske stranke so zahtevale nacionalno individualnost, ime, zastavo, etnično skupnost, finančno samostojnost, politično in kulturno svobodo in radikalno socialno zakonodajo. Terjale so tudi združitve vseh Slovencev. Tudi v Sarajevu (JMO) so zahtevali, naj Bosna in Hercegovina postane enakopravna politično zgodovinska enota Jugoslavije. Pozneje so se izrekle še nekatere druge politične skupine, tako da vsa veriga teh resolucij in obsohd centralizma iz meščanskih vrst, pa tudi iz vrst srbske buržoazije, kot pravi Petranović, sama po sebi priča o zgrešenosti šestjanuarskega režima. Tega pa kralj ni bil pripravljn priznati in je vztrajal na državnem unitarizmu vse do svoje smrti v atentatu, 9. oktobra 1934 v Marsellu. Diktatura s tem ni bila prekinjena, marveč je sledila svoji evoluciji v podobi ambicioznega kneza Pavla. Čeprav je diktatura v Jugoslaviji nastopila najpозnejše (v primerjavi s sosednjimi državami, kjer so na podoben način skušali zaustaviti plimo socialnega nezadovoljstva), se je izkazala za najbolj trdoživo. Več kot kravo je obrabčunal s Komunistično partijo Jugoslavije (beli terror), ki si je diktaturi nadelala ime »monarhofašistična diktatura«, in s tem vnesla nekakšen terminološki zmeček, tako da se do obnove del zgodovinskih razprav o šestjanuarski diktaturi še dandanes začena z vprašanjem, katere vrste je bila kraljeva diktatura (tudi v Pribičevićevi knjigi je govor o tem). Najkrajše rečeno, njeno bistvo je v tem, da je zadušila ljudska gibanja vse do obdobja neposredne fašistične nevernosti, redila pa se je na pomankanju demokracije tradicije. To pa je tudi glavna hrana sodobnim domačim težnjam po čvrsti roki ali »železni rokavici«, kot je kraljevo diktaturo imenoval Milan Stojadinović v svojih spominskih (Ni rat ni pakt). Je že res, da ta primerjava utegne sprožiti tudi negotovanje, češ to ni eno in isto, a vendarle razpravljanje o tem ne bi smelo zaobiti dejstva, da je diktatura diktatura. Branimir Šepić

JUGOSLOVANSKE POVOJNE VLADE

Ko otroci dobe denar, imajo kramarji semenj

B o torej novi predsednik ZIS, kdorkoli že bo, kaj boljši oziroma uspešnejši? Kdo ve, kajti ocenjevanje in primerjanje ekonomske uspešnosti posameznih jugoslovanskih vlad je nehalna zadeva. Toliko bolj zato, ker je posebej v zadnjem času čedalje pogostejše slišati, da ZIS ne more delati tako, kot zeli. No, na delegatsko vprašanje o tem, kdo ga ovira, Mikulič v zvezi skupščini ni jasno odgovoril, kot tudi ni jasne odgovora o tem, kdo naj bi oviral Milko Planinc, da ni mogla izpeljati svojih stabilizacijskih zamisli.

Toda zvezni izvršni svet je vendarle izvršili organ Skupščine Jugoslavije in je po ustavi odgovoren za izvajanje sprejete gospodarske politike. Torej bi moral imeti ali pa bi si moral priboriti pooblastila za tako ukrepanje, s katerimi bi zagotovil posledno izpolnjevanje sprejetih gospodarskih in razvojnih ciljev. Po tem tudi lahko merimo učinkovitost in odločnost vladarjev. Zato smo vendarle poskušali primerjati gospodarske rezultate, ki so jih za seboj pustile posamezne jugoslovanske vojne vlade. Upoštevali smo naslednje kazalce: povečanje industrijske proizvodnje, cene na drobno, s katerimi se običajno meri inflacija, povečanje izvoza in uvoza, zunanjetrgovinsko bilanco in zadolženost. Ker so bila obdobja vladanja posameznih predsednikov zelo različna (Tito je bil na primer predsednik zvezne vlade kar 18 let, Mitja Ribičič in Mika Špiljak pa, kot rečejo, le po dve leti), smo za nekatere gospodarske kazalce izračunali povprečne letne rasti v okviru posameznih vladnih mandatov ali pa smo medsebojno primerljivi poskušali zagotoviti na druge načine. V pojasniti že zdaj povejmo se, da je jugoslovanska statistika velik del gospodarskih rezultatov začela redno objavljati šele od leta 1952. ali 1955, nekatere pa tudi prej, tako od leta 1946 ali 1947. Zato pri prvem predsedniku zvezne vlade, Josipu Brozu Titu, ki je bil na čelu vlade od konca vojne do leta 1963, nimamo vse podatkov za celo mandatno obdobje. Ker pa je obdobje njegovega predsedovanja zvezni vladi bistveno daljše kot pri vseh drugih predsednikih, so najbrž tudi take primerjave sprejemljive.

Mandat posameznih predsednikov zisa so se sicer začeli oziroma končevali sredi leta. Kljub temu smo pri izračunavanju gospodarskih rezultatov, ki so jih posamezniki med njimi dosegli v svojih mandatnih obdobjih, upoštevali celo leto, v katerem se jim je začel ali iztekel mandat. Tako so rezultati teh začasnih oziroma končnih let pravzaprav upoštevani dvojni, pri starem in pri novem predsedniku zisa. Tako smo se odločili zato, ker so odlični stari predsedniki zveznih vlad in članov teh vlad verjetno tudi po izteku mandata še v delovni meri vplivali na gospodarjenje v državi. Po drugi strani pa so svoje lahko prispevali tudi novi zvezni izvršni sveti, ki so nasledili prejšnje.

Seveda je zlasti nekatere od teh podatkov treba dodatno razložiti. Zato pogledimo po vrsti posamezne izbrane kazalce. **Industrijska proizvodnja:** Najbolj je rasla v prvih povojnih letih, kar je razumljivo, ker se je z veliko delovnega časa začelo iz

nič. Pozneje je bila rast industrijske proizvodnje precej nižja. Vendar je Jugoslavija kljub temu dolga leta veljala za državo z dokaj visoko gospodarsko rasto. Tega pri nas niso vselej razlagali kot posebno kvaliteto, češ da je rast inflacijska in da trdna gospodarstva povečujejo svojo proizvodnjo za veliko nižje odstotke. Zdej, ko smo se mi približali tem nižjim rastem in gospodarstvu ni zato nič trdnije, se mnenje o potrebnosti višje gospodarske rasti tudi pri nas spreminja. Praktični učinki teh sprememb se ni, ampak se je proizvodnja lani prvič celo znižala.

Cene na drobno: Jugoslovanska cenovna politika je vsa leta tako ali drugače omejevala rast cen. Tako je bilo tudi v prvih povojnih letih, ko so cene sila počasi rasti. Čeprav domača industrija ni bila sposobna zadovoljiti vseh potreb. Toda omejevali so tudi porabo. Tako je pravzaprav zelo težko govoriti o koreninski nase inflacije. Vendar iz tabele lahko sklepamo, da se je običajnejša rast naših drobnoprodajnih cen začela z obdobjem Džemala Bijičiča, čeprav je bil v svojem nastopnem govoru leta 1971 kritičen prav gospodarsko nestabilnost, inflacijo, nelikvidnost, pramanjkljavi in plačilni bilanci, rasti življenjskih stroškov in povečanje razlik med bolj in manj razvitimi deli države.

Predsedniki zvezne vlade	Povprečna letna rast v posam. mandatu v %	Povprečna letna rast cen na drobno v posam. mandatu v %	Prirastek deviznega dolga v mandatih v mio. dolarjev	Povečanje realnega izvoza v mandat	Povečanje realnega uvoza v mandat	Povprečna letna pokritost uvoza z izvozom v mandatih v %
J. B. Tito	13,5	3,6	849	2,25 x	2,10 x	67,3
Petar Stambolič	8,7	14,6	771	1,37 x	1,47 x	75,5
Mika Špiljak	5,8	6,0	495	1,16 x	1,20 x	70,9
Mitja Ribičič	10,3	10,7	1062	1,08 x	1,39 x	61,1
Džemal Bijičič	7,7	17,7	6363	1,32 x	1,20 x	58,9
Veselin Djuranović	5,8	25,7	10801	1,19 x	0,81 x	61,2
Milka Planinc	2,7	58,0	719	1,04 x	0,93 x	92,6
Branko Mikulič	1,1	132,0	?	0,95 x	0,82 x	92,1

Potem ko je odstopil Branko Mikulič, čakamo v Jugoslaviji že na deveto, povojno vlado. Zadnja je zdržala poltretje leto, kar ni najmanj. Samo po dve leti sta nam vladala Mika Špiljak in Mitja Ribičič. Mikuličeva vlada je prevzela krmilo v zelo zahtevnih razmerah, ki so jih označevale težave z odplačili dolgov in visoka inflacija, vendar je to le delno opravičilo za njen poraz. Dobili in obravnavali smo jo kot rešiteljico naših gospodarskih težav, toda teh pričakovanj ni izpolnila.

Zadolženje: Tudi tu je največji skok povezan z Džemalom Bijičičem in Veselinom Djuranovićem. V njuno opravilo moramo reči, da sta pač sprejela izziv upnikov, od katerih zdaj mnogi ugotavljajo, da so se zamestirali. Poznavalci pravijo, da se je v letih, ko smo se največ zadolževali, razmišljalo na različne načine, na koncu pa je prevladala prepričanje, da utegnemo neopravičljivo zmučiti vlak, če se ne vključimo v tedanje svetovne finančne tokove. Tako je zdaj težko reči, kako bi se v tistih letih v tistih okoliščinah odločili druga, ki zdaj kritiziramo tako politiko. Seveda pa izvorni greh ni izključno Džemal Bijičič, ampak predvsem poraba posojil. Vladi Milke Planinc in Branka Mikuliča sta se morali soočiti z devizno nelikvidnostjo

države in po silni razmer, ki so jih vzpostavili predvsem upniki, se jugoslovanski dolgovi v njenem obdobju niso več tako povečevali, ampak je bilo treba njihovo vračanje začeti celo odlagati. **Izvoz in zunanjetrgovinska bilanca:** Računali smo, koliko sta se povečala realni izvoz in uvoz od začetka do konca mandata posameznega predsednika naše zvezne vlade. Tako je ostal skrit podatek, da je zlasti pod Veselinom Djuranovićem naš uvoz zelo narasčal. V letu 1979 je bil celo najvišji doslej, dve leti nazaj pa drugi in tretji najvišji. Ob koncu njegovega mandata pa je začelo v devizni likvidnosti države že močno škripati. V letu 1983 smo že pod vlado Mike Planince šli v prvo reprogramiranje dela deviznih obveznosti. Tako konec Djuranovičevega mandata označuje bistveno nižji uvoz, le deseti največji doslej.

Izvojni podatki najbolj slikovito kažejo je navidezno izvozno uspešnost Mikuličeve vlade, čeprav so jo ves čas hvalili, kako učinkovita je bila prav na tem področju. Zadnja leta dosegamo najbolj ugodne zunanjetrgovinske bilance doslej. K temu pa je največ prispevalo omejevanje uvoza. Največjo razliko med izvozom in uvozom smo imeli v času vlade Džemala Bijičiča.

Če torej pod vse to potegnemo črto, lahko rečemo, da je bilo jugoslovansko gospodarstvo v času vlade Džemala Bijičiča sorazmerno uspešno. Imeli smo visoko rast industrijske proizvodnje in za naše današnje razmere majhno (a ne zanemarljivo) inflacijo. Devizni dobiček se je sicer pod Mitjem Ribičičem že dvignil za milijardo dolarjev, vendar je bilo ob koncu njegovega mandata leta 1971 (mandat se je sicer končal julija, vzel pa bomo kar konec leta), jugoslovanske dolga po enih podatkih NBJ 2,70 milijarde dolarjev, po drugih, ki jih je v svoji knjigi objavil nekdanji

finančni minister Momčilo Cemović pa 3,2 milijarde dolarjev. Poleg tega je za obdobje do leta 1971 značilno še realno naraščanje izvoza in uvoza. Ker pa se je uvoz povečeval precej hitreje kot izvoz, smo imeli kar občuten zunanjetrgovinske primanjkljaje. Vendar se jih je dalo v precejšnji meri pokrivati z neblagovnim deviznim dotokom, in tako smo imeli v plačilni bilanci države konec leta 1971 po Cemovičevih podatkih okoli 350 milijonov dolarjev primanjkljaja, to pa je veliko manj kot v kasnejših obdobjih.

Povojni predsedniki jugoslovanske vlade

7. 3. 1945-30. 6. 1963	Josip Broz Tito
30. 6. 1963-18. 5. 1969	Petar Stambolič
18. 5. 1969-18. 5. 1969	Mika Špiljak
18. 5. 1969-30. 7. 1971	Mitja Ribičič
30. 7. 1971-18. 1. 1977	Džemal Bijičič
18. 1. 1977-16. 5. 1982	Veselin Djuranović
16. 5. 1982-16. 5. 1986	Milka Planinc
16. 5. 1986-30. 12. 1988	ali do nastopa nove vlade Branko Mikulič

Tito je bil na čelu jugoslovanske vlade 18 let, Džemal Bijičič šest, Veselin Djuranović pet, Petar Stambolič in Milka Planinc po štiri leta, Mika Špiljak in Mitja Ribičič pa po dve leti. Po republikanski pripadnosti so bili do zdaj predsedniki zveznega izvršnega sveta po trije iz Hrvaške, dva iz BiH ter po en iz Črne gore, Srbije in Slovenije. Predsednika zvezne vlade torej še nismo imeli s Kosova, Vojvodine in Makedonije.

Pod vlado Bijičiča in Djuranoviča je bil jugoslovanski uvoz blaga vsako leto povprečno za okoli 40 odstotkov večji od blagovnega izvoza. Vendar smo v teh dvanajstih letih z neblagovnim deviznim dotokom dobili v državo skupno skoraj 30 milijard dolarjev. Kljub temu pa smo v istem obdobju imeli skupno več kot 12 milijard dolarjev plačilnobilančnega primanjkljaja.

Bijičič in Djuranović se lahko pohvalita s še vedno visoko rasto industrijske proizvodnje. Vendar smo imeli pod njuno vladavino večje šoke cene, predvsem pa sta nam pridelala skupno za več kot 16 milijard dolarjev deviznega dolga. Levji delež pri tem je Djuranovićev. Bijičiču se je namreč v osemletnem

mandatu posrečilo doseči tudi dokaj visoko realno rast izvoza, k čemur je precej prispevala visoka gospodarska konjunktura v svetu. Pa tudi jugoslovanske povprečne ravnane cene so v tistem obdobju zelo narasčale. Pomembno je poudariti, da je pod Bijičičevo vlado narasčal jugoslovanski realni izvoz bistveno hitreje kot uvoz. Pod Djuranovičem pa smo dosegli največje uvoze v povojni zgodovini. Devize se je zapravljalo tako, da smo navzlic občutnemu novemu deviznemu za dolževanju in redkornim zasluhom od neblagovne menjave s tujino, ki vključuje tudi devizna nakazila z domov, dosegali nekaj milijard dolarjev primanjkljaja v tekoči plačilni bilanci države. V tem obdobju je Jugoslavija dobila nov zakon o deviznem poslovanju, ki naj bi razčistil račune in zunanjim trgovini, vendar se to ni zgodilo. Šele proti koncu Djuranovičevega mandata je postopoma prihajalo do zmanjševanja deleža tako imenovanega nerazporejenega uvoza, ki ga je bilo leta 1977 za desetino celotnega uvoza, in tako se bilo uradno znano, kaj se za njim skriva.

Milki Planinc se je v težkih gospodarskih razmerah, ki jih je podedovala od predhodnikov, posrečilo obdržati zadovoljivo rast industrijske proizvodnje, brez katere seveda ni blaga za izvoz. To se je iz posrečilo navzlic odločnemu krčenju novih posojil in realnemu zmanjšanju uvoza. V takih okoliščinah se je sicer inflacija podvojila, toda uvoz je še vedno realno narasčal. Mikulič njegova dela ni nadaljeval. Industrijska rast se je prepolovila in lani celo zmanjšala, inflacija se je skoraj potrojila, tako izvoz kot se posebej uvoz pa sta realno nazadovala. Plačilo deviznih dolgov se je še naprej odlagalo, sredi lanskega leta nismo bili sposobni plačati nič obrestnih obveznosti. Protinflacijski naerj je pogorel, nekaj podobnega velja za nov načrt deviznega razdolževanja države, zunanjetrgovinska bilanca pa je skoraj izravnana, ker realno še skoraj dve desetletji nismo uvozili tako malo blaga kot lani.

Kaj v takih okoliščinah čaka Mikuličev naslednik? Kaj posebno dobrega gotovo ne. V odplačevanju deviznih dolgov sta samo še dve leti predlaha. V času mandata je sicer Mikuliča uspelo vzpostaviti devizni trg, vendar pa se ob nazadovanju gospodarske rasti in realnem nazadovanju izvoza in uvoza tega nismo kdove kako devizno opomogli. To ne nazadnje potrjuje tudi dejstvo, da so se v visokim deviznim rezervami sicer hvalili, očitno pa jih niso porabili koristno. Novega predsednika zvezne vlade čaka poleg drugega sprejem in urednicevanje gospodarske reforme, ki jo je zakoličil Mikulič v svoji komisiji za reformo gospodarskega sistema. Če so reformne zamisli res take, da utegnemo obnoviti naš gospodarski položaj na bolje, potem od bodočega predsednika zisa pričakujemo vsaj to, da bo zagotovil enotno razlago reformnih zamisli, da bo vzpostavil enake gospodarske pogoje za vse vrste gospodarskih subjektov in porabnikov in da bo primerno jasen in odločen, da se ne bo pustil voditi od strani ali celo iz ozadja.

Vesna Bertonec Popit

STANOVANJSKI KREDITI

Pot na beraško palico

Najemniki revaloriziranih kreditov niso dolžni pokrивati luknji, ki so nastale v sistemu financiranja stanovanjske gradnje s prejšnjimi nerealnimi krediti in neekonomskimi stanarinami.

Težko je oceniti, kateri del našega gospodarskega sistema bolj škripa. Stanovanjsko gospodarstvo je gotovo med prvimi.

Temu se je v decembru lotilo tudi mladinsko predsedstvo. Naj bo ta članek predstavitev idej ZSMS in tudi odgovor Stojanu Žitku, ki je na TV napadel polovico ene od idej, v katerih del cel predsedstvo RK ZSMS in nas razglasil za neradne. Stanovanjsko gospodarstvo je pri nas krizno, ker je model njegovega financiranja tako rekoč od vojne sem zgrešen, enostavno rečeno komunističen. Osnovne predpostavke: forsira se družbeno oziroma družbeno usmerjena gradnja. Država ali tako

imenovana družba si pravno neupravičeno prilaska stanovanjski sklad in ga potem po smesno nizkih cenah (neekonomskih stanarinah) daruje svojim izbrancem, ki si ga potem neupravičeno ekonomsko prilascajo. Seveda gre vsa igra na račun neizbrancev. Slednji so bili za svojo lojalnost podkupljeni s poceni krediti. Februarja 1987 je prišlo do revalorizacije kreditov. Izbrancem države je privilegij neekonomskih stanarinar ostal naprej. Pravzaprav so celo niže kot kdajkoli prej — v decembru 1988 le 0,7% tržne vrednosti stanovanja na leto namesto 6%, kar bi bila ekonomska stanarina. Treba bo očitnosti tudi pojem ekonomske stanarine. Meni je ljubi izraz »tržna stanarina«. ki bi bila verjetno podobna tisti na sivem podnajemniškem trgu. Ekonomska stanarina, ki se veže na tržno vrednost stanovanja (ta pa je v osnovi dolocena administrativno), je kaj lahko enaka v centru Ljubljane in predmestju Kočevja. Nazaj k revalorizaciji. Kot je bilo stanovanjsko gospodarstvo krizno, se je tudi revalovalo krizno. Po uvedbi revalorizacije je stanovanjske kredite v LB Stanovanjsko-komunalni banki najelo približno 10.000 kreditnojemalcev, kar predstavlja okrog 4000 mladih družin v Ljubljani in okolici. Koliko jih je bilo drugje po Sloveniji, ne vem. Brez odplačevanja ni več le težko, ampak tragično. Realno odplačilo kredita je ob metodi izračunavanja mesečnih anuitet v tem sistemu revalorizacije 130-odstotno. Novih kreditnojemalcev iz vrst mladih družin ni, omenjenih 10.000 in več pa je ujetih v past, iz katere skoraj nimajo izhoda.

Zaradi prekinjenega toka gradnje novih stanovanj je v krizi tudi gradbeništvo, ki je z gradnjo stanovanj vedno pokrilo svoje izgube pri drugih delih. Propada tudi LB SKB, vsaj njeno neklasično bančno poslovanje.

V bilanci stanovanja banke narašča delež kratkoročnih sredstev; leta so v začetku lanskega leta zavzemala 33%, 30. 9. lani pa že 46% v bilanci stanja. Dolgoročne naložbe so zato le 70-odstotno pokrite s kvantitativni sredstvi. Ob množici nesmiselnih neekonomskih stanovanjske politike se pojavlja tudi velika posredna škoda. Nespmatno je ekonomsko uničiti nekaj tisoč mladih družin za naslednjih 15 let, ker bi bili ti ljudje najbolj dinamični kupci v prihodnje.

Delitev družbenih stanovanj po solidarizaciji načela temelji skoraj izključno na socialnem načelu in ni nikdar, temveč zaradi neekonomskih stanarinar stalno investiranje v večjo nerazvitost. Ta država pa, če že hoče imeti solidarizacijo, potrebuje intelektualno načelo. Če k socialnemu načelu solidarizacije pristojemo je forsiranje delovno intenzivne industrije v Sloveniji s strani svetovnih izvršnih svetov (tudi sedanjih ni izjema), kjer ni zadosti domače delovne sile, dobimo zaostalo bilanco imetnikov stanovanj. Prav tako ni pošteno, da nekaj tisoč družin plačuje grehe za vse nazaj. Krediti s fikšno obrestno mero v bilanci vsoti LB SKB predstavljajo le se borih 9%.

Naša stanovanjska politika je dolgoročno usodna za obstoj in razvoj slovenskega naroda. Znane so žalostinke o mladih strokovnjakih brez stanovanj, ki so šli v tujino. Tu je še podatek, da v Ljubljani 70% mladih družin, ki še nimajo rešenega stanovanjskega vprašanja in tudi ne vedo, kako ga bodo rešile, prav zaradi tega ne namerava imeti otrok. In številni takih družin se povečuje. Kar ni uspelo tujim zavojevalcem, je uspelo domačemu socializmu.

Kolikor toliko urejeno stanovanjsko gospodarstvo je tudi pogoj, da se greš kakšne druge reforme. Inteligence, pa tudi manj izobražene delovne sile je v Sloveniji zelo malo. Zato mora biti gibljiva. Povprečni Slovenec se seli le enkrat v življenju — od staršev na svoje, po možnosti prav bližje ali pa v Ljubljano, Maribor, Kranj, Koper, Celje. Dokler ne bo inženir iz Ljubljane šel na primer za 3 leta na Ptuj, tudi s prestrukturiranjem slovenskega gospodarstva ne bo nič. Trg stanovanj pa je skoraj zamrznjen. Pri lastnikih je glavni vzrok v visokem davku na promet nepremičnin (letos naj bi se celo povečal), pri najemnikih pa vezanost stanovanjske pravice v družbeno stanovanju in rigidna zakonska zaščita podnajemnika. Pri obojih je seveda pomemben vzrok pomanjkanje stanovanj.

Financiranje je krizno, kakšno pa. Ker je amortizacijska doba stanovanj 30 do 50 let, se financiranje stanovanjske gradnje ne more primerjati s financiranjem proizvodnje zobne paste, torej s kratkoročnim financiranjem. Pri nas se z revalorizacijo dela prav to. Sicer pa se stanovanjska gradnja financira tudi s prispevki iz dohodka DO. Jasno da denarja ni dovolj, saj je treba pokriti luknjo neekonomskih stanarinar in drugih nesmislov. Denarja zmanjka že kmalu po plačah za delavce stanovanjskih skupnosti in drugih poddržavnih institucij, ki skrbijo za »družbeni interes« stanovanjske gradnje. In davke plačujejo tudi tisti z revaloriziranimi krediti in tisti, ki do stanovanj ne bodo nikoli prišli, torej pozabljeni od socialistične revolucije.

Na Zahodu so največji lastniki stanovanjskih kompleksov pokojniški skladi. Ker nakazila prispevkov za pokojnine prihajajo v različnih obdobjih meseca in skladi ta denar »vrtijo«, kupijo naprej eno, potem dve in nazadnje tisoče stanovanj. Ta stanovanjska prodajajo

na Nizozemskem. Kako bi po tej strani in glede na to, kar ste tam doživeli, opredelili najpomembnejše naloge napovedujoče gospodarske reforme oziroma tisto, kar bi morali storiti, da bi se izkopal iz krize?

MARKEŽIČ: Po mojem je nujen trg vseh produkcijskih dejavnosti, ne le nekaterih. Tudi delovne sile. Pri nas imamo zabornirano pravico do dela oziroma delovnega mesta. In ker ne obstaja konkurenca, ni kreativnosti. Jasno: če ti nekaj pripada samo po sebi, potem se za to pač ne zimaš. Gre za mobilnost delovne sile — in tega nimamo urejene. Po drugi strani me strahno moti togost organizacije oziroma način sprejemanja posameznih odločitev. Neprestano imamo ne-kakšne volitve in referendumne. Tudi druge stvari nam jemljejo ogromno časa in energije. Kar izračunaje, koliko časa porabi 2600-članski kolektiv za vse te reči. Ne rečem sicer, daje ta čas izgubljen, ampak porabljen. Vendar ne za tisto, kar v tovarni izdelujemo in potem prodajamo. Zapletli smo se v regulativno, ki onemogoča moderno poslovanje. To so, vsaj zame, najpomembnejši problemi. Seveda pa imajo svojo težo zunanje razmere, na katere pa gospodarstvo praktično nima vpliva.

Zvezna vlada pripravila ali pa je že pripravila in vsaj formalno uveljavila nekaj tkim sistemskih zakonov. Napovedi si si povsem nasprotne: medtem ko ZIS trdi, da bodo pripomogli k uspešnejšemu delu gospodarstva, pa je to prepričan (ali vsaj del) del, da so napovedi preuranjene ali celo nesučeljive. Zakaj?

MARKEŽIČ: Moje stališče do teh vprašanj ni preveč optimistično. Bil sem na Nizozemskem prav tedaj, ko je bil tam tudi Branko Mikulič. Tisto, kar je povedal, je bilo zelo optimistično. Dejal je, da napovedane spremembe dajo gospodarstvu proste roke, govornik je o liberalizaciji itd. Jaz pa tega v neka-

s hipotekarnimi krediti in jih dajejo v najem. Z anuitetami in najemninami pa izplačujejo pokojnine. Hipotekarni kredit v naših razmerah malo pomaga, tovrstni podnajem pa veliko. Ampak naš pokojniški sklad, SPiZ, ni mora denar za izplačilo pokojnin celo izposojati. Pa ne zato, ker bi bili hudobni in nesposobni. Socialistični sistem stalne nacionalizacije jih pač postavlja v tako vlogo.

In kaj zdaj?

ZSMS se ni nikoli zavzela za ukinitve revalorizacije ali za revalorizacijo za nazaj, kar nam očitno. Res pa je ob taki inflacijski stopnji smisel revalorizacije vprašljivo. Hočemo le realno vrednotenje tudi drugih delov gospodarstva. Od te države mladi ne pričakujemo darov in privilegijev, saj jih tudi dati ni sposobna. Niti nečemo biti usmiljenja vredni socialistični siromaki. Zahtevamo le enake startne možnosti.

Za reševanje vseh navedenih težav je potrebnih nekaj tehničnih in nekaj vsebinskih popravil. Pomagača bi uvedba obročnega namesto anuitetnega odplačevanja revaloriziranih kreditov. Najemnike revaloriziranih kreditov je treba takoj oprostiti prispevkov za stanovanjsko gradnjo. Prav tako graditelje lastnih hiš. Podpreti jih je treba tudi z davčnimi olajšavami. Ali pa na drugi strani obdvesti premoženje, pridobljeno z revaloriziranimi krediti oziroma neekonomskimi stanarinami, kar bi bil eden od virov za gradnjo novih stanovanj. Najemniki revaloriziranih kreditov pač niso dolžni pokrивati luknji nereálnih kreditov in stanarinar. Takoj je treba preiti na ekonomske oziroma tržne stanarine, pri čemer država prevzame breme korektivna take cene za socialno ogrožene. Dosedanji model financiranja stanovanjske gradnje naj gre na

smetišče zgodovine. Samoupravne stanovanjske skupnosti naj prevzamejo vlogo skladov vzajemnosti. SPiZ pa kupca stanovanj, namesto »družbe« Zmanjšati je treba davke na promet nepremičnin in nehati forsirati delovno intenzivno industrijo tam, kjer za to ni pogoj. Podnajemniki ni stanovanju ne bo zaslužten kot kočevski medved. Razširi naj se kot upravičevenc od splošne ljudske posesti na mlade družine in intelektualce. Sicer nam bodo na primer staro mesto jedro Ljubljane zasedli apatitni reveži: Slovenci in neslovinci. Vzpostaviti bi bilo treba sistem predhodnih centrov za brezdomce. Solidarnost pomeni priskočiti na pomoč. V modernih družbah je to dajanje socialne pomoči v obliki denarja, kot premostitve težav. To bi torej pomenilo: če za solidarizacijo, potem naj bo to denarni prispevek za plačilo najemnine socialno ogroženim in ne podeljevanje stanovanj. Toda če za solidarizacijo stanovanja, potem naj ima prednost intelektualni kriterij.

Generacija, ki si je stanovanjski problem rešila pred revalorizacijo kreditov in generacija, ki si sama rešuje ta problem po tem, sta dve vrsti ljudi. To zahteva tudi različno obravnavo, ki nas bo povežala in rešila. Sicer bo katastrofa.

Približno takole smo v ZSMS oblikovali tudi svoje zahteve do Izvršnega sveta Slovenije, kajti tu Beograd neposredno res nima nič zvezan. Zahteve je v slovenski skupščini 19. 12. 1988 povedal naš poslanec Tone Anderle. Odgovora seveda še ni dobil. Toda na tej isti seji slovenskega parlamenta so poslanci sprejeli elemente razvojne in ekonomske politike Slovenije za letošnje leto. Avtor je naš Izvršni svet in v cellem gradivu beseda »stanovanj« ali kaj podobnega niti omenjena ni.

Janez Kopač

TOMOSOV RAZVOJNI PROGRAM

Brez konkurence ni kreativnosti

Z modelom novega moped se tudi tej koprski tovarni odpira nova perspektiva. To je po letih težav tudi zelo spodnja za kolektiv, ki je šel skozi nekaj reorganizacij in se dolgo ni mogel prav ujeti.

Koprski Tomos je bil dolga leta nekakšen pojem novo-nastajajoče jugoslovanske industrije. Po teh, relativno uspešnih letih, ki se jih večina spominja po napovedih, narčenih v Slovenskem Primorju, so prišla leta ali kar desetletja, ko je bila »zaščitna znak« Tomosa povsem drugačna. Preskok iz idealistične otroškosti v zrela leta se je pokazal v težavah, ki so prišle do veljave z upadajočo prodajo doma in tudi na tujem, z več kot očitnim zaostajanjem za tujo konkurenco itd. Tomosu se v tem času in verjetno vse do danes ni posrečilo ustvariti vtisa, da gre za delovno organizacijo, ki bi se ji oberala lepa prihodnost. Nedavna predstavitev povsem novega kolesa z motorjem, ki z imenom colibri spominja na »dobre stare čase«, tovarno vsaj nazven postavlja v drugačno luč. Ali se bodo Koprčani uspešno »pobrili«, kakšni so njihovi načrti — o tem je govoril generalni

direktor Tomosa Viktor Markežič. Spraveval je Janez Kovačič, zapisala Dunja Dolinšek. Izjava, ki ste jo dali ob predstavitvi colibrja, je bila vsaj nenavadna, morda nekoliko sokantna za slovenski in jugoslovanski prostor, kjer smo sicer vajeni nesamokritičnega obravnavanja lastnega dela. Rekl je, da je colibri med najboljšimi v svoji kategoriji tako v Evropi kot svetu in tudi, da za izjavo stojite. Ste o tem res tako trdno prepričani ali gre le za propagandno potezo?

MARKEŽIČ: Za izjavo res stojimo in imamo trdne razloge zanjo. Primerjali smo tehnične značilnosti colibrja s konkurenčnimi izdelki in tako prišli do tistega, kar sem rekel. Meni se izjava kljub vsemu ne zdi nič posebnega, ampak je izraz tistega, kar smo naredili. Hkrati pa smo, tako mislim, naredili korak naprej tudi v naši mentaliteti. Sicer pa bo svoje povedal trg.

Je realno pričakovanje, da s colibrjem prihajajo drugačni, bolj časi za Tomos? Je to hkrati tudi napoved nove poslovne usmeritve?

MARKEŽIČ: Preveč bi bilo reči, da nimamo težav. Nemogoče je, da jih po tistem, ko dolga leta nismo vlagali v posodobitev proizvodnje in na trg nismo dajali novih izdelkov, ne bi bilo. To je proces, ki traja. Tomos je bil kronično podkapitalizirano podjetje, stalno smo uporabljali tuja posojila. Sedaj imamo še precej likvidnostnih težav, vendar upam, da bo nekako šlo. Vse te težave pa nam seveda jemljejo moči za dobro in uspešno delo.

Kaj kažejo poslovni rezultati?

MARKEŽIČ: Akumulativnost naših programov je tolikšna, da pokriva »obresti«, torej poslujemo brez izgub. Vendar ne pričakujemo posebno uspešnih rezultatov, ampak vsaj to, da se bomo znebili izgub.

Pri izdelavi colibrja je zanimiv in za sedanje

čas kljub vsemu nekoliko nenavaden odnos do kooperantov, posebej zasebnih. Teh naj bi bilo več kot družbenih, kar bi morda dokazovalo, da v Tomosu nekoliko drugače gledate na sodelovanje z zasebniki?

MARKEŽIČ: Pri tem ne gre za trenutno situacijo, ampak za nadaljevanje sodelovanja, ki traja že nekaj časa. To sodelovanje z zasebnimi kooperanti se kaže tudi pri Zag, kjer Tomos sam naredi le nekatere glavne dele (motorne gredi, rezervoarje itd.), vse drugo pa naredijo zasebniki.

Del proizvodnje colibrja je robotiziran. Je to posledica preprostega spoznanja, da brez tega ne boste konkurenčni?

MARKEŽIČ: Robotizacija je mogoče razumeti na več načinov. Mi smo v klasičnem smislu robotizirali linijo varjenja. Kooperant nam dobavi posamezne sestavne dele, robot pa to zvari. Takšnih robotov je sedaj osem, tako da je celotna linija kompletna. Gre za sestavni del pri mopedu, ki je po naši oceni izredno pomemben za varnost vozila in zato smo se odločili, da izdelava le tega ostane v hiši. Seveda odločitev o takšni robotizaciji ni bila preveč, posebej v časih, ko smo se o tem odločali. Začeli smo previdno, saj smo montirali robotsko celico za varjenje najtežjega dela, to je bil rezervoar starega avtomatika A 3. In ko smo videli, da robot tudi v socializmu dobro dela, smo se odločili za robotizacijo linije.

Pogumna je bila tudi izjava, da boste približno 80 odstotkov teh koles z motorjem izvozili in to na konvertibilne trge: Je načrt realen?

OKROGLA MIZA: KAJ JE S PAKETOM NACIONALNIH INVESTICIJ?

NEOKRETNOST LADJA, PA ŠE MED SCILO IN KARIBDO!

Paket nacionalnih investicij ni ogrožen sam po sebi. Osrednji problem ni v pomanjkanju denarja, več je zadrževanje v strokovnem dogovarjanju in pomanjkanju politične volje.

Že nekaj let so v slovenskem prostoru prisotna razmišljanja o nadaljnjem družbenem razvoju, ki je zaradi splošnih težav sistema že resno ogrožen. V okviru te problematike se je natančneje izrisala tudi potreba po investicijah, ki naj bi bile sestavni del potrebnih dejanj za izhod iz krize in za omogočanje normalnejšega razvojnega procesa, ne le ohranjanja status quo. Se danes je to delno nedorečeno področje, kajti za nekatere naložbe je treba še kar naprej dokazovati, da so v nacionalnem interesu.

Leta 1986 nam je uspelo zapisati v Dogovoru o temeljih družbenega plana SR Slovenije 1986-1990 v 88. členu, da so kot nacionalne investicije opredeljene naslednje: **Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Univerzitetna knjižnica v Mariboru, Centralna tehniška knjižnica v Ljubljani, SAZU, Slovensko narodno gledališče Maribor, Muzej ljudske revolucije v Ljubljani in Biološko središče v Ljubljani.** Med tem časom so v Mariboru že zgradili knjižnico in se vanjo tudi vselili, mariborska gledališka stavba je v četrti fazi. Vse ostalo je še v obliki dokumentacijskega gradiva. Posamezne interesne skupnosti družbenih dejavnosti so si izdelale podlajsne sezname investicij, ki so jih označile kot nacionalno pomembne. V tem času se je tudi na družbeno-ekonomskem in političnem prizorišču v Jugoslaviji premikalo. Naprej in nazaj. Zato smo postavili vprašanje, ali je v spremenjenih družbenih razmerah (od sprejema dogovora) slovenski nacionalni paket investicij ogrožen, se je v njegovem seznamu kaj spremenilo ali ostaja nespremenjen z voljo podpisnikov, interesom vlade in seveda tudi teresom naroda, saj se po njem navsezadnje imenuje.

Na pogovor za okroglo mizo smo povabili **Vladimira Kavčiča**, predsednika republiškega komiteja za kulturo, **Nika Žibreta**, predsednika skupščine Izobraževalne skupnosti Slovenije, **Sergerja Pelhana**, predsednika Slovenske kulturne skupnosti Slovenije, **Stane Mrviča**, direktorja Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani, **Toma Martelanca**, direktorja Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, **Nada Čučnik Majcen**, direktorico Centralne tehniške knjižnice, in **Borisa Gom**

želja in potreba vse slovenske skupnosti. Resiti moramo več kot dvesto tisoč predmetov premične kulturne dediščine iz depojev. Če danes pride tuja delegacija v Ljubljano, ji ne moremo nikjer na spodoben način pokazati, kaj smo Slovenci.

MRVIČ: Programski in vsebinski koncepti za muzej sodobne zgodovine so razdelani, tako da imamo ob investicijsko-tehnični dokumentaciji pripravljeno tudi zemljišče. Muzej bi moral biti zgrajen že do 9. maja 1985, zaradi omejitve v denarju je projekt pristal v naslednjem srednjeročnem obdobju. Z marca lani bi morali pričeti delati, pa nismo uspeli zaključiti finančne konstrukcije in je pričetek gradnje pomaknjen v začetek tega leta. Struktura financiranja ostaja ista, torej ob našem muzeju še KSS s 55% celotne vrednosti. Ljubljanska kulturna skupnost 15%, 15% pa bo zagotovil proračun SRS. S to naložbo bomo začeli radikalno reševati prečo problematiko našega celotnega nacionalnega muzejstva. Policentrični razvoj v Sloveniji (kjer je pač bil) kaže na to, da so muzeji v pokrajinskih središčih ali občinski muzeji z adaptacijami uspešno reševali prostorsko stisko. Edina novogradnja je bila v Novem mestu za otelek NOB.

KAVČIČ: Samoupravni sistem zadnjih desetletij in izhodišča o policentričnem razvoju so poleg pozitivnih rezultatov pokazali tudi svoje pomanjkljivosti. V interesni skupnosti so se predvsem soočili z interesi izvajalcev in uporabnikov. Prevladovali so interesi stroke, odnosi med uporabniki in izvajalci pa so ostali nedorečeni, nedefinirani. Zbor uporabni-

van je bil dobro, vmes so nastopile spremembe, ki predstavljajo določene ovire. To ne pomeni, da se s tem strinjamo, toda realnost je taka. Izobraževalna skupnost je zadolžena za financiranje treh objektov. Mariborska knjižnica je končana, pri njej smo sodelovali z 80 odstotki, ostalo je dalo mesto Maribor. Ima 11.519 kvadratnih metrov in je bila 1. novembra vredna 31 milijard dinarjev. Tudi za biološko središče je vse pripravljeno. Prvi denar bomo nakazali še ta mesec (januar) in nato znesek valorizirali ter v letošnjem letu prizadeli, da bomo čim prej zgradili. Kar pa se še tiče NUK in CTK, drži to, kar je dejal Martelanc, s tem, da je predvidena lokacija zelo zahtevna. NUK je nacionalno najbolj pomembna institucija. Nismo še strokovno razčistili, kje se stvari prepletajo med NUK in CTK. Če bi mene vprašali, ne bi gradili dveh stavb, ampak bi obe zgradili skupaj in bralci bi bil pred poenostavljeno obliko pridobivanja informacij. S tem, ko to javno govorim, že odpiram to dilemo.

Misel o osrednji stavbi za obe knjižnici ni bila nikoli resno obravnavana...?

ŽIBRET: Ni bila. Rad bi dejal, zakaj je Maribor to hitreje rešil. Na mariborski strani smo našli resnega in ustreznega sogovornika. V strokovnem delu prof. Hartmana, v mate-

Celovško 23 se reši ta kompleks tudi ob načrtu za galerije. Ta je v stroki dogovorjen. Odprto pa je vprašanje nadaljnega razvoja Tehniškega muzeja v Bistri, ki je že zelo utesnjen, razmišljajo pa tudi, da bi ga preselili bližje v mesto. Kar pa se tiče odnosa med republiko in občini, je treba reči, da niso vse v enakem položaju. V občini Vič so se sedaj našle kar tri investicije iz nacionalnega paketa in se je izredno angažirala pri pridobivanju zemljišč. Tudi mesto je pokazalo pri razreševanju problematike našega muzeja velik interes. Zaradi težav pri pripravljanih delih je največji delež doslej nosila republika iz proračuna, tudi Ljubljana preko skupščin posameznih občin. Podpisniki družbenega dogovora smo se dogovorili, da je treba zaradi hitrega obračanja denarja v glavnem vsa ta sredstva usmerjati v Maribor, da ne bi naenkrat odpirali dveh velikih naložb.

Doslej smo govorili o samoupravnih interesnih skupnostih in posameznih ustanovah. Tu pa je tudi vlada, ki bi morala vse to povezovati, biti bi morala glavni pobudnik za koordinacijo in racionalno trošenje sredstev. Kaj je ona storila za večjo učinkovitost?

KAVČIČ: Vprašanje je sistemске narave, to je stvar sivo. Sicer pa te investicije izvajajo vsi podpora, pri vseh je udeležen proračun, ta pa je tudi v težavah, saj veste, da se lahko povečuje le po znanih predpisih.

za nacionalno identiteto iz večeraj za danes, ampak za izvajanje razvojnih ambicij naše skupnosti za jutri, tudi v letu 1992 in še dlje!

PELHAN: V samoupravnih interesnih skupnostih imamo občutek, da naša vlada bolj poravnava obveznosti do federacije in preje daje prispevke, ki so dogovorjeni drugje ali pa še celo za tiste, ki že gredo čez okvirje splošne dogovorjenih jugoslovanskih nalog kot pa za naloge v republikih. Prej pristane na omejevanje sredstev v republikih in to naprej sivo, kjer najprej izpadejo sredstva za investicije. Zanimiv je bil primer pobude iz Ptuj, ko so predlagali, da bi v letu 1989, ko se izteče obveznost za prispevek za odpravo posledic potresa v Črni gori, del prispevka, ki je bil namenjen obnovi spomenikov na potresnem območju, namenjali se nadalje za obnovo spomenikov pri nas v Sloveniji, glede na njihovo slabo stanje. To je namreč posledica dolgotrajnega zamerjanja zaradi ne-nepnega pomanjkanja denarja. Republiški izvršni svet je enostavno rekel, da to ni po proceduri, ampak bi morali stvar postaviti drugače.

ŽIBRET: Po letu 1970 samo dva objekta zaslužita oznako nacionalnega. To je Cankarjev dom in bodoča NUK. Zato usmerjam svojo pozornost v NUK kot naslednji velik nacionalni podvig, ki ga moramo izpeljati. Denar najdemo za manj pomembne reči. V skupščini bomo 19. januarja sili nastopili z zelo rigoroznimi stališči do nekaterih ukrepov gospodarske politike za leto 1989 v federaciji in v republikah. Razmere bodo težke, še bolj trde in v grobih razmerah je veliko odvisno od koordinatorske. To pa mora biti vlada. Izvršni svet je zadolžen za vodenje in stanje v republikah, mora imeti v koordinativnem smislu nekaj pomislekov. Za železarno Jesenice smo lahko dali, pa tudi za Kidricevo, velikanske vsote iz akumulacije gospodarstva, zdaj nam pa povzročata velike izgube. Nisem pa prepričan, da bomo lahko ponosni, da smo zavarovali nacionalni interes in identiteto naroda s tema dvema »muzejema«. Podoben napor kot za ta dva primere bi morali vložiti za naložbe iz paketa nacionalnih investicij.

KAVČIČ: Lahko pa se vprašamo tudi takole: kakšne so sploh zdaj možnosti republike? Koliko ustvarjene akumulacije je že vnaprej razdeljene v sistem, ki se je razvijal 30 in več let in ni doživel nobenega popravka glede zmanjševanja obveznosti. Obveznosti do države in do federacije iz leta v leto narastajo. Dokler ne bomo začeli razpravljati o tem, kako in koliko družba ustvarja in kako se to tudi deli, kaj moramo dati za skupne potrebe, kaj pa moramo nujno nameniti za lasten razvoj, ne bomo dobili pravih odgovorov. Teh vprašanj pa se nismo resno lotili ne v naši in ne v zvezni skupščini. Imeli smo celodnevne simpozije, plenumne in razprave o tem, kaj in kako narediti za kulturno identiteto. Imeli smo se ujeti mi verbalni ravni, toda iz vsega govorenja ni prišla niti ena operativna analitizirana rešitev. Opravi imamo z velikim razkorakom med tem, kar govorimo in kar bi radi, ter dejanskimi možnostmi.

MARTELANC: Anekdota za ilustracijo: ko so sklepali avstrijsko državno pogodbo, je eden zahodnih zaveznikov vprašal, zakaj niso čez Avstrijo sploh svojo državo, ko pa niso lasten narod, govorijo tudi nemški jezik. Julius Raab pa je tedaj rekel: »Kako nismo lasten narod, saj imamo svojo nacionalno knjižnico na Dunaju!« S tem hočem poudariti, da naša zavest pri nas ni taka, niti v Ljub-

ŽIBRET: Vprašanje je bilo bolj provokativno!

Res je, gre za vlogo vlade, ki je odgovorna za stanje v republikah, za njeno usklajevalno vlogo.

KAVČIČ: Tu moram biti tudi sam bolj kritičen do te institucije in se vrniti k tistemu, kar sem dejal v začetku: od politične volje je v največji meri odvisno, kako bomo uresničevali načrt. Imamo koncept, imamo nosilce razvoja, je pa vprašanje, kako ustvariti razpoloženje, ne samo v vladi, ampak tudi v družbeno-političnih organizacijah, v naši skupščini, v gospodarstvu, v vsej slovenski družbi. Po mojem ni bilo dovolj storjenega tudi za mobilizacijskega duha.

Ali bi lahko rekli, da so načrti in vizije tako daleč in usklajene, da je današnje izhodišče za realizacijo drugačno od tistega pred nekaj leti, bolj strokovno, bolj dorečeno in tudi bolj realno. Izhajamo namreč iz tega, da gre za investicije, ki so zelo pomembne, ne samo

bača, direktorja Narodnega muzeja v Ljubljani. V razgovoru so sodelovali novinarji kulturne redakcije **Dela Branko Sostič**, **Janko Svetina** in **Drago Medved**, ki ga je po magnetogramu **Danica Velkavrh** pripravila za objavo.

Je nacionalni paket investicij ogrožen? Bo vzdiral vsa omejevanja in nadaljnje pritiskne zlasti zvezne vlade na družbene dejavnosti?

KAVČIČ: Zavest o tem, kaj potrebujemo, je zelo jasna. V družbenih dejavnostih in v vsej državi moramo s to zavestjo tudi zahtevati uresničevanje naših zahtev. Pri tem ne smemo biti ovira gibanja v gospodarstvu ali v družbi kot celoti. Mislim, da nas ne ovira slab splošen gospodarski položaj, ampak nejasna politična volja.

PELHAN: KSS je nacionalni paket sprejela v širšem smislu, kajti piramido je treba graditi v celoti, ne samo v spici. Tako piramido sestavljajo še Turinjeva hiša v Piranu, obnova Slovenskega mladinskega gledališča, Narodna galerija, Pokrajinski arhiv Nova Gorica, Primorsko dramsko gledališče, usposobitev prostorov za kulturne dejavnosti narodnosti v SRS (Koper, Izola, Matvanjevci in Dobrovnik), Slovenski gledališki in filmski muzej in Arhitekturni muzej Slovenije. Razen arhiva v Novi Gorici, ki je čista novogradnja, so vse druge naložbe namenjene za obnovo ali prizidke. Toda problem je v bistvu narave teh naložb. Se vedno se ukvarjamo z objekti, ki sodijo v krog nacionalne identitete. Nismo pa zagotovili prostorov za dejavnost nacionalnih ustanov, kar so druge države dosegle že konec prejšnjega stoletja ali pa vsaj do druge svetovne vojne. In res gre bolj za politično odločitev in ne toliko za pomanjkanje denarja. Tudi če primerjamo naše stanje z republikami, ki imajo nižji družbeni dohodek, močno zaostajamo. Na Hrvaškem z novimi muzeji ustvarjajo dohodek, ki ga prej niso. Zagreb ustvarja v muzejih oziroma z muzejsko dejavnostjo kar 60% lastnega prihodka, odkar imajo dva nova muzeja, medtem ko so ga prej ustvarjali od 5 do 8%. Kolikor ustvarjajo slovenski nacionalni muzeji. Mi po vojni nismo zgradili nobenega muzeja, pa še mnogi obstoječi so v spomeniških stavbah, tako da ne obračunavamo niti amortizacije.

Če ostane pri muzejski dejavnosti - ta je bila predvsem s strokovnega vidika določena javne pozornosti zaradi nevdružnega položaja nacionalnih in ob načrtovanju gradnje muzeja revolucije, poznejšemu muzeju sodobne zgodovine. Kako je muzejska stroka pripravljena na nove investicije, predvsem vsebinsko in organizacijsko?

GOMBAČ: V tem srednjeročnem obdobju je bilo mnogo dorečenega, za kar prej ni bilo politične volje, v stroki pa ne enotnosti. Predvsem smo se razhajali pri odločitvi, kaj naj novi muzej sredi Ljubljane pomeni. V stroki smo prišli do dogovora, da mora nova muzejska stavba povrniti dolg tridesetletnega zastoja in investicijskega mrtvila. Prihajalo je do nesoglasij med republiko in mestom, žrtve pa smo bili mi. Strokovno smo tudi razmislili čez, tako da ni Narodni muzej prikazoval zgodovino od nastanka vegetacije in kamninskega sveta in prehoda vseh civilizacij preko srednjega veka do francoske revolucije. Muzej sodobne zgodovine pa bi prikazoval razvoj slovenskega naroda od njegovega političnega zorenja, torej do konca francoske revolucije naprej. Delitev nacionalne zgodovine na dve lokaciji je smiselna, pa tudi tisto, kar bo postavljeno v novi stavbi, bo strokovni pa tudi materialni delež vseh desetih nacionalnih (specialnih) programov. Muzej sodobne zgodovine Slovencev je velika

kov širšega nacionalnega interesa ni bil sposoben izraziti. Pa tudi v samih strokovnih ustanovah je bila težava, manjkale so strokovne osnove. V zadnjih štirih, petih letih smo dosegli dokaj jasno kulturno-politično stališče o tem, kaj mora imeti narod za dokaz ali predstavitve svoje identitete. Dorezela se tudi spoznanja, da nam je potrebna matična služba kot nosilka strokovnih osnov za vzpostavitev ustrezne mreže. Da bi jo lahko uveljavili, bo treba spremeniti tudi predpise in stvar dogovora je, ali bodo to podzakonski akti, pravilniki, predpisi ali kaj drugega.

Kako se je pripravljalo na načrtovanje sprememb knjižničarstva? Obstaja občutek, da je bila tu razvojna politika v zaostanku, tudi premalo agresivna.

MARTELANC: Sedanja Plečnikova stavba je bila predvidena za četrta milijona izvodov, točno 237.000, danes pa jih imamo pod njeno streho že skoraj dva milijona. Na leto dobimo okoli 70.000 izvodov, torej se vsako leto povečamo za eno knjižnico! Za to potrebujemo 560 ml police ali 400 kvadratnih metrov površine in od novega leta dalje nimamo več kam dati knjig, ker doslej se nismo uspeli niti s pomočjo mesta najti ustreznega depoja. Imamo zagotovila, da bomo ostali v nacionalnem paketu. Imamo programske osnove, tudi vsa ostala dela tečejo vzporedno, tako v občini Center kot pri sosednjih objekti, ki jih naša gradnja prizadeva. Predvideni imamo 19.800 kvadratnih metrov bruto površine, nekaj več kot 15.000 je uporabne površine in vse skupaj s staro stavbo je to nekaj več kot 23.000 kvadratnih metrov. To naj bi zadostovalo za 50 let. Vse nacionalne knjižnice v glavnih mestih republik so v teh letih gradile, le ljubljanska nič. Beograd ima tudi ločeno knjižnico - univerzitetna je posebej, narodna pa tudi. Gradnja NUK II je pripravljena, čeprav smo v velikem razkoraku z denarjem. Če bi dobili denar, bi knjižnico lahko zgradili v dveh letih.

Kdo je skrbel za strokovna izhodišča tega projekta?

MARTELANC: V knjižnici imamo matično službo. Program je narejen po vseh normativih, je pa ta služba premalo izkoriščena. Nihče se ni obrnil nanjo, niti pri mariborski univerzitetni niti pri Centralni tehniški knjižnici. Naš program je šel skozi strokovno verifikacijo tudi pri strokovnem svetu za knjižničarstvo. Tudi mednarodne strokovnjake smo angažirali za neodvisno recenzijo naših projektov.

ČUČNIKOVA: Tudi naši programi bodo mednarodno verificirani. Ko je šla naša knjižnica v novem srednjeročnem obdobju tretje v boju za novogradnjo, se je usmerila v štiri strateška vprašanja: v razvoj dejavnosti glede na novo računalniško tehnologijo in v zvezi s tem v ustrezno izobraževanje kadrov, pa sanacijo sedaj obstoječega stanja in seveda v projekt novogradnje.

Če bi imeli denar za investicijo, v kolikšnem času ste sposobni začeti zidati?

ČUČNIKOVA: Vse imamo pripravljeno, zaletelo se je v zvezi s kovačijo na Viču in čakamo, te dni naj bi prišel odgovor Ljubljanske regionalnega zavoda za varstvo naravnih in kulturne dediščine. Ko bo strokovna služba odgovorila, da se lahko tisti del, ki je spomeniško zavarovan in zelo pomemben, vgradi v projekt, se bomo zelo hitro dogovorili.

ŽIBRET: Vrnimo se k prvemu vprašanju: ali v spremenjenih pogojih nacionalni program sploh še lahko razvijamo dalje ali ne? Načrtov-

rialnem delu prof. Melavca in v operativnem delu takratnega predsednika izvršnega sveta na ravni mesta. Zame je NUK temeljna investicija in če ob njej ne bo zadilhalo tudi mesto, ne vem, kako se bo končalo!

PELHAN: V Ljubljani je problem v tem, da nismo na tej ravni usklajeni. Za skupno dogovorene naložbe morata imeti enak interes mesto in republika, ne pa samo republika.

KAVČIČ: Ljubljana tudi v programskem delu ne izpolnjuje svojih obveznosti.

ŽIBRET: Ko smo odpirali mariborsko knjižnico, mi je rektor že ponudil koncept za gradnjo rektorata, z izhodišči in risbo. Mlada mariborska univerza je živahna, podpirajo njo njene iniciativnosti, ker premika stvari naprej. Sicer pa imamo na področju izobraževanja dve veliki naložbi, ki nista pomembni: prenova zavodov za prizadevo mladino, 21 jih je in pripravbo dobro tečejo, tudi realizacija, sprožili bomo postopek, da se zadeva podaljša tudi po leto 1990. Drugo so nekatere naložbe za osnovnošolske prostore iz paketa vzajemnosti, ki tudi tečejo brez zastojev. V tem sklopu opravlja zelo pomembno vlogo samoprispevek.

ČUČNIKOVA: Morda se nekekratimo z NUK, toda menim, da so to komplementarne dejavnosti, torej se dopolnjujeta.

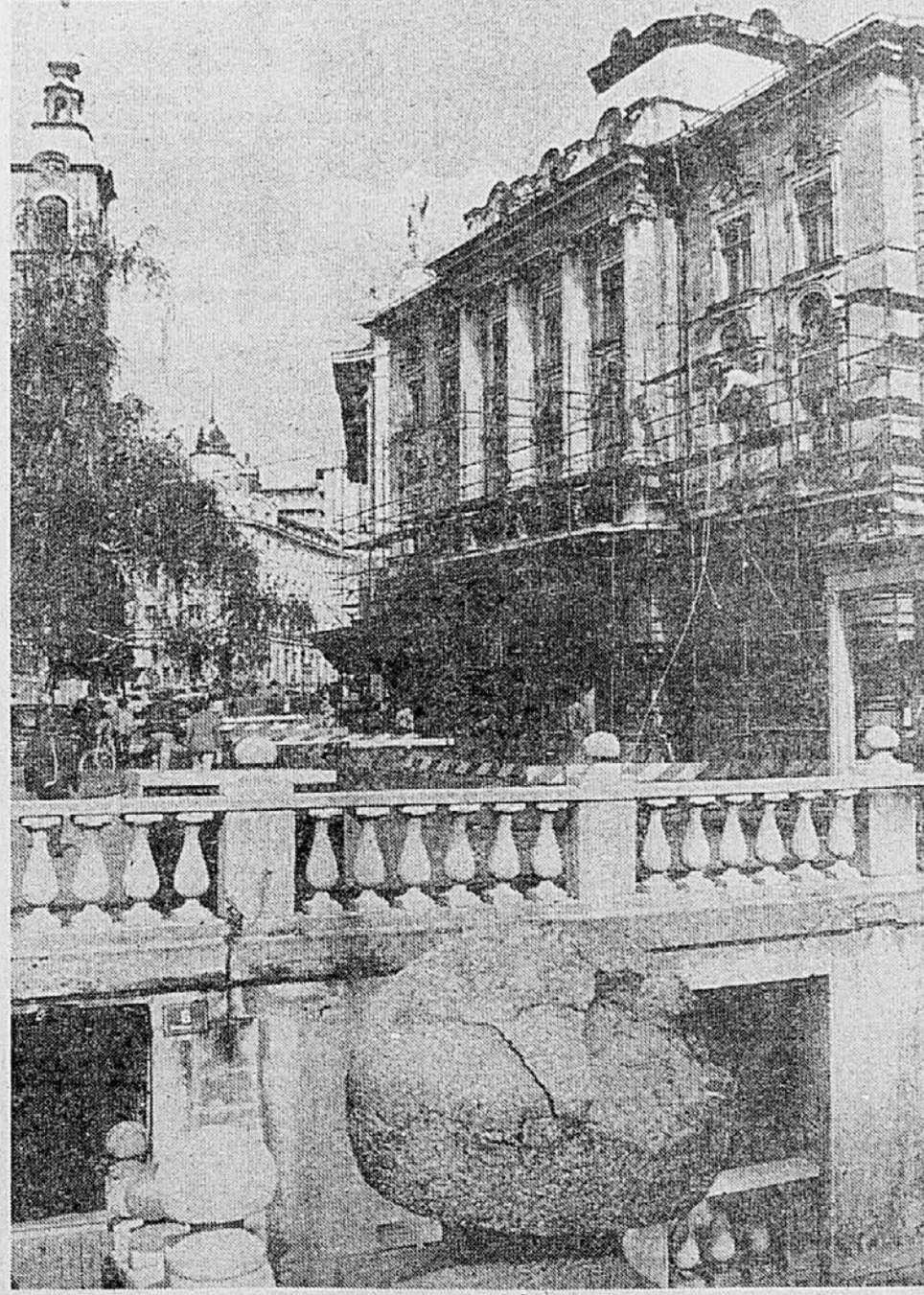
MARTELANC: Morda v Ljubljani res ni tolikšne zavzetosti kot v Mariboru, toda to knjižno gradivo je njihovo. Tudi v Ljubljani dobro sodelujemo, tudi z občino Center, ki je imenovala posebno natečajno komisijo. Ne smemo pa pozabiti na zahtevno lokacijo, ki smo jo iskali v neposredni bližini NUK. Zaradi arheoloških izkopavanj pa smo v zelo tvornih in dobrih odnosih z muzejem in arheologij, ki so teren že sondirali. Trdijo, da sta tam dve rimski vili z lepimi freskami. To bi zaščitili in celo vkomponirali v novo stavbo in jo oplenitili. Delati smo nameravali pričeti že letos, pa smo prepoznali dobili denar, 200 milijonov šele konec novembra.

V zvezi s CTK: ta ideja ponekod ti, mi je ne sprožamo, jo pa nekateri drugi. Vprašanje je, ali bi vse to zadržalo vse dosežene napore. Drugače pa ne vidim razloga, zakaj ne bi bili obe knjižnici skupaj, toda spet je vprašanje, katera lokacija to prenese. Teh primerjav nismo delali, morda bi bilo v tem primeru treba iskati tretjo lokacijo. Vse rešitve, ki jih je Žibret sprožil, so možne, najbolj bi bile koristne s stališča uporabnikov.

ŽIBRET: Te petletke ne bomo zaključili z vsemi predvidenimi objekti. Pripravljamo izhodišča za pripravo novega plana. Zavlekel se bo v leto 2000. Vztrajali bomo pri tem, da tisti, ki ima pripravljeno dokumentacijo, dobi tudi denar. Bistveno pa je, da kar naprej načrtujemo in dograjujemo neko vizijo.

KAVČIČ: Da bi bila podobna paketa nacionalnih investicij celovita, je treba dodati, da bo v okvirju biološkega središča dobil svoje mesto tudi Prirodoslovni muzej Slovenije. V zvezi s tem se postavlja tudi vprašanje nadaljnega razvoja Slovenskega etnografskega muzeja in Arheološkega muzeja Slovenije. Tu je stroka ostala še nedorečena.

MRVIČ: V srednjeročnem in dolgoročnem razvoju Slovenije je Kulturna skupnost Slovenije opredelila razvoj nacionalnih ustanov. Z izgradnjo nove stavbe muzeja sodobne umetnosti in z izgradnjo biološkega središča se začneja uresničevati koncepti razreševanja prostorske problematike v celoti. Z odhodom prirodoslovnega muzeja v biološki center, etnografskega na predvideno lokacijo na

Jlani, niti v Sloveniji. Kajti Slovenija je pluralistično razbita in za osrednje stvari ni mogoče doseči soglasja med občinami. Partikularističen interes je tako močan, da vsak hoče svoj zdravstveni dom, svojo šolo. Kar naprej je treba dokazovati, da narodna in univerzitetna knjižnica ni tovarniška hala, ki jo gradiš ali pa ne. Da to nekaj pomeni za slovenski narod, čeprav je trenutno vzdušje v Sloveniji tako, da bi se morali za te vrednote bolj zavzemati.

Najbrž ne gre samo za sedanje vzdušje. Gre tudi za to, da imamo s to problematiko opraviti kot s posledico prejšnjega razvoja, ko je bila intelektualna in zgodovinsko spominska komponenta razrednotena, ko je ideološko čistunstvo dajalo tezo posameznim vsebinam in vrednotam. To, kar je Slovenija naredila med NOB v odnosu do kulture, je bilo v političnih letih izničeno in ob evforiji prvoj političnih tovarn na kmetijskih poljih pač ni bilo možno pričakovati ustreznega odnosa do nacionalnih kulturnih ustanov, to pa je tudi na nek način omrtvila tudi bolj komercialno sretni pri svojem početju v poznejšem, tudi v današnjem času. Ta pa je tak, da je na vsi nesrečo še akumulativna, pa se tisto manjosten akumulacije se kar dajemo v sod brez dna, saj smo edina država v Evropi, ki vzdržuje v svojih mejah štiridesetletno obdobje nerazvitosti.

KAVČIČ: Prvotni predlog je bil še bolj obsiren. V evforiji policentričnega razvoja je bilo sprejeto vsako stališče, da bi le ugodilo željam. V zaostrenih gospodarskih razmerah se je to pokazalo kot nemogoče, ker je bilo nesmotrno. V tisti fazi se je izvršni svet zavzel za manjše število, toda res pomembnih investicij.

ŽIBRET: Leta 1986 smo razmeroma dobro načrtovali politiko razvoja družbenih dejavnosti v Sloveniji. Toda februarja 1987 je bil sprejet intervencijski zakon, ki je tako imenovane ne-gospodarske investicije skrčil skoraj na ničlo in je bil v zakonu na intervencijo Slovenije vstavljeno odstavček, da se nacionalne investicije lahko izvajajo. Denar pa se je prepolnil, v letu 1988 se enkrat in stvari resno zaostril. Drugo leto gremo v gradnjo biološkega središča, toda če vlada ne bo uveljavila našega dela družbenih investicij kot razvojno propulzivnih v razvoju in ne v porabiško sfero, potem ni resnih možnosti, da bomo investicijo končali v roku. V razvojno sfero pa prav gotovo sodita ob biološkem središču tudi NUK in CTK.

KAVČIČ: Zvezna vlada vidi možnost za razbremenjevanje gospodarstva prav v zmanjševanju sredstev za izobraževanje. Ob vsem govorenju o razbremenjevanju gospodarstva pa se je gospodarstvo dodatno obremenjevalo. Rasli so vsi proračuni, zvezni, republiški in občinski, v resnici pa je bilo manj denarja samo za izobraževanje in kulturo. Celotno zdravstvo je bilo na boljšem in absolutno prednost je imela vsa sociala. To tudi pomeni, da v zadnjih petih letih niso bili prednostni razvojni dejavniki, med katere štejejo tudi družbene dejavnosti, ampak je bila prednostna sociala.

PELHAN: Samo pripomba na to, kaj je investicija nacionalnega pomena. Sociologija kulture pravi, da je za nacionalno identiteto pomembna kulturna ustvarjalnost in kulturna dediščina. Največ bi morala prispevati k družbenemu razvoju kulturna ustvarjalnost. Čim bolj je družba konservativna, bolj vlaga v posredovanje kulture, ne pa v prej omenjeni komponenti. Zato ni le NUK v nacionalnem interesu, sta tudi muzej in gledališče.

GOMBAČ: Ko se je po letu 1986 začelo to srednjeročno obdobje, je bilo vsebinsko dobro zastavljeno in tudi izvršni svet je za področje družbenih dejavnosti te stvari dobro premislil. Toda potem je prišlo do omejitve.

ČUČNIKOVA: Gospodarstvo ne bo moglo izvajati prestrukturiranja, če ne bo uporabljalo informacij, ki jih posreduje naša dejavnost.

Ali gospodarstvo podpira vaše pobude?

ČUČNIKOVA: Naša informacijska kultura je na nizki ravni. Naš informacijski uporabnik je še precej neosveščen. Zavedati bi se morali, da je bistveni del osnovnega razvoja v takšnih knjižnicah, kot je naša. Zato smo tudi v nacionalnem paketu. Prizadevamo si, da bi dobili še eno delovno organizacijo, ki ima razvito marketinško dejavnost. Prihodnje leto bi nam pomagala, da bi širše predstavili svoje delo javnosti. Sicer pa z gospodarstvom dobro sodelujemo, imamo tudi skupno komisijo pri Gospodarski zbornici Slovenije. Toda manjka nam image, nekaj takega, kar počnejo smučarji z akcijo Podarim-dobim. Razmerje uporabnikov pa je pri nas tako: polovica iz gospodarstva, polovica študiralnih na fakultetah in drugih šolah. Trenutno smo povezani z 257 knjižnicami Evrope preko telexa in telefaksa, usklajujemo specialno bibliotekarstvo. Letos bo pri nas svetovni kongres, sanitarni inspektor nam pa grozi z zaprtjem stavbe, ker nimamo ločenih sanitarij!

Izjava dr. Bruna Hartmana, direktorja Univerzitetne knjižnice v Mariboru

Ker se dr. Bruno Hartman ni mogel udeležiti naše okrogle mize, smo ga prosili za izjavo: »V Mariboru smo konec novembra odprli novo stavbo univerzitetne knjižnice. Pozidali smo jo v dobrih dveh letih, saj smo pričeli delati konec septembra 1986. Veliko je ljudi, ki nas sprajejo, kako se nam je posrečilo v teh opetkahvih časih. Ko jim odgovarjamo, vemo, da smo podobni poveljniku, ki po končani bitki natanko ve, kako jo je moral voditi.

Najprej: imeli smo trdno idejno in funkcionalno zasnovano knjižnico. Zagovarjali smo jo z argumenti, ki so bili, tako sodimo, prepričljivi in smo vanjo tudi verovali. Tehnične priprave smo v letih in desetletjih prečistili z mestom, njegovimi službami, zlasti urbanistično, z univerzo, z uglednimi arhitekti. Moderno knjižničarsko tehnologijo smo študirali sami in si pri tem pomagali tudi s svetovnimi strokovnjaki. Pripravili smo idejne in izvedbene načrte za stavbo. Takoj ko se je ponudila prilika, da bi utegnili zidati, smo jih predložili, imeli pa smo tudi pripravljeno zemljišče.

Knjižnica je navezala razgibane delovne stike z republiški skupnostmi in državnimi organi. V največjo pomoč ji je bil gibčni gradbeni odbor, tako da so se dela odvijala v skrbnem upoštevanju opcij in rokov ter delovnega ritma izvajalcev. Poglavitni motor vsega pa je bilo prepričanje, da gre za naložbo izrednega pomena za naš splošni razvoj in nepopoljšivi optimizem.«

Foto: Alek Čerminec

SLOVENSKA KULTURA IN KULTURNI PROGRAMI EVROPSKEGA SVETA

Mesto v evropski kulturni konfederaciji

V luči razprav o združenju Evropske skupnosti in predvsem o Evropi skupnega notranjega trga članic Evropske skupnosti v letu 1992 se počasi, a vztrajno odpirajo vprašanja o mestu kulture v okviru takšnega kar se da politično, ekonomsko in tehnološko združenega naddržavnega projekta.

Znan je že okvirni prioriteten akcijski program Evropske komisije za kulturno področje v obdobju 1988-1992, ki je osredotočen predvsem na oblikovanje skupnega kulturnega področja, pospeševanje evropske avdiovizualne industrije, olajšavo dostopa do kulturnih virov, kakovostnejše izobraževanje za poklice kulturne industrije in dialog z »ostalim svetom«. To je program, ki ekskluzivno meri na kulturno dejavnost dvanajsterice in pri tem kulturno področje obravnava kot industrijo in trg. Še posebno pa pri tem poudarja avdiovizualno in telematično, skratka tehnološko kulturo kot sektor načrtnega investiranja – tudi v svojevrstni vsebinski, celo ideološki opoziciji do kulturnega amerikanizma.

S skupnimi kulturnimi aktivnostmi pa se intenzivno ukvarja tudi Svet za kulturno sodelovanje, (Council for cultural cooperation), ki deluje pri Evropskem svetu, torej leta 1949 ustanovljeni grupaciji 22 držav (Finska bo kmalu postala njegova 23. članica), ki se ukvarja predvsem s kulturnimi in socialnimi vprašanji, varovanjem človekovih pravic in, in ima sedež v Strasbourgu. Svet za kulturno sodelovanje pri tej organizaciji je še posebno zanimiv tudi za slovensko in jugoslovansko kulturo, kajti SFRJ je 7. oktobra 1987 ratificirala Evropsko kulturno konvencijo in pristopila kot 25. enakovpravna članica h kulturnemu sektorju Evropskega sveta, čeprav v sam svet naša država (še) ni vključena. Vsebinski je omenjena konvencija namenjena vseh kulturni Evropi, nikakor ni omejevalna le na članice Evropskega sveta. Bistveni del konvencije je uvodnih pet členov, ki se nanašajo na ohranitev skupne evropske kulturne dediščine, študij in raziskovanje jezika, zgodovine in omike evropskih narodov, na dogovarjanje o akcijah, ki imajo evropski pomen in na olajšavo izmenjavo ljudi in kulturnih vrednot. Podlaga za to sodelovanje je prepričanje, da se kulturni stiki lahko dvignejo nad politične ovire in meje. Še posebno čisto sodelovanje demokracije upošteva načelo svobode izmenjave. V tem smislu se Svet zavzema tudi za oblikovanje sodobnega in demokratičnega evropskega državljanja, ki je družbeno in osebnostno odgovoren tako lastni lokalni in nacionalni identiteti kot tudi kulturni identiteti drugih in je z njimi pripravljen sodelovati na podlagi enakosti in vzajemnosti.

Težave s pojmom kulturne Evrope

Omenjanje evropskega državljanstva v smislu skupne pripadnosti kot tudi dejstvo že potekajočih integracijskih procesov v sedanji Evropi (od gospodarstva, politike in industrije do telekomunikacij) nas usmerja k premisleku, kaj je sploh Evropa kot skupna podlaga, na katerih elementih torej lahko sploh potekajo integracije? Prava vprašanja si tukaj sploh ne bi smeli delati utvar o kaki samoumevni skupnosti, kajti nacionalizmi, posledice II. svetovne vojne in hladna vojna so razdelili in celo razbili Evropo na interesne sfere veselih. Zaveda se Evropa kot skupnem področju se lahko brez težav uveljavi le v zemljepisnem smislu, že zgodovinske paradigme pa nam odkrijejo več dilem. V zgodovinskem smislu namreč lahko ugotovljamo skupno duhovnozgodovinsko tradicijo, povezano z judovsko-krščansko religijo, rimskim pogledom na pravo in grško-helenistično politiko, znanostjo, filozofijo in umetnostjo, vendar pa tudi tukaj naletimo na težave. Ta skupna duhovna preteklost se nam pravzaprav razkrije kot model evropske civilizacije, ki pa je dejansko zahodna civilizacija v najširšem smislu in sega od Ankare do Rdečega morja in od Nove Zelandije do Južne Afrike. Tudi kriterija krščanstva ali razumskega razsvetljenjskega projekta ne omogočata kake kraljevske udobne poti do neprotislovnega pojma Evrope. V evropski kulturi je namreč tudi veliko poganskih, krščanskih in tujih elementov in ob razsvetljenski liniji, vezani na apolitimno načelo razumske urejenosti, pote-

ka dionizična tradicija ekstaze, estetskega, iracionalnega in kaotičnega. Posebna »godb« v evropski zgodovini je tudi nastanek skrajnih nacionalizmov, ki poudarjajo nepravilno različnost med posameznimi narodi in kulturami. Sklicevanje na tkim, evropsko kulturno identiteto, ki naj bi poudarjala skupno duhovnozgodovinsko tradicijo, je zato zelo sporno; konstrukcija skupne Evrope ob koncu tisočletja se zato uresničuje prej zoper njeno zgodovino kot pa v smislu kake kontinuitete. Nova zgradba Evrope, po stališču italijanskega zgodovinarja Valsecchia, zatorej ne tase iz zgodovine, temveč v nasprotju do nje.

Tudi na ožjekulturnem, umetniškem področju lahko ugotovljamo skrajno raznolikost evropskih tokov. Ob številnih stičiščih je tudi veliko razhajanj, kolizij. Če lahko spriči političnih, gospodarskih, geografskih in vojaških interesov ugotovljamo pojme, naklonjene ustanavljanju združene Evrope, celo v smislu evropskega federalizma in evropskega državljanstva, potem lahko evropski kulturni sektor ustrezno zaobsežemo samo s pojmom konfederalizma, podobnega švicarskemu državnemu, kar predstavlja popolno avtonomnost pod skupno streho združenih komponent. Poenotena Evropa kot skorajda militantni koncept Evropske skupnosti torej ne temelji na evropski kulturni enotnosti, niti se ne more inspirirati z njo. Pravzaprav to dokazuje že tridesetletna zgodovina Evropske skupnosti, ki se je kulturnemu sektorju skrajno previdno približala šele po integracijah, ki

jih je uresničila na področju težke industrije, premoženstva, atomske energije, telekomunikacij in gospodarstva sploh. In tudi zdaj, akcijski prioriteten program ES za obdobje 1988-1992 je mogoče šele ob svojevrstni korekciji temeljne kulturne konstelacije: kulturo namreč obravnava v smislu kulturne industrije, še posebno tiste, ki je vezana na avdiovizualno dejavnost in telematiko. Kultura kot ustvarjalnost in bogastvo jezikovnih in zgodovinskih različnosti je lahko le predmet tolerantnih »konfederalnih usklajevanj«, kar je potrdil tudi znanstveni simpozij Evropa iz kulturne perspektive, ki je bil na amsterdamski univerzi med 21. in 24. aprilom 1987.

Obsežni program Sveta za kulturno sodelovanje

Pristop Jugoslavije h kulturni konvenciji in s tem k projektom tolerantnega, konfederalnega koncepta kulturne Evrope je bil upodno sprejet. SFRJ je prišla celo v Priporočilo št. 1075 o evropskem kulturnem sodelovanju, ki ga je na svojem 40. seji sprejela parlamentarna skupščina Evropskega sveta (pristop naše dr-

žave h konvenciji izrecno pozdravljajo v 6. točki tega besedila). Tukaj zato opozorimo na nekatere temeljne programe Sveta za kulturno sodelovanje, ki so tako rekoč preko noči postali dostopni tudi jugoslovanskim kulturam.

Sklop »Evropsko državljanstvo in kulturna identiteta« vključuje programe za pospeševanje študija modernih jezikov in lingvistične dediščine. Zajemajo tako izobraževanje učiteljev, prevajalcev, širjenje knjižnične mreže in bralne kulture, akcije za predstavitev evropske pesniške dediščine in spoznavanje sedanje poezije in medknjižnično sodelovanje. Velik poudarek namenja Svet tudi ustvarjalnosti in širjenju kultur preko umetniških razstav, mreže kulturnih središč in transverzalnega (evropski poti) informacijskih kulturnih sistemov, evropskih kulturnih prestolnic, simpozijev in nagrad. Tu je tudi program za izvirne prispevke k umetnosti gledališča in arhitekture in dejavnosti, namenjene promociji evropskega filma (recimo leto evropskega filma in tv) ter program »film in kulturna razsežnost komunikacije«.

Omenimo naj še program za pospeševanje kulturnega dialoga v Evropi in z drugimi deli sveta ter seveda vrsto skupnih akcij v okviru sklopa izobraževanje in kultura v spreminjalci se družbi. Mišljeno je medkulturno izobraževanje, izobraževanje odraslih, študij evropske zgodovine po letu 1945, študij človekovih pravic kot novost v predmetnikih, izobraževanje za znanost, programi meduniverzitetnega sodelovanja in, poseben program zajema tudi oblikovanje in razvijanje evropskega indok sistema o izobraževanju (EUDISED), evropske kulturne dokumentacije in raziskovanja ter oblikovanje evropske mreže kulturnih pokroviteljev.

Že prvi vtis ob teh programih nam razkrije širok, odprt pojem kulture, ki je tukaj v igri in seveda veliki poudarek na izobraževanju in informiranju. Pripravljenec programov je očitno tuja kakršnakoli težnja po nasilni homogenizaciji in standardizaciji, skupno razumejo le v organizacijsko usklajenem smislu. To pa je tudi priljubljena za jugoslovansko sodelovanje, ki sicer poteka preko generalnega konzulata SFRJ v Strasbourgu in zveznega zavoda za znanstveno, tehniško, prosvetno in kulturno sodelovanje, ki pripravlja gradiva in opravlja posle z republiškimi »zamtis« organizacijske skupaj ter sklicuje seje medrepubliškega koordinacijskega odbora za multilateralne sodelovanje na področju izobraževanja in kulture, na delegatski osnovi oblikovanja telesa, ki mu trenutno predseduje Tanja Orel-Sturm iz Slovenije. Po njenem mnenju je za dosedanje vključevanje jugoslovanskih republik in pokrajin v programe Sveta za kulturno sodelovanje značilno precejšnje zanimanje Slovenije, Hrvaške in Vojvodine, delno tudi Srbije, Makedonci pa kandidirajo samo s pesniškim festivalom v Strugi, medtem ko so BiH, Črna gora in Kosovo brez pobud. V naši državi se priljubilo, ki jih ponujajo stiki s Svetom še premalo zavedajo, čeprav je tukaj vse odvisno od nas, kajti Evropa se na tem področju brez zadržkov odpira našim pobudam. Pomembno je le, da poiscemo najboljše nosilce oziroma organizatorje sodelovanja, da profesionalno in pravočasno reagiramo na pobude. Kulturno sodelovanje z Evropskim svetom pa je po besedah Tanje Orel-Sturm tudi priljubilo, da v SFRJ najdemo stik s poglavitnimi transnacionalnimi projekti evropske izobraževalne industrije kot so Erazem, Komet in Eudised.

Od baroka do varstva človekovih pravic

Omenjeni koordinacijski odbor se je na sestanku 7. decembra 1988 v Beogradu že dogovoril za jugoslovanski program s Svetom v letošnjem letu in evidencialno predloge jugoslovanskih nosilcev za leto 1990, sicer pa so predvsem predstavniki slovenske kulture in izobraževanja že lani nekajkrat sodelovali na mednarodnih sestankih posameznih teles oziroma programov, vključenih v dejavnost Sveta za kulturno sodelovanje pri projektu o mreži evropskih kulturnih centrov, na simpoziju o inovacijah v osnovnem in srednjem šolstvu, na konferenci direktorjev inštitutov za pedagoške raziskave, na sestanku evropskih kulturnih ministrov o transnacionalnih televizijah in pri projektu Živi jeziki! Letos pa se bodo nosilci iz Slovenije vključevali

Foto: Zoran Vojnović

ANTON BEBLER: SOVJETSKA »NOVA MISELNOST« IN VARNOST JUGOSLAVIJE (3)

Ugodnejše razmere za Jugoslavijo?

V zvezi s to možnostjo sta bila že večkrat javno omenjena panosko-lombardski smer in ljubljanski prehod (Ljubljana gap). Zagotoviti sta predmet načrtov za vsak primer in rekonstruiranja. Obstojec mirnodobne sile Varšavskega pakta, ki bi bile najbrž uporabljene v tej smeri, obsegajo 10 divizij (štiri sovjetske in šest madžarskih) z 2300 tanki, ki bi bile v vojni okrepljene z dodatnimi sedmimi sovjetskimi divizijami in 2000 tanki iz kijevskega vojnega okrožja. Enako vprašanje velja za sovjetsko in varšavsko odpravo prvi uporabi jedrskega orožja. Ameriške sile v Italiji imajo po dveh italijanskih virih od 400 do 810 taktičnih jedrskih izstrelkov, po sovjetskih podatkih pa 1000 do 1500. Sile Varšavskega pakta na nasprotni strani panosko-lombardijske osi so usposobljene za uporabo jedrskega orožja, čete so ustrezno izurjene in brez težav jih je v kratkem roku mogoče opremiti z jedrskimi izstrelki.

letalonošilo »Saratoga« spremenila zvezni zakon in prepovedala plobov vseh tujih bojnih ladij na jedrski pogon ali opremljenih z jedrskim orožjem v jugoslovanskih teritorialnih vodah, skupno število tujih vojnih ladij naenkrat (v jugoslovanskih vodah) je omejena na pet. Število obiskov na štiri letno, trajanje obiska na deset dni, tonaza vsake vojnne ladje na največ 10.000 ton, podmornice na 4000 ton (Uradni list SFRJ št. 49, 1987, str. 1211-1212).

Ob zamisli brezatomskega območja na Balkanu se zastavlja nekaj vprašanj: odnos med območjem in političnimi odnosi med balkanskimi državami, meje območja na vzhodu, status namajo mejičnih voda in ozi, nosilnih sistemov, gospodarskih in druge potencialne in njene oborožene sile. Ko bodo, kot je predvideno v Comisu (Italija), uklinili ameriško oporišče manevrirnih raket z izstreliščem na kopnem, bo jugoslovanska varnost večja. V vojni bi namreč te rakete lahko usmerjali preko jugoslovanskega zračnega prostora in seveda na cilje, sile Varšavskega pakta ki bi vdrele na jugoslovansko ozemlje. Ukinitve baze za manevrirnih raket v Comisu in oporiščev sovjetskih raket SS-20 ne bi zajema drugih izstrelkov, izstreljenih s kopnega ali z morja. Nevrščena Jugoslavija, ki nima jedrskih sil in se jim je odpovedala, se seveda zavzema za brezatomsko območje in za razširjenje že obstoječih, kjerkoli so, tudi na oceanih in v vesolju. Zato pozitivno ocenjuje predloge ZSSR in drugih držav Organizacije varšavskega sporazuma za denuklearizacijo Severne in Srednje Evrope in Balkana.

Jugoslavijo posebej zanima vprašanje brezatomskega območja na Balkanu. Zamisel ni nova; prvi jo je ponudil, brez dvoma s sovjetskimi podporo, leta 1957 predsednik romunske vlade Chivu Stoica. Poziv je bil večkrat ponovljen, podprla ga je tudi Bolgarija, Jugoslavija je zamisel načelno sprejela, oprfle se jo je tudi nekatere opozicijske stranke v Grčiji. Leta 1982 je predlog sprejela v skupni grško-romunski izjavi vlada Andreasa Papanđuca. Po nekolično dopolnjenem načrtu naj bi območje pokrivalo tudi bližnja morja, vključno Jadransko, Jugoslovanska skupščina je julija 1987 po incidentu z ladjo »Achille Laurou« in po neprijetnih zapletih z Ameriko

Vodstvo ene od sosednjih držav članic OVS, je več desetletij podpiralo javno izražanje velikobolgarskih nacionalističnih prisaevanj zgodovine in identitete enega od narodov jugoslovanske federacije (Makedoncev). Toda tudi če bi se vsi ti pomisleki razblinili čez noč, še ostane občutljivo vprašanje možnih kršitev jugoslovanske suverenosti, če bi kateri od vojaških blokov ali oba poskušala doseči prednost z nasilnim prehodom čez jugoslovansko ozemlje.

in Varšavskim paktom v državah okrog Jugoslavije daje jasno prednost Varšavskemu paktu – 5930 tankov in 1038 letal proti 3503 tankom in 819 bojnim letalom. Po vsem tem je jasno, da bi bil romunski predlog, če bi bil povezan s skrajševanjem konvencionalne oporožnje na vzhodni strani, veliko bolj sprejemljiv za zahodno, atlantsko, pa tudi privlačnejši za Jugoslavijo.

Ista logika velja za predloge Mihaila Gorbačova, ki jih je dal v govoru pred jugoslovansko skupščino marca 1988:

a) s 1. julijem 1988 naj bi zamrznili sestav ameriške in sovjetske flote na Sredozemskem morju kot prvi korak k popolnemu umiku v doglednem času,

b) vse sredozemske države naj bi se obveščale med seboj in naj bi bile obveščene o vseh pomorskih manevrih, na katere naj bi vabili opozovalce,

c) izdelali naj bi sistem zanesljivega varstva velikih morskih poti, posebno skozi mednarodne ožine.

bi bila zamisel Mihaila Gorbačova v leti manj propagandistična, resnejša, laže izvedljiva in za Jugoslavijo tudi privlačnejša. Če bi bil ta dokaj neuravnoteženi predlog o ladjevju na Sredozemskem morju povezan z zmanjšanjem konvencionalne oporožnje Varšavskega pakta na jugovzhodnih bojevališčih (vključno z umikom sovjetskih čet iz Madžarske). Najnovejši predlog Mihaila Gorbačova utegne imeti prav zaradi tega precej ugodnejše posledice za varnost Jugoslavije. Med enostranskimi potezami Mihaila Gorbačova sta tudi (doslej delna) umika čet v Aziji – iz Afganistana in iz Mongolije. Za varnost Jugoslavije sta brez pomena v neposrednem operativnem smislu. Zato pa je prvi (Afganistan) političnega pomena zaradi posrednih vojaških posledic za Evropo in s tem tudi za Jugoslavijo. Sklep, da umakne svoje bojne enote iz Afganistana in s tem prepušči do Sovjetske zveze vsiljene režim njegovi usodi (kljub sovjetski pomoči, orožju in inštruktorem, kar teče naprej), je bil psihološko in politično težavna odločitev. Sovjetski sklep sicer ni prvi te vrste, od časa, odkar si je ZSSR kot supersila pridobila na štirih celinah veliko skupino klientskih režimov. Toda sovjetsko vodstvo je ocenilo, da je več kot 50 tisoč mrtvih in ranjenih vojakov, čez 50 milijard zaprtih rubljev in škoda sovjetskega mednarodnemu ugledu previsoka cena, verjetnost vojaške zmage pa v sedanjih okoliščinah preveč negotova in oddaljena. Za Jugoslavijo je dejstvo, da je Sovjetska zveza po hudih, a še zmeraj znosnih izgubah odstopila od uveljavljanja doktrine Brežnjeva v nevrščeni državi, brez dvoma pomembno. Diplomatsko zato, ker krepi njen položaj v gibanju nevrščnosti, varnostno pa po mo-

jem mnenju, ker krepi neintervencionistični sindrom pri sovjetski eliti in med ruskim prebivalstvom. Ne strinjam pa se s tistimi, ki mislijo, da je bila evropska varnost večja, ko so bili Sovjeti zaposleni v Afganistanu.

Že prej sem omenil, da perestrojka ne gre zmeraj vstric z »novo miselnostjo«. Razkorak postane še očitnejši, če vključimo v analizo (a) sovjetski interes, da si ohranijo čim več pridobitnih zunanje-političnih, gospodarskih, varnostnih in vojaških prednost v tujini (tkim, sovjetski imperij) in (b) sedanjo sovjetsko politiko. Tekoča sovjetska varnostna in vojaška politika se veliko bolj navezuje na ohranitev in celo okrepitev sovjetske vplivne zone in nadoblasti kot na plemenita načela »nove miselnosti«, kar še posebej velja za Varšavski pakt v Vzhodni Evropi. Vzdrževanje sovjetske hegemonije zahteva stabilnost obstoječih režimov in vsaj nekaj uskladitve gospodarskih, socialnih in političnih sprememb s perestrojko. Toda stabilnost režimov v državah Varšavskega pakta je v nasprotju s slehernim programom resničnih in ne zgolj kozmetičnih reform (to, kar počnejo v resnici, posebno na Poljskem, je druga stvar).

Sovjeti so na gospodarskem področju (v SEV) sicer spodbudili premik k večji decentralizaciji meddržavnih stikov in kooperacije (do ravni podjetja), na kulturnem pa se zavzema za neposredne stike med ljudmi, vojaška politika sovjetske vlade do vzhodnoevropskih držav, članic Varšavskega pakta pa je čisto drugačna. Tu silijo Sovjeti k višji stopnji integracije in centralizacije med državami, pod nepodbitnim sovjetskim nadzorom in okrog sovjetskih oboroženih sil kot jedra. Tako baje pritiskajo na Poljsko, naj znotraj zahodnih bojevališč pakta popolnoma integrira svoje sile (podobno kot je že v NDR in na Češkoslovaškem). To je v nasprotju z glavnimi načeli »nove miselnosti«, pa tudi s ponovnimi predlogi Organizacije varšavskega sporazuma za »sočasno razpustitev vseh vojaških zavezništev«. Zato se ne strinjamo s tistimi jugoslovanskimi analitik, ki vidijo v stalni krepitvi bojevališč del in izraz »nove miselnosti«. Ta del sovjetske vojaške politike

v naslednje programe: živi jeziki, inovacije v osnovnošolskem izobraževanju, industrija jezikov, stalna konferenca za univerzitetna vprašanja, izobraževanje odraslih in družbene spremembe, Eudised, pedagoška raziskovanja, mreža evropskih kulturnih središč, burak in stalna konferenca ministrov za izobraževanje.

Posebej naj opozorimo na projekt Industrija jezikov, ki je relevanten tudi za Slovence, kajti namenjen je postopnemu uvajanju 2000 besed vseh evropskih jezikov v evropsko banko podatkov. Pri tem je velik poudarek na t. i. rizičnih jezikovnih skupinah (madžarsčina). Na 116. seji MKO so sklenili, da se v projekt vključijo srbhovrški, slovenski in makedonski jezik.

Za leto 1990 pa predlaga Zavod SRS za solstvo organiziranje pedagoške delavnice (workshop) za angleščino. Inštitut Jožef Stefan naj bi bil jugoslovanski koordinator za projekt Jezikovna industrija – računalniški jezikovni pripomočki, univerza Edvarda Kardelja iz Ljubljane pa predlaga projekta **Democratizacija in regionalna avtonomija v Jugoslaviji in Varstvu človekovih pravic**. Marijorska univerza hče biti poleg s projektom **Problemi adaptacije obrobni evropskih dežel dogajanja v evropskem prostoru**. Omenimo naj še dve zanimivi pobudi, in sicer Društva slovenskih pisateljev, ki predlaga, da se mednarodna literarna nagrada **Vilenica** vključi v prihodnje projekte Sveta, medtem ko ZRC SAZU predlaga ustanovitev **Evropske zveze za estetiko**. V Sloveniji pa naj bi bila tudi naslednja evropska konferenca direktorjev inštitutov za pedagoške raziskave.

Brez strahu pred kulturno in izobraževalno industrij?

Obzorje kulturnih akcij Evropskega sveta je široko koncipirano in upošteva svojevrstni kulturni konfederalizem. Precej programov je obrnjenih tudi nazaj – k varovanju kulturne dediščine in upošteva in cenijo kulturno posebnost, se prvi različnosti vseh članic, ki so pristopile h kulturni konvenciji. Tudi nov skupni koncept evropske kulturne identitete oziroma evropskega državljanja ni obremenjeno s sestavinami smetiščke zgodovine, temveč meri na možnosti skupne koekistence kultur v postindustrijski in informacijski družbi, katere temeljni razsežnosti sta prav kulturna in izobraževanje. Pomemben je tudi poudarek na evropski kulturni razsežnosti, ki se kaže v novejši, povojni zgodovini, uveljavljanju človekovih pravic in jezikovni različnosti.

Preko vrste programov pa se kulturni sektor Evropskega sveta vrašča tudi v kulturno načrte Evropske skupnosti; mislimo še posebej na področja pospeševanja avdiovizualne industrije, izobraževalne industrije, poslovnega sponzorstva kulturnih dejavnosti in kulturnega turizma. In v tej zvezi menimo, da se slovenska kulturna politika ne bi smela bati pogumnejšega pristopa k sedanjim trendom avdiovizualne industrije in telematične kulture. Ti tokovi, čeprav računajo tudi z veliko standardizacijo in homogenizacijo na ravni produkcije, distribucije in sprejema, namreč vodijo k oblikovanju transnacionalnih in interaktivnih telematičnih kulturnih mrež, ki bodo eno temeljnih področij komuniciranja in izobraževanja v notranji Evropi kot postindustrijski družbi prostega časa in kulture.

Seveda pa vstop v te sisteme zahteva tudi temeljito korekcijo nacionalnega razumevanja in kulturnopolitičnega obravnavanja kulture. Kulturo za notranji dan je treba načrtovati in usmerjati, zlasti je smiselno načrtovane strojne in programske opreme in kulturnega turizma. In v tej zvezi menimo, da se tukaj operira na primer s količino videorekorderjev in hišnih računalnikov v gospodinjstvih. Bodo slovenski kulturniki kdaj sploh mogli tako razmišljati in prestrukturirati vsebino?

Janez Strehovec

je po mojem dediščina predhodnikov Mihaila Gorbačova, ki velja še naprej kot nasprotna utež in ovira sredozemnim težnjam v okviru organizacije varšavskega sporazuma, povzročeni in spodbujanim od popuščenja mednarodne napetosti in neo-detanta (nove faze popuščenja napetosti) med Vzhodom in Zahodom ter z gospodarskimi in političnimi reformami (ki zahtevajo decentralizacijo, liberalizacijo in participacijo). Politika krepitve in prenove Organizacije varšavskega sporazuma, ki jo nadaljuje sovjetska vlada pod Mihailom Gorbačovem, ni le v nasprotju s splošno jugoslovansko mednarodno platformo nevrščnosti, temveč konkretneje tudi z neposrednimi varnostnimi interesi Jugoslavije.

Sovjetska zveza je največji zunanjetgovinski partner Jugoslavije, čeprav je sovjetski delež zaradi padca cen nafte po letu 1982 začel drseti navzdol. Ostaja pa še vedno pri 27 do 30 odstotkih, pri čemer sovjetski izvoz krije več kot tretjino jugoslovanske porabe nafte in več kot polovico naravnega plina. Ta dejstva imajo tudi svoj strateški pomen in težo. V Jugoslaviji so sicer široke simpatije za politiko perestrojke v ZSSR, vendar vse njene posledice kratkoročno najbrž ne bodo politično, gospodarsko in strateško ugodne za Jugoslavijo. Jugoslavija neprostovoljno finančno podpira sovjetsko »predelavo« z 1,6 do 1,7 milijarde dolarjev v obliki pozitivnega klirinškega salda. A samo približno tretjina te vsote bo spremenjena v navadno posojilo, ostalo bo še naprej brezobrestni kredit Sovjetski zvezi. Ogronni pozitivni saldo spodbuja inflacijo doma in povzroča razume težave. Gospodarska, reforma v ZSSR utegne zelo otežiti posledično jugoslovanskim izvoznikom (posebno tistim, ki po zahodnih merilih niso dovolj konkurenčni) in spremeniti obstoječi vzorec trgovine med državama. Kakšne bodo posledice sovjetskega gospodarskega reform za jugoslovansko-sovjetsko sodelovanje v oborožitvi, je težko predvideti. Vendar ni mogoče izključiti možnosti, da se bodo sovjetske cene zvišale, lahko pa pride tudi do trajnih omejitev pri prenosu vojaške tehnologije.

Mihail Gorbačov, v določnem smislu velja to tudi za politiko, hče predelati sovjetski sistem v manj togega, bolj humanega, pestrejšega, dialoškega in odprtega, sovjetsko mednarodno politiko pa v bolj pragmatično, kooperativno, prilagodljivo, konstruktivno in manj ekspanzivno, vsiljivo, ideološko in manj podvrženo politiki vojaške moči. Te namere seveda pomenijo uvod v prijaznejše in varnejše okolje za veliko držav, tudi za Jugoslavijo.

Seveda pa so tudi dobri razlogi za previdnejšo oceno vpliva, ki ga bo imela Sovjetska zveza pod Mihailom Gorbačovem na nacionalne interese in varnost Jugoslavije.

Ljubljana,
7. januarja 1989

SOBOTNA PRILOGA

40 LET SEV

Napočil je čas streznitve

SEV, ena najstarejših evropskih povojnih regionalnih integracij, je ob vstopu v peto desetletje bržčas na razpoitju: končno bo morala skleniti, kaj storiti sama s seboj in z državami, katere zastopa. Tudi Jugoslavija se bo morala naposled odločiti, s kom in zakaj je v tem trenutku najbolj pametno sodelovati.

Prišel je čas streznitve

sta obstajala vsaj dva razloga, zaradi katerih (po logiki socializma) vzhod ni želel sodelovati z ES. Prvi je ta, da je bil po njihovem kapitalizmu na robu propada. Vsek čas naj bi propadel, zato ni imelo nikakršnega pomena sodelovati z organizacijo, katere sistem se bo prejel ali slej prišel in zgrmel v propad, na smetišče svetovne zgodovine. Ta logika je držala vselej, čeprav je kapitalizem postal vse bolj čvrst in socializem vse šibkejši. Do osemdesetih let je veljala edina resnica, da kapitalizma vsak hip ne bo več in da je vsako sodelovanje z bolnikom, ki je na smrtni postelji in mu že prizigajo sveče, popolnoma brez pomena. Drugi razlog, zaradi katerega dežele SEV niso hotele sodelovati z ES, pa je bil prepričanje, da je EGS (in drugi dve skupnosti) zgolj priresek in podaljšek vojske zveze NATO, ki je razredni nasprotnik in zunanji sovražnik vzhoda stevilika ena in s katerim je sodelovanje najmanj prepovedano, če ne že kaznivo.

Delovanje SEV je torej od ustanovitve dalje vodila naslednja osnovna misel: SEV je podaljšana roka političnega organiziranja ozirna ker vzhodna Evropa političnega združenja nima (kot ga ima ES v obliki evropskega sveta, parlamenta...), bo to gospodarsko združenje obnem tudi politično združenje. Še natančneje, predvsem politično združenje. Države, ki so v SEV videle možnost politične decentralizacije, s tem niso soglasale in so

delovanje znotraj SEV blokirale vsaj takrat, ko so to lahko počele. Poleg tega je SEV držalo pokonci prepričanje, da je organizacija, ki ima svetovni značaj in v katero se bodo vključile države zahoda, ko jim bo kapitalizem obšel. Zato so se zapirali vase in kakoli, kdaj jih bo kdo poprosil, naj ga vzamejo medse. Niso se niti trudili svoje ideje in poglede na široko razlagati.

verjetno obsojen na smrtno posteljo, le da bo sveče tokrat prižgal zahod.

Druga možnost, ki se ponuja kar sama od sebe, je možnost nastanka enotne vzhodnoevropske skupnosti znotraj SEV, po vzoru zahodnoevropske integracije (ES), ki bo leta 1993 z dobila formalni organizacijski vidik. Na tem mestu nalašč ne gre govoriti o skupnem vzhodnoevropskem trgu, ker bi bila ta gotovo prehuda; od SEV res ne moremo pričakovati, naj iz dvanajstih centralno vodenih socialističnih gospodarstev ustvari enoten trg, ki bi deloval po načelih kapitalističnega gospodarstva. Vzhodnoevropsko združenje bi utegnili biti skupnost, ki bi usklajevala politiko, ustvarjala morda skupno gospodarsko politiko znotraj meja, ki jih zahtevajo planska gospodarstva socialističnega vzhodnoevropskega tipa.

Seveda je treba takoj vprašati, kaj bi SEV s tem pridobil. Nedvomno bi bila lahko vzhodnoevropska gospodarska integracija dokaj močan faktor v mednarodnih gospodarskih tokovih, saj so znotraj SEV države, ki so tako ali drugače bogate, kar seveda velja predvsem za SZ. Nastal bi torej četrti veliki svetovni trg, poleg zahodnoevropskega, severnoameriškega in daljnjezhodnega. Toda zaostanek evropskega vzhoda v tehnološkem razvoju je precejšen, zato je močno vprašljivo, kaj bi pridobili iz zapiranjem nazvnoter, posebej zato, ker nekatere dosedanje politične sponde še niso popustile. Morda bi prebili kakšno notranjo oviro, toda za hitrejši

razvoj potrebuje vzhod stike s tistimi, ki mu lahko pri tem razvoju pomagajo – torej z zahodom. Vzhodnoevropska skupnost bi pomenila izolacijo, zapiranje, v tem sistemu pa bi zlahka prišlo do novih manipulacij.

Iz te prizme je mogoče analizirati izjave Mihaela Gorbačova, ki vse pogosteje govori o evropski stihri, o skupnem evropskem domu. To je torej zadnja opcija, ki jo vzhod čedalje pogosteje omenja. Seveda se postavljajo vprašanja, kaj si o tem misli gospoda iz Bruslja, toda gotovo je skupna evropska streha za SEV ena izmed možnosti. Torej integracija SEV-ES!

Misel se zdi v tem trenutku dokaj heretična, saj v ES gotovo do leta 1993 ne bodo prišle niti države, ki s skupnostjo že precej časa bolj ali manj intenzivno sodelujejo (predvsem Turčija, pa tudi Jugoslavija). Vseeno pa je možnost takšne integracije dokaj vabljiva, čeprav smo ponovno pri večini ideoloških preprek, ki ločuje tržno gospodarstvo od planskega. Gotovo pa obstaja modus vivendi, ki bi ta dva tipa gospodarstev lahko na tak ali drugačen način združil. Vzhod bi bržčas pristal na določeno stopnjo liberalnosti trga, ki bi bil kolikor toliko kompatibilen z zahodnoevropskimi tipi trga. Vzhod pa je privlačen še zaradi mnogih drugih razlogov. Tega se ne zaveda samo Gorbačov, zavedajo se tudi v Bruslju. Zato ni čudno, da je SZ v zadnjem času dobila toliko posojil z zahoda.

Nekje tukaj je mesto tudi za Jugoslavijo. Morda je področje odnosov z deželami SEV zdaj v naši zunanji politiki še najbolj občutljivo od vseh, morda celo občutljivejšo od v zadnjem času vse bolj nepričljivega neevrsknega gibanja. Jugoslavija se je pothotoma pridružila projektu znanstvenega in teh-

nološkega razvoja, ki so ga na vzhodu imenovali kompleksni program, želeč da o tem ne bi kaj prida zvedeli na zahodu, kamor smo tudi pothotoma molili roke. Poleg tega imamo v trgovanju z deželami SEV ogromen zunanjetrgovinski presežek (dve milijardi dolarjev), ki ob klirškem načinu plačevanja prinaša Jugoslaviji zajeten del inflacije.

Klirski lobby

Vsekakor je danes v Jugoslaviji zelo močna težnja po sodelovanju z vzhodom. Dovolj je samo pogledati med pogodbe naših podjetij, na jezikovne tečaje ali pa med podatke o izvozu in uvozu v dežele SEV oziroma ES. Kmalu bi ugotovili, da pri nas obstaja dokaj trden «klirski lobby», ki ne kaže znakov popuščenja. Tem gre namreč za golo preživetje: zaradi nizke storilnosti, slabe tehnološke opremljenosti, poraznih delovnih in poslovnih navad, nemarnega odnosa do partnerjev in kupcev ne morejo nikakor izvažati na zahod in zato mirno trgajo z deželami SEV, ki te slabe izdelke zavržejo za hočejo kupovati. Tragično pri vsem tem pa je, da te izvornike na vzhod kaj malo briga skupna vzhodnoevropsko-jugoslovska bilanca, ki nam je, kot rečeno, močno v škodo. SEV torej ostaja Jugoslaviji dokaj močan partner, močnejši od zahoda. In zato se bodo sodelovanju z njim težje odrekli.

Jugoslaviji so med drugim z zahoda že večkrat očitali, da se v Eureka in ostale vseevropske integracije (pa naj gre za SEV ali Efto) ne bo mogla vključiti, dokler ne bo zapustila kompleksnega programa in nekaterih drugih oblik sodelovanja z vzhodom, predvsem s SEV. Seveda ne bo več mogoče vijugati med SEV in ES, odločiti se bo pač treba, kam se postaviti in na koga nasloniti. Vsekakor je vsaj trenutno jasno, kje bi bilo bolje in pri kom bi se bolj zaostali. To je dejstvo, kot je dejstvo tudi spoznanje, da mora v današnjih svetovnih gospodarskih razmerah vsak skrbno premisliti, za kateri konec sveta se bo opredelil v svoji mednarodni gospodarski strategiji. Jugoslavlani pri tem nismo nobena izjema.

Darjan Košir

informatike, zaščita okolja, obramba države blaginje, sanacija državne industrije, manj vpliva države – vse to je danes strankin program.

Nekdanji simboli padajo

Tako je zapisano v katalogu razstave in v strankinem glasilu Arbeiter Zeitung, »Arbeiterica«, kamor je svoje dni pisal tudi Ivan Cankar, bo čez nekaj mesecev svoj stoti rojstni praznovala v prav posebnih okoliščinah. Njeni mamešenci namreč menijo, da se mora SPO deloma odpovedati lastnosti in vplivu na svoj dnevnik, da bi se njegova kakovost dvignila in da bi »Arbeiterica« lahko postala kritičnejša tudi do lastne stranke. Pred pohodom zahodnega »novega misljenja« in privatizacije padajo nekdanji simboli socialdemokracije celo v Avstriji. V tisto, kar zaradi pomankanja logične razlage obvezno imenujemo enotnost protislovij, pa sodi tudi vladna politika milega Thatcherizma in privatizacije državne industrije pod vodstvom socialističnega kancleerja in novega stranknega predsednika Franza Vranitzkega. Z njim je stranka prvič v zgodovini dobila predsednika, ki je mestnoproletarskega porekla, z njim je stranka prvič na čelo postavila nekdanjega bančnega direktorja, ki bolje obvlada jezik financ in števil kot jezik humanistične meščanske inteligence, od koder so se večnoma do njegovega prihoda naročili vodje avstrijske socialdemokracije. Pot od modrega proletarskega kombinezona k strogi elegantni bančniški obleke pričra o uspešnosti stranke, obenem pa verjetno tudi o znamenju časa.

Sicer pa so avstrijski proletarci poleti na dopustu na jadranski obali, se je glasil eden od odgovorov radikale raziskave javnega mnenja o tem, kaj je to danes v Avstriji »prolet«. Odgovor, da je prolet sinonim za gastbarbujterja, je bil veliko pogostejši.

Ko odhajaj iz Starega Gasometra se še zadnje zadržaj v verz »po čem hrepenimo v daljnih prihodnostih« iz 140 let stare pesnitve francoskega delavskega pesnika Gustava Leroya, ki je obenem moto razstave. V Starem Gasometru in zunaj njega so odgovori na to vprašanje precej nejasni. Stara dama socialdemokracija pač kaže znamenja utrjenosti. Za sedaj ostaja predvsem pogled nazaj in v celoti gledano splošljivi »Freundschaft-njeni zgodovini.

Bojan Grobovšek

Kakšen nauk pa vidijo sovjetski šolniki v izbruhih nacionalizma v Gorskem Karabahu in Pribaltiku? Jagodin pravi, da sta ta glavna greha v šolskem sistemu; po eni strani so se karabaški Armenci (podobno pa tudi Estonci in drugi v Pribaltiku) poskušali zapreti v čisto nacionalne šole, se pravi izključno v jezik svojega naroda, po drugi strani pa je centralizem – v Gorskem Karabahu azerbajdžanski, v Pribaltiku vsevezni – zagrešil nasilje, ko je vsiljeval narodu in njegovi šoli tuje modele, zlasti še vsebino.

Šola je morda najbolj občutljivo področje, na katerem se preverja položaj jezika. Pod geslom svobodne izbire učnega jezika se v mnogih območjih Sovjetske zveze prikriva tiha, a očitna asimilacija (zlasti je to občutljivo vprašanje v Belorusiji in Ukrajini). Kako naj bi bilo s tem v prihodnje.

Jagodin pravi, da je treba ostati na demokratičnem načelu svobodne izbire jezika s strani samih učencev in njihovih staršev. »Ampak pri tem je treba ustvariti pogoje in vsehstransko pospeševati poučevanje jezika avtohtonega naroda te republike, in to s strani vseh, ki živijo in se šolajo na njenem ozemlju.« Morda bi bilo treba razmisлити tudi o dvojezičnih učbenikih, dodaja predsednik državnega komiteja za šolstvo ZSSR.

»Vedno sem se priklanjal pred pedagogi, pred učitelji in to zato, ker lahko ustvarjamo še tako velike vrednote, ampak če ne ustvarimo družbe, ki bo izobrazena, kot se spodobi, ne bo to polnovredna družba. Naš napredek socialistični sistem potrebuje izobrazeno in inteligentno družbo,« je ob koncu kongresa podkadal zagrenjenim šolnikom predsednik sovjetske vlade Nikolaj Rižkov.

Anton Rupnik

Prav gotovo Svet za vzajemno gospodarsko pomoč (SEV, Sovjet ekonomskejsko vzajemopomoč) se ni nikoli stal pred tako odločilnim trenutkom streznitve kot ravno te dni, ko praznuje štiridesetletnico obstoja. Ena prvih evropskih povojnih regionalnih integracij, ki je nastala v začetku januarja 1949 (med 5. in 8. januarjem) na gospodarskem posvetovanju v Moskvi (čeprav so jo formalno razglasili 25. januarja istega leta), bo namreč morala naposled skleniti, kaj bo v bodoče delala sama s sabo in z državami, katerih organizacija v bistvu je. Sedanja oblika organiziranosti SEV je dokončno preživeta.

SEV se je od samega začetka, in vse do danes, močno razlikovala od vse hitreje povezujoče se Evropske skupnosti. V slednji je namreč prevladal ekonomski interes, ki je pottisnil v ozadje politične in delno omejil tudi suverenost posameznih držav članic na račun skupnosti. V SEV pa je vseskozi prevladoval politični vidik združevanja, čeprav nosi naziv, ki obljublja nekaj čisto drugega. Najbrž na svetu sploh ni kakšnega drugega gospodarskega združenja, v katerem bi bilo gospodarsko sodelovanje tako močno odvisno od politične volje njihovih članic, kot je to tukaj. Večkrat v teh štiridesetih letih so celo poskušali iz SEV narediti kolikor toliko spodobno in sodobno združenje in bolj ko so se trudili, več je bilo predsodkov, ki so nastanek takšnega združenja ovirali.

Vseskozi je ostajalo odprto vprašanje, ali gospodarska integracija, kakršna naj bi SEV v bistvu bila, pomeni hkrati tudi politično centralizacijo. Nekaj takega so pogosto zahtevali v Moskvi in to tudi dobili. Ni bilo sestanka, seje in konference, na kateri bi lahko sprejeli sklope, nasprotujoč zahtevam Sovjetske zveze, čeprav sklopi SEV niso nikogar obvezovali. Na drugi strani pa so bile države, ki so v ekonomski integraciji videle priložnost za politično dezintegracijo, to pa je nujno vodilo v neskladje s prej omenjeno doktrino socializma.

Poleg tega je bil SEV ves čas nasproten Evropski skupnosti, ki je počasi zbiral ob sebi vse več držav. Dežele članice SEV niso nikoli niti pomislile na sodelovanje z ES, saj

Dejanski program socialdemokratske delavske stranke v Avstriji je, da politično organizira proletarijat, da ga osvesti o njegovem položaju in nalogi in ga v duhovnem in fizičnem pomenu naredi in obdri borbeno sposobnega. Pri uresničevanju tega programa bo stranka uporabljala vsa sredstva, ki služijo temu namenu in ki odgovarjajo ljudskemu naravnemu občutku za zakonitost.« Tako je bilo zapisano v deklaraciji o načelih avstrijske socialdemokratske delavske stranke, ki je bila sprejeta natanko pred sto leti v spodnjeavstrijskem Hainfeldu na tridnevnem ustanovnem kongresu (od 30. decembra 1988 do 1. januarja 1989). Ustanovitev stranke in deklaracija o načelih, s katero se je dotlej neonotno delavsko gibanje v avstrijskem delu habshabske monarhije odreklo individualnemu terorju in se med drugim izreklo za parlamentarno demokracijo, je z navdušenjem pozdravila večina od 130 delegatov in gostov, predstavnikov delavskih društev in socialističnih gibanj iz vseh avstrijskih kronskih dežel – med njimi tudi Karel Kordetič in Ludvik Zadnik iz Ljubljane, Mathias Kraimer iz Maribora, Celovčan Ferdinand Adenau in Ferdinand Perlmog iz Beljaka. Prisotnemu okrajnemu glavarju grafu Auerspergu, skrivnemu socialdemokratskemu pristavniku, ki ga je oblast pravzaprav poslala nadzorovat zborovanje v Hainfeldu, pa »so v tistem zgodovinskem trenutku« – je zapisal kronist Hainfeldskega kongresa – »stopile solze v oči«.

Vse to in še mnogo več je povedano in prikazano v publikacijah in razstavi, ki jo je avstrijska Socialistična stranka (SPO) pod geslom »Prvih 100 let« uredila v »Starem Gasometru«, ogromni zgradbi nekdanje planarne v dunajskem enotnem okraju. Estetsko urejeni panji s fotografijami in plakati ter vitrina z razstavljenimi predmeti se vijajo po dveh nadstropjih ogromne stavbe. Obiskovalec, ki ga v ozadju ves čas diskretno spremlja zvok pozabljenih revolucionarnih pesmi, si lahko osveži spomin o etapah avstrijskega delavskega in socialdemokratskega gibanja. Videti je veliko.

Razklanje ob vojnih kreditih

Na samem začetku sta Victor Adler in Karl Kautsky. Nato sledijo predvsem avstromarksiisti Otto Bauer, Karl Renner, Max Adler, Rudolf Hillerding in Gustav Eckstein. Avstromarkizem je bil verbalno in programsko radikalnejši kot v vsakdanji praksi, s svojim iskanjem tretje poti pa je avstrijsko socialdemokracijo v veliki meri obvaroval pred obra-

čuni med »revolucionarnimi« marksiisti na eni in »reformističnimi« revisionisti na drugi strani, pravi razlaga v katalogu razstave. V njem ne manjka samokritike, še posebno ko gre za reševanje nacionalnega vprašanja v habshabski monarhiji. Razstavljeni socialdemokratski plakati s karikaturnimi pohlepnih in izkoriščevalskih židov prajo tudi o oportunistični socialdemokraciji, ki je v začetku stoletja v konkurenčnem boju s krščanskim socializmom in političnim antisemitizmom dunajskega župana in vodje krščanskih socialistov Karla Luegerja omejno občasno pogala tudi po njegovem antisemitskem orožju. Pa tudi ko je šlo za vojne kredite, je v vrstah avstrijske socialdemokracije nastopila razklanjenost in ne glede na svoje prisaganje na internacionalizem je nosila soodgovornost za prvo svetovno vojno. Seveda so v prikazu prve polovice njenega obstoja in osredju predvsem herojska obdobja in dosežki: boj za emancipacijo proletariata in žensk, boj za pravice malega človeka, za splošno volilno pravico. In seveda »das Rote Wien« (rdeči Dunaj). Dunaj, nekdanja prestolnica monarhije in po prvi svetovni vojni prvo evropsko mesto, kjer so socialdemokraciji prevzeli oblast. Legendarni Karl-Marx-Hof, impozantent stanovanjski blok in simbol socialdemokratske komunalne politike, ki je zgradila 65.000 sodobnih stanovanj za delavce, zanj je uredila javna kopališča, vrte, šole. Individualizem dunajske kavarnarje je z dvoranami po delavskih naseljih, ki so služile delavskim političnim in kulturnim krožkom, socialdemokracija ponudila alternativno kolektivne socialne kulture. Finančna sredstva za to je izžela iz meščanstva in iz aristokracije in fotografije o topniškem obstreljevanju Karl-Marx-Hofa, kjer so se februarja 1934 med nekajdesno državljansko vojno zabarikadirali socialdemokratski vstajniki proti Dolfussu-ovemu klerofašističnemu režimu, spominjajo na tedanji beg avstrijskega »rdečega« labora na »socialdemokratsko sodrgo«.

Sorodniki stare gospe

Seznam socialdemokratskih žrtve Dolfussove klerofašistične diktature je dolg, še veliko

dročje, nad katerim lebdi usoda »načela preostanka«. Slednje je zelo pogost pojem, ki ga sicer ni nihče nikoli uradno uzaknil, ampak se zato toliko bolj krčevito drži sovjetske politične prakse. Gre pa za absolutno prednost proizvodnih panog in o dejavnosti, medtem ko dobijo tako imenovane družbene službe tisto, kar ostane v poročanosti od napašanja potreb industrije, »resnega« gospodarstva. Temu torej pravijo »ostatočni princip« in šolniki, zdravniki ali kulturniki kar naprej očitajo politični oblasti, da še vedno kot mačeha reže kruh neproizvodnim dejavnostim.

Tako ni čudno, da sovjetski učitelj zasluži dosti manj kot mlad kovinar, ki niti šole ni naredil.

»Predlagamo uresničevanje resnih, revolucionarnih sprememb v dejavnosti naše šole.« razgrinja Jagodin svoje reformne načrte. »Gre za spremembe v sestavi in vsebini srednje šole. V njenih temeljih so leninska načela o enotni, delovni in politični šoli, ki je zasnovana na realnostih današnjega časa.« Ta enotna šola naj bi bila dostopna za vse in vsem, ki bi jo končali, naj bi dajala enake pravice. V tej enotnosti pa bodo upoštevali raznoterost smeri, učnih programov, prožnost metod poučevanja. Jagodin napoveduje, da bodo med obvezne predmete vpeljali »integrirajouče tečaje o književnosti, družboslovju in estetiki, ki naj bi zagotovili vzgojo harmonije v odnosih med ljudmi, človeka z naravo in družbo«.

V iskanju rešitev za prepotrebno reformo šolskega sistema se je Jagodin najprej zaletel v čisto politično smer ter hotel ukiniti tako pouk književnosti kot tudi estetike oziroma posameznih predmetov s tega področja. A so intelektualci zagnali vik in krik, češ da superminister Jagodin (v sedanjem komiteju so namreč združili tri zvezne resorje) zganja tehnokratizem. Ze zdaj so velike pritožbe na

STO LET AVSTRIJSKE SOCIALDEMOKRACIJE

Utrinki iz »Starega Gasometra«

Pot od modrega delavskega kombinezona do strogo elegantne bančniške obleke pričra o uspešnosti stranke, obenem pa je verjemo tudi znamenje časa. Nekoč je bil avstrijski delavec »prolet«, danes je ta beseda v njegovih ušesih sinonim za gastbarbujterja.

daljši so spiski žrtve nacizma. Za stranko in gibanje najtežji časi, pove besedilo na panoju. Za spodsrljaj, kakršen je bil leta 1938 »da« anslusu tedanjega socialdemokratskega vodje Karla Rennerja, je bolj malo prostora. poieg tega pa je bilo o tem lani, v letu 50-letnice anslusa že tako dosti slišati. Zato v drugi polovici svoje zgodovine SPO prikaže predvsem svojo vlogo pri obnovi države in pri graditvi države blaginje. Vitrina z odrskimi oblačili, v katerih so 1963 v Avstriji končno lahko prvič prikazali dela Bertolta Brechta, pa simbolizira odločilni prispevek SPO kot nosilke duha liberalizma pri prevratitvi plesnivega, na zgodovinskem izročilu Kakanije in klerikalizma slonečega sistema vrednot in ustanov. Ni kaj, stara dama avstrijske socialdemokracija ima v povojnem obdobju kaj pokazati. To ji danes priznajo celo predstavniki tkm »revolucionarnega« krila delavskega gibanja, kakršen je npr. madžarski partijski vodja Karoly Geroz, ki zdaj spričo katastrof »nerefornističnega« socializma na svojih romanjih v Avstrijo se prizema na skupne korenine svoje partije in avstrijske socialdemokracije. Nekdanji socialdemokrat, nato komunist, kasneje zunanji minister v obdobju »prakske pomoči« in končno českoslovaški disident Jiri Hajek pa danes na obisku na Dunaju celo odkriva, da iz misli Gorbačova vaje prej dediščina Otta Bauerja kot Vladimira Ilijeva Lenina. Ob vse tem in ob ponovnem ustanavljanju socialdemokratskih strank in skupin tam, kjer so nekoč že obstajale, se stara avstrijska gospa verjetno nagajivo muza in toliko razmišlja o ironiji zgodovine. Zato pa politično glasenje in opazno iz nje vaje ponos na dosežke doma, v Zahodni Evropi, kjer se je odlično odrezala tudi v primerjavi z drugimi socialdemokracijami. Takoj po vojni je bila v vladni narodne obnove od 1947 do 1967 partnerica manjšin-

ski v prvi »veliki koalaciji« z OVP (ljudsko stranko), štirikrat stranka za absolutno večino v obdobju 1970–1983, sicer pa od leta 1983 večinska partnerica v vladnih koalacijah. SPO je pod vodstvom »cesarja Bruna« Kreiskega ostala na oblasti tudi v drugi polovici sedemdesetih in v osemdesetih letih, ko je marksisterna zahodnoevropska socialdemokracija morala pobrati sila in kopita. Felix Austria s felix SPO. Razstava v Starem Gasometru in njen katalog dobesedno brstita od ponosa, ker je stranka tako dolgo pri oblasti in na oblasti.

Dolgo ali predolgo

Dolgo ali predolgo? Da pred korupcijo (še posebno dolgotrajno) oblasti ni imuna niti stranka, ki je pred sto leti v svoj program zapisala, da bo pri uresničevanju svojega programa uporabljala tudi sredstva, ki »odgovarjajo ljudskemu naravnemu občutku za zakonitost« se je pokazalo že nekajkrat. Nazadnje prav sedaj ob aferi v zvezi z nedavnim odstojem tak obseh generalnih sekretarjev, ki tako kot tudi strankna blagajna nista jemala preveč resno obveznega javljanja funkcionarjskih dohodkov. In ker sta Siegfried Keller in Gunther Sallaberger skupaj z strankino funkcijo odložila tudi svoji poslanski mesti, so prireditelji v Starem Gasometru morali na hitro odstraniti njuni podobi iz galerije vseh sedanjih stranknih poslancev, ki narejeni iz lepenke in v naravni velikosti s prodornimi pogledi zrejo v obiskovalca. Še vedno pa je prireditelje prehitel predstavnik »judskega naravnega duha praviničnosti«, ki je na Sallabergerjevo podobo ogroženo nakrkal številko 140.000. Toliko šilingov, in sicer kar štirinajstkrat letno, se je namreč steklo v žep nekdanjega orojarja in kasnejšega stranki-

nega generalnega sekretarja Güntherja Sallabergerja, ki pa tozadevno med funkcionarji SPO ni bil in ni nobena izjema.

»Tovariš« je zastarelo

Številne afere zaradi korupcije in privilegijev funkcionarjev se že zdavnaj načele podobno stranke, ki si je desetletja lastila višja moralna merila. Prav podoba »drugčnosti« in kontinuitete te drugačnosti, s katero se avstrijska tako kot druge socialdemokracije prikaže, je v Starem Gasometru še najmanj prepričljivo poglavje. Video posnetki lanske majske parade s patosom in idealizmom stignjenih pesni, rdečih zastav in delavskih pesmi v tradicionalnem dunajskem predetu Floridsdorfu so simbolika, ki ima vse manj opraviti z realnostjo. SPO je s svojimi 700.000 člani sicer še vedno med največjimi socialdemokratskimi strankami v Evropi, z mrežo 70.000 »zaupnikov«, ki so obenem najvišji strankini funkcionarji, pa med najbolj organiziranimi. Z idealizmom in z identifikacijo članov s ponosnim simbolom preteklosti se je po podatkih nedavne interne ankete markisaj spremenilo: le še 26 odstotkov jih meni, da je rdeča zastava s tremi puščicami, ki simbolizirajo svobodo, enakost in bratstvo, »simpatična«; celo velik del strankinih zaupnikov meni, da je nagovor »tovariš« zastarelo; vse manj se uporablja strankin pozdrav »Freundschaft« (prijateljstvo); kar dvajset odstotkov članov priznava, da so v stranko stopili zaradi ugodnosti, med katere sodi predvsem strankina pomoč pri podeljevanju javnih služb in državnih stanovanj.

V času kolektivnega individualizma, povzdigovala materialnih dobrin, ki jih je socialdemokracija tako odločno pomagala ustvariti za večino in ko si tudi tkim, konservativni tabori niti v sanjah ne drzne, da bi zares in globoko zarezal v pridobitve države blaginje, avstrijska socialdemokracija vztrajno in neprepičljivo trdi, da je tudi v bodoče kontinuiteta njene drugačnosti zagotovljena in da ni postala »boljša konservativna stranka«. Solidarnost z brezposelnimi, naskok na obdobje

Delegat iz Litve V. Ljutakis je Moskvi očital, da je s centralizacijo šolstva nasilno odtrgala zasnovno splošno srednjega izobraževanja od naroda in njegovega duhovnega sveta. Nikakor ne gre postavljati na drugo mesto seznanjanje z viri in razvojem kulture lastnega naroda.

Zgodovina ZSSR ostaja predvsem ruska

Socialistični internacionalizem ni anacionalen, je uokviril svoje misli o teh vprašanjih Genadij Jagodin. Nasprotno: internacionalizem je treba graditi na narodnostnem ponosu

»Šola je morda najbolj občutljivo področje, na katerem se preverja položaj jezika. Pod geslom svobodne izbire učnega jezika se v mnogih območjih Sovjetske zveze prikriva tiha, a očitna asimilacija (zlasti je to občutljivo vprašanje v Belorusiji in Ukrajini).«

in naprednih zgodovinskih tradicijah vsakega naroda, pa tudi na spoštovanju materejnega jezika. Stanje na tem področju je takšno, da zbujajo mnogo skrbi. »Ce vzamemo samo učbenike zgodovine ZSSR, potem vidimo, da v dobrih meri ostajajo zgodovina ruskega naroda in ruske državnosti.« obljublja zvezni minister za šolstvo svojim republikanskim kolegom, da jim bo na tem področju predal priložnosti in odgovornosti. Hkrati pa jih svira, da ne smejo zabresti v drugo skrajnost, da namreč ne bi več upoštevali drugih narodov in njihove zgodovine.

SOVJETSKO ŠOLSTVO

Učitelj zasluži manj kot kovinar

Tako kot zdravniki in kulturniki tudi šolniki kar naprej očitajo politični oblasti, da še vedno kot mačeha reže kruh neproizvodnim dejavnostim

Sovjetski učitelj dobi povprečno 197,5 rublja na mesec, medtem ko je statistično povprečje mesečne plače zdaj 203 rublje. Več kot 300 tisoč učiteljev je brez stanovanja. Učitelj koma laško računa s tem, da bo dobil napotnico za letovise. Če živi na vasi, je deležen vseh »prednostih« podeželskega življenja: brez knjig in brez zveze s svetom, pa tudi brez prave izbire žive in blaga za vsakdanje potrebe.

Zalostinko o učitelju je intoniral v uvodnem referatu na kongresu prosvetnih delavcev Genadij Jagodin, predsednik državnega komiteja za šolstvo. S tožbami nad neresheni temeljnimi gnotnimi vprašanji šolstva se mu je pridružil minister za šolstvo Belorusije M. Demčuk: »Ce govorimo o zadnjih desetletjih, ne moremo povedati, da je šolstvo bilo – in menda je še vedno – najbolj zapuščeno po-

PP poštni predal 29

Nadaljevanje s 16. strani)

enega znamenitega rojaka Ivana Cankarja! Verjeto ti je poznano njegovo delo »Anastasijus von Sivici«.

Za osvežitve tvojega literarnega spomina: Anton Sivec, slovenske matere sin, je bil na dvoru presvetle cesarice Marije Terezije perorezec. Neminljivo zasluge za svoj narod si je pridobil s svojim priznanjem pred prestolom prejasne cesarice: Ich bin aus Krain. Da bi dokazal svoje svetovljansvo si je spremenil ime, postal je Anastasijus von Sivici!

Imam tudi konkreten predlog zate, da se boš lažje znebil svojega sravnatega porekla. Postani Žiga Paša Stevanovič. Ko boš spet obiskal deželo svojih sturšev, se spomni na Askerceve verze:

»Tu bili so me uplenili — za Janičarja me vzglijni in Žigo Paša glede zdaj — domačo vas — svoj rodni kraj!

Zasluge za to, da so bili Turki pregnani iz »Belega grada« ima tudi v Idriji rojeni matematik Jurij Vega! Ali to danes srbski narod še ve? Ob koncu vojne so Slovenci po Krasu in Vipavskem mnogo pretrpeli zaradi srbskih četnikov, ki so bežali proti zahodnim mejam. Njihova žrtve (ne edina) je bila tudi sestira primorskega junaka Janka Premrla Vojka. Bi se morali vsi Srbi zato posipati s pepelom?

Smole, Stanovnik, Kučan so osebno gotovo dostojni, pošten predstavniki svojega naroda. Toda procesa proti četverici ne bi smeli dovoliti. V Vrhljeh pri Vipavi je italijanski učitelj pljunil v obraz otroku, ki je govoril slovensko. V obraz vsem poštenim Slovincem so pljunili režiserji procesa, katerega scenarij je bil pripravljen na sotočju Save in Donave.

»Čez Donavo hodi predčni Hilbudji, kolje svobodne sinove Slovencev in jih odvajva v suženjstvo.«

To je zapisal zavedni slovenski duhovnik Fran S. Finžgar! Primerjava s procesom proti Janši je namerna. Na božični večer leta 1936 so fašisti s strojinim oljem zastrpili slovenskega skladatelja Alojza Bratca. Prav tak strup je zame tvoje pismo, ki ga berem na božični večer leta 1988.

Ponosem sem na to, da pripadam narodu, ki nikoli ni vsiljeval svoje nadvlade in kulture drugim narodom, zato pa naj zaključim z verzi goriškega Slavca, Simona Gregorčiča:

Slovenec sem — ker ljubim očemavo gorim za njeno čast in slavo!

S ponosom reči smem — SLOVENECEM SEM!

Zahribarski-Likar Jože, Ajdovščina

Cenjeni tovariš Stevo Žigon,

Odkrito povedano ne vem, če je Vaše pisanje v Politiki resnično, saj to bile že marsikatero besede, ki so jih »zapisali« srbski Slovenci v tem časopisu, kasneje demantirane, kolikor so »avtorji« teh člankov sploh obstajali. Ob Vašem prispevku pa bi si vendarle upal verjeti, da je članek resničen in da je to Vaše osebno mnenje, saj končno Vi niste kar kdorsigabodi. Ker pa sem prebral le povzetek, ki je bil objavljen v Delu 23. 12. 1988, se vam vnaprejšem pričam, če ta povzetek ni verodostojen zapis tistega, kar je bilo objavljeno v Politiki, za kar pa seveda jaz ne morem odgovarjati.

Ne vem, kakšne so se Vaše zveze s Slovenci in Slovenci, močno pa se mi zdi, da tako kot večina srbskega naroda gradite svoje predstavo o Sloveniji in dogajanjih v njej le na pisanju beogradskega tiska, ki mu s svojim prispevkom pomagata kuhati in polivati smrdljivo brozgo po Slovincih. Tako kot drugi v Srbiji pljuvate po slovenskih voditeljih in javnih osebnostih, očitate jim separatizem in zlasti izdajo nekakšne internacionalne razredne opredelilce. Tudi jaz se z njimi v marsičem ne strinjam (čprav to nestrinjanje izhaja iz popolnoma drugačnih izhodišč), toda to še ne pomeni, da se strinjam z vsemi podtaknjani in lažmi, ki so jih deležni s strani časopisov tipa Politika. Tudi jaz »gospodoma« Smoletu in Stanovniku marsikaj zamerm, pa to se ni razlog, da bi jima polagal v usta besede, ki jih nikoli nista izrekli in tako blatili vsa demokratična prizadevanja v Sloveniji. Vi se neznanoko bojite, da bodo taki voditelji zapeljali slovensko mladino in jo osamili na sončni strani Alp, kot pravite. Lahko vam povem, da imajo slovenski vodilni politiki na mladino kaj majhen vpliv, saj prav mladina v Sloveniji ve, kaj hoče, in edina v Jugoslaviji svoj program tudi uresničuje (če vam je to všeč ali pa ne). Slovenska mladina pač hoče demokracijo in povezovanje z Evropo ter vključevanje v njene napredne tokove in le v tem je v sozvočju z svojimi starejšimi patroni. Poti, kako to doseči, se na obeh straneh kar precej razlikujejo, vsekakor pa se ne eni ne drugi nečajo zaprti v svoj alpski zenik. Do sedaj v tej smeri razen nekaj deklarativnih stancanj s strani drugih republik ni bilo kaj dosti podpore in je, kot vse kaže, tudi v bodoče ne bo. Zato so Vaša izjavjanja v tem primeru v nasprotju sama s sabo, saj Sloveniji očitate, da se gre avtarizacija in bi vsi nacistični Nemčiji. Sram me je, ker vse bolj postajam trejzercredni državjan Evrope in nenazadnje me je sram, ker Slovenci ostajamo Krpani, Vi pa minister Gregor v Belemgradu.

S spoštovanjem
Tom Turk, Ljubljana

Gospod »druže« Stevo Žigon!

Prav nič nisem bil presenečen, ko sem iz Dela izvedel, koliko strupa se je nabralo v vaši indoktrinirani duši in da ste ga delček izbruhali na papir in preko Politike blatili rodno grúdo vaših staršev, ki so jo ubogi pregnanci (kot izgleda) zapustili zaradi fašistične terorja na slovenskem Krasu, a kaj ko so prišli iz dežja pod kap!

Slovenci nikoli nismo trdili, da je Srbija kulturna provinca, saj vemo, da so Srbi velik narod, ki je imel celo svojo državo in ki ima še danes kulturo, ki je v marsičem bolj bogata kot slovenska. Toda zato slovenska kultura ni nič manj pomembna od srbske in je zato govoriti o superiornosti ene kulture nad drugo čista neumnost. Vsaka kultura je v prvi vrsti pomembna za indetitetu naroda. Res pa je, da pri Srbih (pa ne samo pri njih) obstajajo določene zgodovinsko pogojene poteze, ki so Slovincem tuje in jih zato pač odklanjamo kot modus vivendi na našem ozemlju. Sem spada zlasti neprestano ideologiziranje, zaklanjanje, fraziranje, iskanje sovražnikov za vsako ceno in tudi poveljevanje kulta osebnosti. Ta kult osebnosti trenutno pač ponazarja Slobodan Milošević, ki ga Vi primerjate z osebnostmi, kot so gospa Thatcherjeva, gospoda Mitterand in Reagan in tovariš Gorbačov. V tem pa je huda zmotna, kajti vse našete osebe so osebnosti zato, ker vodijo države z zakonito opozicijo in neodvisno javnostjo, ki njihovo delo in tudi obnašanje nadzoruje in jih tudi lahko odprkličje. To seveda ne velja za Gorbačova, ki pa se tudi ne more obnašati kot absolutni vladar, saj ima v lastnem CK kar hude nasprotnike. Za tovariša Slobodana česa takega ne bi mogli trditi, saj je svojo opozicijo kaj hitro pometil v kot, svoj ugled in oblast pa gradi na nacionalni histeriji. Zaradi tega se tudi demokratičnost tovariša Miloševića konca točno tam, kjer se konča plebisitarno podpiranje njegove politike. To pa je seveda močno v nasprotju z Vašo trditvijo, da je tovariš Slobodan Milošević prvi politik, ki je opravil z birokracijo in njenimi dogovori. Ne, le eden od birokratov, ki je znal nacionalni srd obrniti v praven trenutku sebi v prid in se trdno zavzeti v sedlo. Naredil pa zaenkrat ni še popolnoma nič ne v dobro Srbov ne Jugoslavije. Upam si trditi, da tudi v bodoče ne bo, in zato ga bo kaj kmalu nadomestil nov birokrat, stanje pa bo ostalo nespremenjeno, ker se le to ne spreminja z osebnostmi, pač pa s programi in sistemskimi spremembami. V tem je Slovenija morda na boljšem, toda stvari se tudi v Sloveniji ne morejo spreminjati neodvisno od ostale Jugoslavije. Tudi v Sloveniji imajo Stanovnik, Smole in Kučan kar velik ugled in ne moremo trditi, da niso osebnosti (v Vašem smislu), toda Slovenci niti slučajno ne izkazujejo plebisitarno podpore vsaki besedi, ki jo ti ljudje izrečejo, javno mnenje je v veliki meri polarizirano in to je glavno upanje za življenje demokracije. Teza se zavedajo tudi slovenski komunisti, zato tudi sestopajo z oblasti, čeprav to delajo približno v stilu brezmadežnega spočetja in četudi jim ni niti približno jasno, kaj naj bi brez oblasti počeli. Koliko so sicer njihovi nameni iskreni in objektivno uresničljivi je sicer drugo vprašanje. Prizadevamo pa si tako oni kot mi, ker v tem vidimo pot k boljši, humanjši in predvsem gospodarsko učinkovitejši družbi. Ravno zato slovenske politike (pa ne zato, ker so Slovenci) spoštujem bolj kot tovariša Slobodana in njegovo garnituro (pa ne zato, ker so Srbi) vključno z njihovimi mitinzi in ikonografijo ter sklicenjem na voljo ljudstva vred. Resnica na ljubo Slobodan Milošević in vse, kar sem zraven spada, zgodovinsko dejansko bolj sodi v Vaše opevano obdobje boljše vrnemo kot pa v združeno Evropo, ki se vam sicer tudi zdi moderna.

Zaradi vsega povedanega spoštovani tovariš Žigon, Vaš prispevek objektivno prispeva k nastorjenosti srbskega naroda proti Slovincem in seveda tudi k marsikdaj neobjektivnemu revoltu Slovencev na vse, kar prihaja z »jug«. Vaše pisanje je tudi zgled dobrih doprinos v zakladnico miselnosti, ki bi morala biti že davno preživeta in je glavni krivec, da je Jugoslavija danes v moralnem in materialnem pogledu v razsulu in na obrobju Evrope. Če Vi, po materi in očetu Slovincem, ne razumete, da jezik vojaškega sodišča in proces proti »izdajalcem«, kot jih Vi imenujete, za Slovence ni neko zgolj obrobno vprašanje (zakaj potem ni Kosovo za Srbe obrobno vprašanje?), iz katerega Slovenci delamo teater, kako naj to razumejo bratje Srbi in drugi narodi v Jugoslaviji. Po tej logiki naj bi Slovenci vse »požrli« in hkrati se pomagali drugim pri reševanju njihovih problemov in nacionalnih trum, ki jih v največji meri sproza neadekvatna in nedemokratična politika. In to v imenu nekakšne zgodovinske hvaležnosti na račun srbske pogače, ki je sicer ničče v Sloveniji ne zanika.

Vi mislite, da je mogoče razlike v Jugoslaviji odpraviti s skupnimi izobraževalnimi jedri. Razlik v Jugoslaviji še dolgo ne bomo odpravili, z njimi moramo živeti in iskati najboljšo poti, da jih bomo morda nekoč odpravili, različnost pa moramo dopustiti. Skupna izobraževalna jedra koristijo le vam podobnim, da bodo potem vedeli, da se je mož, ki je napisal znamenito povest »Martin Krpan«, imenoval Fran in ne Vladimir (morda Lenin) in da njegov junak ni bil doma z Vrhnike pri Ljubljani temveč z Vrha pri Sveti Trojici.

Za konec pa še to: Vas je sram, da pripadate Slovincem, mene pa je sram, da sem državjan države, ki z ekonomsko zavoženostjo, balkansko zaplankanostjo, z revolverskimi diplomati vsak dan izgublja ugled v svetu, iz svojih državljanov pa dela reveže in to kljub najpopolnejšemu političnemu sistemu navkljub. Sram me je, ker kot univerzitetni delavec zaslužim, kljub idejam Velikega oktobra, desetkrat manj kot moj vrstnik v poraženi, kapitalistični, buržuazno gnili in bivši nacistični Nemčiji. Sram me je, ker vse bolj postajam trejzercredni državjan Evrope in nenazadnje me je sram, ker Slovenci ostajamo Krpani, Vi pa minister Gregor v Belemgradu.

S spoštovanjem
Tom Turk, Ljubljana

Gospod »druže« Stevo Žigon!

Prav nič nisem bil presenečen, ko sem iz Dela izvedel, koliko strupa se je nabralo v vaši indoktrinirani duši in da ste ga delček izbruhali na papir in preko Politike blatili rodno grúdo vaših staršev, ki so jo ubogi pregnanci (kot izgleda) zapustili zaradi fašistične terorja na slovenskem Krasu, a kaj ko so prišli iz dežja pod kap!

Tu sta bila dilačna od italijanskega fašizma (a v domači skupnosti bi ohranila narodno identiteto), a v velikem (takratnem medvojnem) Beogradu sta se neboljena osamljena izgubila v srbskem nacionalizmu. Vsaj tako je razvidno iz vašega krstnega imena. Svojo rošno mladost ste preživeli v najhujših časih, ko je bila ta zver — nacionalizem — v največjem razmahu, zato ni čudno (saj dobro vemo, da je otrokova duša najplodnejša njiva, kjer se vsako seme prime in požene globoke korenine in obrodi obilen sad), da tako pljuvate na rojstno hišo svojih staršev.

Veseli me, da poznate tudi našo slovensko literaturo, da vam je naš Levstikov junak Krpan poznan, a kaj ko na žalost pozabljata — mogoče pa z njim niste seznanjen — našega Josipa Jurčiča in tragično usodo njegovega junaka JURJA KOZJAKA — SLOVENSKEGA JANICARJA.

Ne sklicujete na slovensko kri, saj vsaka duša (zaradi okolja in razmer) ni prav nič slovenska.

Srčno vam priporočam, da bi prebrali to prelepo Jurčičevo povest, ki jo vsak slovenski otrok osnovnošolskega pozna... Morda bi vam ta preprosta povest odprla oči in spoznali bi grenko resnico svoje usode in ta bi nevtiralizirala strup, ki se je kot arzenik v letih nakopičil v vašem srcu.

A če je to prepozno, »kar se Janez ne nauči, to Janez počne«, in če vas motijo slovenske korenine — saj sami priznavate, — da vas je sram, da vas je »rodila slovenska mati« in ker kaže da vam je od tega ostal samo še priimek, vam priporočam, da ga spremenite v ŠTAMPILKOVIČ. Tako bi izbrislali še zadnji sled svojega porekla, saj bi gotovo tudi vašim staršem, ki bi ostali na rodni grudi, ko nam je z zapada grozilo potujecvanje, po Dekretu spremenili v Timbrotelovo (žig), a na srečo smo se osvobodili izpod italijanskega fašističnega jarma, s prisilo potujecvanje priimek od osvobodilni ponosno spremenili nazaj v slovenske.

O vsebini vašega razdiralnega in s strupom prepregnega prispevka v POLITIKI ne bi razpravljali, ker se mi vse skupaj zdi le podlo natolevanje in zlobno obrekovanje, ko tudi buldožer rije in postavlja ovire na naši skupni poti — poti treh reform — v 21. stoletje.

Pripominjam pa, da sem ponosen, da pripadam malemu narodu, ki je bil stoletja dilačen in potujecvan, a kljub temu ohranil kleno prvobitno osebnost.

Svoje vodstvo spoštujem in cenim, a na žalost oziroma na veselje, ga ne morem primerjati z vašim Miloševićem, ki je »bolj koreniti, odločen, odkrit«, a kam ti korenitosti pelje, je vprašanje zase...

Naši politiki se zavedajo, da smo še narod »furmanov«, ki pa zaradi objektivnih in subjektivnih vzrokov vozijo po razvitih cestah in trilih mostovih, a spreminjamo se tudi v narod voznikov modernih kamionov, ki poskuša izpeljati iz blata našo »skupno« domovino — Jugoslavijo — in jo pripeljati v leto 1992. Upam, da nam VI in VAM enaki ne glede na različnost mišljenja prisikočite na pomoč, ker drugače ostanemo vsi skupaj bolj balkanski od BALKANA, pogreznjeni v leto 19. stoletja.

Bones Boris-Bobo, Kobarid

Delo, 24. decembra
Kaj se bo zgodilo, če bo partija ostala na oblasti

Član predsedstva CK ZKS dr. Matjaž Kmecl je v pogovoru za Delo pojasnil, kaj bi se (lahko) zgodilo, če bi Bavčar prišel na oblast.

Ne vem, če se Kmecl zaveda, koga vse je prišel med tiste, ki naj bi »investirali svoja pričakovanja« vame. Čeprav analize slovenskega javnega mnenja, ki sta jih opravila inštitut FSPN in Mladinska skupina Varianita, povedo tudi marsikaj drugega, Kmecl moje »volilce« našteje po svoje. Mednje uvršča vse, ki so bili v sporu s partijo, pa kmete, ki so jim jemali prideleke, tiste, ki so imeli težave, ker so bili njihovi v državljanski vojni na drugi strani, avtonomno misleče intelektualce, ki so imeli zaradi tega težave z oblastjo, tiste, ki so bili v zvezi z montiranimi procesi in tiste, ki jih je kdaj obdelovala policija... Skoraj popoln seznam prebivalstva naše socialistične države, bi rekel. Kako to, da sem ob taki priložnosti sploh lahko izgovoril? Kmecl ima pripravljen odgovor na to, ko pravi, »da bi bilo z vidika oblasti izjemno koristno, če bi Bavčarja spravili v predsedstvo Slovenije«. Bavčarja se očimo v predsedstvo lahko samo »spravi«, ne pa tudi izvoli.

Toda bolj kot to je zanimiva Kmeclova razsvetlitev tih ljudi. To so nezadovoljenci, ki se jim je nekoč zgodila krivica in sedaj iščejo zadoščenje, skratka revanšisti. Ob zaključku Čufarjevih dnevo na Jesenicah novembra lani je Kmecl to povedal kar direktno, ko je rekel: »Razumljivo je, da se je v njih (v ljudeh, proti katerim je partija po boljševistično grešila, op. I. B.) skozi desetletja nabrala grenkoba in zamera, in da je to danes dobra osnova za najrazličnejše manipulacije in politikanje. Frustrirani ljudski glas se ne sprašuje, ali in kakšna je slovenska ZK danes, meri jo s preteklimi sovražem.«

Tako je partija venomer racionalizirala odpor zoper svoj monopol. Z nezadovoljnici je označila vsakogar, ki si je upal dvomiti o njenem poslanstvu. V tak boljševistični besednjak sodijo tudi očiki o delomrznejših in tistih, ki v tujni prodajajo ugled naše države in zdi se, da ni slučajno, da se hkrati s Kmeclovimi zatrjevanji v časopisu pojavljajo prav takšni zapisi proti Odboru za varstvo človekovih pravic.

Tudi tokratna »demokratizacija, renova in očiščenje« je neko novo poslanstvo, je nekaj, kar naj bi partija zopet »dala« družbi, ker ona najbolje ve, kaj je za družbo najbolje. Kdor temu oporeka, tvega, da ga Kmecl označi za »frustriranca«, da torej iz njegovega političnega stališča naredi vprašanje duševnega zdravja. Presenetljivo je, da se danes nekoč za vso kompleksnostjo slovenske družbe ne more videti nič drugega kot sovraštvo in grožnja frustrirane množice. Da ne zna razločiti, da ta kom-

pleksnost ne trpi rigidne in avtoritarne politične regulacije, tudi tiste ne, ki se ponasa s tem, da »drži hrbet demokratizaciji«, ker se ravno politično emancipacija od vsakega hrbita. To je suverenost državljanov in njihovih združenj, ki skrbijo za svoje zadeve in preprečujejo, da bi se vanje vmešavala oblast, pa naj bo to še tako prosvetljeno in slovensko vodstvo. Pravzaprav je to ravno oblika kontrole te oblasti, je pritožilo (ci-vilne) družbe, ki pa ji ni do oblasti.

Hkrati pa je to tudi nezaupljivost, s katero je potrebno že načeloma obdati vsako oblast, nenpartijsko pa se posebej. Zgodovina namreč, ki naj bi bila naša učiteljica, dovolj zgovorno uči, kar ve vsak bruc na politologiji ali zgodovini, da je partija po volji že šla skozi različne procese demokratizacije, ki so se nesrečno iztekli za demokracijo. Možnost, da se take prenovne in demokratizacije prekinijo, ni nekaj partiji vnanjega, leži v njenih zgodovinskih in idejnih temeljih, v njenem ekskluzivizmu, ki je tudi ustavno in zakonsko zaščiten. Nezaupanje, ki spremlja tudi tokratno partijsko prenovno, je nezaupanje v firmo in v ljudi s programi v njej. Je nezaupanje v firmo, ki je po moje ne more rešiti še tako dobra ekipa, ker je epohalno na koncu. Velik dosežek ljudi v njih bo, da bodo to spoznali in stvar razumno prepeljali tja, kam sodi. Zato pogostim pravi, kam sem pred časom že zapisal, da je problem današnjih reformistov in prenoviteljev partije nasproti nekim prejšnjim v tem, da se danes ne soočajo le s konservativnim in dogmatičnim odporom v lastnih vrstah, pač pa predvsem z izjemnim in povsem javnim nezaupanjem družbe, ki ji ponujajo svojo prenovljeno partijo. To seveda ne pomeni, da sem proti partiji. Ne. Sem le proti monopolu, tudi proti tistemu, ki se ga, paradoksalno, izsiljuje v imenu demokracije. Treba je zaupati v rastočo kompleksnost, pravi György Konrad.

Lahko bi se samo nasmešnil, ko bi o mojem »prihajanju na oblast« govoril kdo drug in ne ravno Kmecl. Članstvo v predsedstvu Slovenije, pa oblast! Pomislite, nov! Toda, ni da bi smejal, kajti Kmecl, pravzaprav ne govori o tem. Govori o neformalni koaliciji, ki hoče priti na oblast, in o meni kot njenem kandidatu. To ni nič novega. Odbor za varstvo človekovih pravic in moje delo v njem so mnogi, predvsem pa tisti, ki jih tudi Kmecl označuje s »preteklim partijskim družbenim združenjem«, že od samega začetka označevali kot oblasti-zelnost. Jasno je, da tako označbo v družbi, kjer je oblast pridržana zgolj enemu — partiji, ni le oblika političnega diskreditiranja pač pa tudi neposredna grožnja z inkriminacijo družbene dejavnosti. S tem se Odboru pripisujejo politične ambicije, ki jih nikoli ni imel, in postika njegove dejanske cilje, ki zadevajo sodni proces in varstvo človekovih pravic, v ozadje. Da bi to lažje počenjali, je treba vse pomešati. In Kmecl to izdatno počinja. Govori kar vseprv, zdaj o neformalni koaliciji, pa o alternativni, pričakovanih vseh mogočih ljudi, moji karizmatični osebnosti, investicijskih vme...

Delo, 10. in 24. decembra
Odporno pismo Igorju Bavčarju in somišljenikom

V zadnjem času sem prebral v Delu pod gornjim naslovom nekaj napadov na Igorja Bavčarja. Ker so ti napadi vsebovali žaljive namige in ker imajo določene slabe namene, se prikladam k besedi.

Prvič, pisanje skuša ustvariti lažen vtis, da se Odbor za varstvo človekovih pravic ne zanima za delavce, ampak samo za intelektualce. S tem skuša Branko Weixler skitati umetno prejšnjost, kjer je ni, torej med intelektualnimi in ročnimi delavci in slednje napravi sovražne Odboru. Vendar za to nima nobene osnove v delovanju Odbora in je to zgolj hudobna provokacija. Nadalje gre omenjenemu piscu in njegovemu sekundant Martinu Jožetu v nos Bavčarjevo sklicevanje na narod in demokratično javnost, češ: »Kdo jo predstavlja? Smo ostali nedemokratična javnost?«. Predstavlja jo stoščišč, ki smo podpisali pristop k načelom Odbora. Prejšnja se še vidi in vaji-ni samišljeniki. V imenu demokracije se lahko tudi vi imate za demokrate in potem »smelo in odločno odidete na ulice in na mitinge« (če citiram Martina Jožeta), Odbor za človekove pravice bo zudnji, ki bi vam to branil.

Pisca skušata predstaviti Igorja Bavčarja kot človeka brez zaposlitve, ker »ni nikjer v službi«. Ne vesta namreč, da je mnogo sposobnih ljudi v tako imenovanih svobodnih poklicih in da plačujejo državi večje davke kot tisti, ki so »v službi«. Weixler Bavčarju celo posmehljivo ponuja službo v proizvodnji, če ga »ni strah dela«. Citat pod narekovaji je hudo žaljiv za državljana, ki je tipično delaven in ustvarjalen, saj poleg svoje poklicne dejavnosti opravlja še neplačano delo v Odboru. Sledi še zlobno namigovanje Martina ali Jožeta »od kod sredstva za financiranje članov Odbora in kdo stoji v ozadju za njihovo početje v domovini in inozemstvu«. To »inozemsko ozadje« je v slogu obtožnic dachauskih procesov, ki so vželi glave prvotnim komunistom in napravili komunizmu večjo škodo kot npr. Hitler. Mislim, da je že davno minil čas, ko so lahko paradiral take obtožbe, ki podajajo roko zločinu. Kar se pa tiče »ozadja tega početja v domovini«, smo tu mi, stoščišč članov Odbora, ki smo svojo pripadnost misli Odbora potrdili z lasnoročnimi podpisi in z udeležbo na kulturnih mitingih. Martin Jože tudi ni bral v časopisih objavljenih poročil upravnega odbora sklada Odbora za človeške pravice o ravnanju s sredstvi, zbranimi s prostovoljnimi prispevki občanov za akcije Odbora.

Branko Weixler, »eden od tistih, ki jim po ustavi pripada oblast«, očita Bavčarju »spopad za stolček od DO in KS do federacije«. Je mar izvrševanje oblasti le privilegij določene kaste državljanov? Imamo dve vrsti državljanov? Toda po mojem se je podal Bavčar v znano akcijo le zato, da bi zaščilil človeka, ki ga dobro pozna, pred samovoljno oblastjo in v začetku se sanjal ni, v kakšno širino se bo dejavnost scasoma razvila. (Naj) mi tovs. I. B. domnevo oprosi, če ni pravilna). Človek, ki mu je velik del slovenske javnosti pripisal zmornost biti učinkovit član predsedstva SRS, je pred volitvami izrekel za tisk svoje prepričanje, da v končni (delegatski) fazi ne bo izvoljen. Vendar je podobno kot Ciril Zlobec (ko je šlo za predsednika predsedstva) kandidiral zato, da se sistem premakne za stopničko višje. Javna razprava, ki je sledila nezvolitvi, je potrdila, da je bil prav kandidirani, saj se je politična misel ob tem primeru močno zaostrial.

Igor Bavčar, Ljubljana

Delo, 16. decembra
Tožil bom Politiko!

Predsednik SZDL in moj prijatelj, akreditirani v Beogradu, ki so pred dnevi obiskali Slovenijo, v odgovoru na vprašanje, ki se je nanašalo na ustanovitev društva slovensko-srbskega prijateljstva, med drugim dobesedno dejal:

»Zdi se mi, da so si nekateri »Slovenci« v Beogradu, kot sta denimo Logar in Božič, vzeli preveč pravic. Žalostno je namreč, da želi Božič, ki je Slovenec, sedaj predstavljati avtentične interese Slovenije v srbskem glavnem mestu.«

Jože Smole, ki je, kot pravi, za ustanovitev društva »izvedel šele iz časopisja«, ima, zdi se, posebnega obveščevalca v Beogradu, sicer ne bi mogel omeniti Logarja in mene, ker je bil v vesti, objavljeni v časopisu 1. decembra, osebno omenjen samo predsednik društva inž. Nikola Serčer. Da ta obveščevalec ne podika »Društva za gojitve slovensko-srbskega prijateljstva« popolnoma drugih smotrov od tistih, ki so navedeni v programu dejavnosti društva in bili deloma navedeni tudi v vesti, objavljeni v časopisu, mogoče Smole ne bi tako reagiral, kot je, razen če ga še vedno ne razburja pismo Logarja in moji pismi, objavljeni septembra v »Politiki«, o vsebini katerih najširša slovenska javnost ničesar ne ve.

Bil bi zelo hvaležen Smoletu, če bi on obvestil javnost, s čim so si pobudniki ustanovitve društva »vzeli preveč pravic« in na podlagi česa sklepata, da jaz »želim sedaj predstavljati avtentične interese Slovenije« v Beogradu. Mar misli, da meni ni jasno to, kar je jasno vsakemu pametnemu človeku, da v glavnem mestu SFRJ, Beogradu, lahko predstavljajo in imajo pravico predstavljati »avtentične interese Slovenije« samo od slovenskega ljudstva na svobodnih, neposrednih volitvah izvoljeni predstavniki slovenskega naroda in nihče drug. Zanima me tudi, zakaj sem za Smoleta samo jaz Slovenec, medtem ko ostali zanj niso pravi Slovenci, ker jih omenja pod narekovajem

(»Slovenci«). Jože Smole bi moral vedeti, da mi v Beogradu dostojno predstavljamo slovenski narod, da nismo, tako doma kot na tujem, s svojim vedenjem in izjavami, nikdar škodovali ugledu niti slovenskega naroda niti Jugoslavije, da smo ne le zavedni Slovenci, temveč tudi iskreni Jugoslovani.

Ne morem razumeti, zakaj Jože Smole, katerega sem zelo, zelo spoštoval, posebno kot človeka, ki je več let živel in delal v Beogradu, kjer je moral spoznati pravo razpoloženje in težnje srbskega naroda, zadnje čase javno izraža svoje antisrbsko razpoloženje, na kar ga je prvi opozoril kolega Zvonko Logar v pismu, objavljenem v »Politiki« 23. septembra 1988. To dokazuje Smole končno tudi v svoji zadnji izjavi, ko smatra Beograd samo za »glavno srbsko mesto«, a ne tudi za glavno mesto Jugoslavije.

Še vedno upam, da bo Jože Smole spremenil svoje mnenje o nekaterih stvareh, da bo vsaj priznal, da je pogrešil, da mu je žal, ko je globoko užil srbski narod s svojo javno izrečeno aluzijo, češ da srbsko politično vodstvo pričakuje od slovenskega političnega vodstva podporo za svoja stališča, posebno glede ocene stanja na Kosovu, zato ker je srbsko ljudstvo kot svoje brate 1941 sprejelo iz Slovenije pregnane Slovence.

Še vedno verjamem, da se Jože Smole zaveda, da je obstoj in suverenost slovenskega naroda in slovenskega jezika zajamčena za vse čase samo v branski skupnosti vseh narodov in narodnosti Jugoslavije ter da kot nekdanji generalni tajnik predsednika Tita ni pozabil na njegov amanet »čuvajte bratstvo in enotnost in ugled Jugoslavije v svetu«.

dipl. ing. Božo Božič, novinar, Beograd

Delo, 10. in 24. decembra
Odporno pismo Igorju Bavčarju in somišljenikom

V zadnjem času sem prebral v Delu pod gornjim naslovom nekaj napadov na Igorja Bavčarja. Ker so ti napadi vsebovali žaljive namige in ker imajo določene slabe namene, se prikladam k besedi.

Prvič, pisanje skuša ustvariti lažen vtis, da se Odbor za varstvo človekovih pravic ne zanima za delavce, ampak samo za intelektualce. S tem skuša Branko Weixler skitati umetno prejšnjost, kjer je ni, torej med intelektualnimi in ročnimi delavci in slednje napravi sovražne Odboru. Vendar za to nima nobene osnove v delovanju Odbora in je to zgolj hudobna provokacija. Nadalje gre omenjenemu piscu in njegovemu sekundant Martinu Jožetu v nos Bavčarjevo sklicevanje na narod in demokratično javnost, češ: »Kdo jo predstavlja? Smo ostali nedemokratična javnost?«. Predstavlja jo stoščišč, ki smo podpisali pristop k načelom Odbora. Prejšnja se še vidi in vaji-ni samišljeniki. V imenu demokracije se lahko tudi vi imate za demokrate in potem »smelo in odločno odidete na ulice in na mitinge« (če citiram Martina Jožeta), Odbor za človekove pravice bo zudnji, ki bi vam to branil.

Pisca skušata predstaviti Igorja Bavčarja kot človeka brez zaposlitve, ker »ni nikjer v službi«. Ne vesta namreč, da je mnogo sposobnih ljudi v tako imenovanih svobodnih poklicih in da plačujejo državi večje davke kot tisti, ki so »v službi«. Weixler Bavčarju celo posmehljivo ponuja službo v proizvodnji, če ga »ni strah dela«. Citat pod narekovaji je hudo žaljiv za državljana, ki je tipično delaven in ustvarjalen, saj poleg svoje poklicne dejavnosti opravlja še neplačano delo v Odboru. Sledi še zlobno namigovanje Martina ali Jožeta »od kod sredstva za financiranje članov Odbora in kdo stoji v ozadju za njihovo početje v domovini in inozemstvu«. To »inozemsko ozadje« je v slogu obtožnic dachauskih procesov, ki so vželi glave prvotnim komunistom in napravili komunizmu večjo škodo kot npr. Hitler. Mislim, da je že davno minil čas, ko so lahko paradiral take obtožbe, ki podajajo roko zločinu. Kar se pa tiče »ozadja tega početja v domovini«, smo tu mi, stoščišč članov Odbora, ki smo svojo pripadnost misli Odbora potrdili z lasnoročnimi podpisi in z udeležbo na kulturnih mitingih. Martin Jože tudi ni bral v časopisih objavljenih poročil upravnega odbora sklada Odbora za človeške pravice o ravnanju s sredstvi, zbranimi s prostovoljnimi prispevki občanov za akcije Odbora.

Branko Weixler, »eden od tistih, ki jim po ustavi pripada oblast«, očita Bavčarju »spopad za stolček od DO in KS do federacije«. Je mar izvrševanje oblasti le privilegij določene kaste državljanov? Imamo dve vrsti državljanov? Toda po mojem se je podal Bavčar v znano akcijo le zato, da bi zaščilil človeka, ki ga dobro pozna, pred samovoljno oblastjo in v začetku se sanjal ni, v kakšno širino se bo dejavnost scasoma razvila. (Naj) mi tovs. I. B. domnevo oprosi, če ni pravilna). Človek, ki mu je velik del slovenske javnosti pripisal zmornost biti učinkovit član predsedstva SRS, je pred volitvami izrekel za tisk svoje prepričanje, da v končni (delegatski) fazi ne bo izvoljen. Vendar je podobno kot Ciril Zlobec (ko je šlo za predsednika predsedstva) kandidiral zato, da se sistem premakne za stopničko višje. Javna razprava, ki je sledila nezvolitvi, je potrdila, da je bil prav kandidirani, saj se je politična misel ob tem primeru močno zaostrial.

SOBOTNA PRILOGA

Ljubljana,
7. januarja 1989

alena stanju blaginji spriti poročila izvršnemu odboru, ki nadzoruje njegovo delo. Blaginji predložiti letni obračun in finančni plan v razpravo in potrditvi Zboru SDZ.

17. Ta časovna pravila veljajo do prvega rednega zbora SDZ, ki bo predvidoma v maju 1989.

Predlog Člasični pravil je bil sprejet na seji Ustanovnega odbora 27. decembra 1988.

Skupine pri UO SDS

Tone Persak, Tomaz Pisanski, Samo Resnik, Dimitrij Rupel, Janez Topiček, Bojan M. Zupancic

Izjava za javnost

Ustanovitev Iniciativne odbora Socialdemokratske zveze je naloga na prejšnjem pozornost tako pri nas kot v tujini. Z zamisljanimi pričakovani zlasti prve reakcije vodstva Zveze komunistov, poudarjamo; vodstva, saj s mnogi komunisti podprli niso odločitve. Odziv edine partije nas niti ni presenetil, vseeno pa se nam zdi zelo nekorektno, da smo naleteli na prve negativne reakcije prav s strani tistih, ki lahko delujejo organizirano in legalno. Prav tako je zanimivo, da očitke o oblaščiteljski navadno prihaja prav s strani tistih, ki oblast že imajo. Nočemo se spuščati v abstraktno moraliziranje, a že preprost občutek za pravico pove, da ne smes nečesa dopuščati sebi in obenem odrekati drugemu. Mar sodi to v moralni lik komunistov?

Za nas, socialdemokrate, pomeni prav načelo enakopravnosti (politične in socialne) temeljno vrednoto, ki je hkrati osnovna prvina humanizma in družbene pravčnosti. Z namo delitev naših državljanih na komuniste (ljudi z legalno izraženim političnim prepričanjem) in t. im. komuniste, brezimne posameznike, ki imajo pravice do lastne politične identitete in ki so brez možnosti organiziranega delovanja, globoko nasprotuje omenjenemu načelu. Prav nič ni pomembno, kako se politične organizacije, v katerih bi vsak državljan imel možnost političnega delovanja, imenujejo. To so lahko stranke, zveze, društva, skupina ali samo posameznik. Pomembno je, da nastopajo v političnem prostoru kot enakopravni subjekti.

Socialdemokrati hočemo delovati povezano in organizirano, saj menimo, da je le tako možno oblikovati in uresničiti celoviti družbenopolitični program. Če imajo komunisti pravico do lastne politične organizacije tako zunaj kot znotraj SZDL, nimajo nobene legitimne pravice drugim onemogočati tvornost organiziranja.

Za iniciativni odbor SD ZS. France Tomšič

Iz skrajnosti v skrajnost

Navadila sem se že na to, da v naši državi vedno zaključujemo določena obdobja z ostrimi rezi in brez »zmerne« medigre odkorakoma novim skrajnostim naproti, zato se letošnji »božični revoluciji« niti najmanj ne čudim, vendar bi si kljub temu rada danes pomislila izprašala nekaj besede na ta račun. Naj mi oprostito, če bom rekla kakšno, ki ne bo najbolj ugalja, kajti med ljudskimi množicami v teh dneh prevladuje mnenje, da je bil že skrajni čas, da ljudem vrstno tisto, kar jim je bilo ukradeno, približno 1.200-letno tradicijo namreč. Bravo! Končno smo v lepši jutri zakoralni na mejo demokracije in v človekoljubno. Zakaj ne bi ljudem po ostalih pravic, ki grede človeku, dali tudi tisto do verozvođenosti, ki je bila vse do danes srca pristna med nami, vendar je diskretno in sramljivo zavita počivala za vrati osebnega prepričanja posameznikov? Tako je veljalo za navadne državljane, s tistimi, ki so bili imetniki rdečih knjižic, pa je bilo še do pred kratkim malce drugače. K polnočnicam so se nekateri odplazili le na skrivaj, na cerkvenih pogrebih so raje ostajali na varnostni razdalji in za »Veliko noč« so jim zegen nosili v cerkev znanci. Prevled je namreč mlati modrosti, in nikoli se ni vedelo, ali ta obisk pri dušnem pastirju ne bo stal krajčine. Popolnoma se strinjam, da je bil skrajni čas, da smo s temi neumnostmi končali in jih pospravili v predalo, tako je že nekaj let, kajti naj napak iz preteklosti, ne strinjam pa se z načelom in množico »božičnih historij«, ki je z vladala med mojnimi sodarodnjaki. Ne, ne moti me, da se bodo v bodoče nekateri tovariši, ki so se pred kratkim izogibali cerkvenih hramov, prevrtili za boljše stoječe pri polnočnici, da bi na ta način dokazali, da so pravi rodoljubi. Ni nimam proti polnočnici na radu, božični oddaji na televiziji – moti me le to, da smo iz ene skrajnosti zabredli v drugo. Strideset let se je cervkijo koketiralo le izsa hišnih vogalov, naenkrat pa je stvar dobila drugačne razsežnosti. Božič je postal namreč skrajnost priča vokal, da bomo naredili nekaj podobnega, kot je pred časom naredila cerkev, ko je prepgoganski praznik rojstva nepremaganega Sonca (25. dec. je zimski Sončen obrat) spremenila v božič kljub temu, da so verjetno pogani svoj praznik slavili »kar nekaj stoletij«, in je bil zagotovo del njihovega kulturnega izročila in tako imenovane narodne zavesti. Pričačkavali bi lahko, da nam bo po »prevržijo« prejšnja »navdušenost« prinesla namesto božiča »Marskica« ali, če hočete, »Komunistična«, pa so se stivari, kot kaže, zasuleke drugače, kar je meni, ki sodim v povojno generacijo, nekoliko tuje. Se vedno se namreč zelo dobro spominjam, kaj so nam povedali že v prvem razredu osnovne šole. Med poukom so nas obiskovali bivši borci in nam pripovedovali o vojnih grozotah, o junških podvignih naših borcev in seveda o tem, kakšni »antikristi« so bili med vojno nekateri »farjaji«, saj so večina sodelovali z domačimi izdalci in fašisti, med tovarišicami pa je veljalo, da cerkev ponumlja ljudi in da je že od nekdaj izkorščala neukega človeka. Kljub temu, da si z leti razumem človek ustvari realnejšo podobo o stvareh, me je letošnje navdušeno in veseljudo praznovanje božiča presenetilo. Tisto, kar mi je pri vsem tem šlo se najbolj »v nos«, je bilo »posiljevanje« z božičem na vsakem koraku in to, da so mnogi, tudi v medijih javnega obveščanja, kot sem že rekla, pritikali božiču besedi »demokracija« in »narodna zavest«. Zakaj? Pod »narodno zavest« mi kar nekaj desetletij vtepal v glavo nekaj čisto drugačnega, čeprav moram priznati, da sem prav te dni prišla do osebnega spoznanja, da Slovenci pravzaprav nimamo svoje narodne zavesti, pač pa tisto, ki nam jo vsilijo ali »privržijo« drugi. Ker javno priznavamo, da smo bili vedno bolj pohleven narod in da smo vedno »komu« služili, se nechte sprašujem, čigavi lakaj smo tokrat, kajti za ljudsko množico vedno nekdo stoji – ali ne!? Je mar v vodstvenih vrstah prišlo do razkola? So se morda »kar tako« odločili, da bodo v bodoče »igrali šah« po načelih nove strategije, kar pa se nekako »ne spodobijo«, ker ljudje nismo lesene figurice, ki jih prestavlja po miili volji, rekoče: »Včeraj smo se igrali tako, jutri pa bo naša igrica drugačna.« Morda

pa nam je bila vržena le skromna kost, da ne bi svojih pravic iskali kje drugje – morda, tam, kjer bi bilo v tem trenutku bolj potrebno? Je božič res stvar »narodne zavesti« in »demokracije«? Ali z omenjenima pojma ne bi kazalo manevrirati kje drugje? Naš sistem naj bi temeljil na pravicah človeka kot človeka – človek ima pravice zaradi tega, ker je človek, ne pa zaradi prepričanja ali »resnice«! Vera je stvar osebnega prepričanja posameznikov in božič je verski družinski praznik, zato ga ne kaže tlačiti v isti žakel s pravicami naroda – navsezadnje 27,9% Slovencev ni vernih in po tej logiki nevrni Slovenci torej nismo narodno osvješeni? Če v svojih razmišljanjih prestopim slovenske meje, in se na stvar zazrem še »širše vzeto«, naletim na novo vprašanje, ki ga ne kaže kar tako prezreti: »Kaj se bo zgodilo, če bodo v večnacionalni Jugoslaviji, kjer je okoli 40 različnih verskih skupnosti, vedno smo namreč v Jugoslaviji, mar ne – tudi ostali zahtevali verske pravice in ne tistih, ki grede človeku zaradi tega, ker je človek. Se bodo potemtakem odnosi med republikami še zaostriili in ali se bodo po novem republike prevlele še v različne »republiške verske skupnosti«?

Vprašanj je torej veliko, veliko več kakor odgovorov, jaz pa si zelim le eno – da bi bili v prihodnje bolj razumni, manj skrajni in da bi tisto, kar nam gre kot narodu in ljudem, iskali ob pravem času na pravem mestu – pa srčno novo leto vam želim!

Alenka Štebe, Ljubljana

Spremembe zakona o usmerjenem izobraževanju in univerza Kritične opombe

Zanima nas, kaj napovedane spremembe Zakona o usmerjenem izobraževanju prinašajo univerzi in njenim fakultetam. Preden odgovorimo na to vprašanje, moramo na kratko opisati zgodovinski kontekst zakona o visokem šolstvu in zakona o usmerjenem izobraževanju, ki sta nastala v 70. letih.

Najprej je bil (leta 1975) sprejet zakon o visokem šolstvu, ki je bil kasneje vključen v zakon o usmerjenem izobraževanju. Slednji je izhajal iz enotnega ideološkega in organizacijskega koncepta in je zato univerzo konceptijsko reducirail na raven srednje šole. Za sedemdeseta leta je značilen bistven preobrat v konceptiji ekonomskega in družbenega razvoja. Ukinjena je bila tako imenovana »liberalna« in »tehnokratska« smer razvoja in izpeljana krepitve vloge partije v gospodarstvu in celotnem družbenem življenju. V praksi je šlo za to, da se organizacijski princip demokracije centralizma prenese iz partije v celotno družbeno institucionalno zgradbo. Formalno je bila vsa stvar izpeljana s totalno pravno regulacijo. Sprejeti so bili zakon o združenem delu, zakon o usmerjenem izobraževanju in cela vrsta tako imenovanih sistemskih zakonov, ki so zaokrožili celotni makro sistem.

Ta zakonodaja je ustvarila »socialni stroj«, v katerem je bil za vsak input že pripravljen odgovor. Problem je bil v tem, da do skrajnosti regulirani socialni stroj ni deloval; kolikor pa je deloval, zaradi svoje togosti ni imel sposobnosti adaptacije. Tako je bila v 70. letih ustvarjena nezgodovinska struktura družbenega razvoja. Prav v času, ko se je razvil svet zaradi tehnoloških eksploziji in vedno večje kompleksnosti gospodarskega in družbenega razvoja začel na vseh makro in mikro ravneh izrazito deregulirati, je šla Jugoslavija v nasprotno smer, t. j. smer največje močote regulacije. Ustvarili smo takšno družbeno preorganiziranost, da z njo ne moremo živeti. V času, ko mora vsak organizacijski subjekt izredno hitro reagirati na spremembe in sunke, ki udarjajo vanj iz širšega okolja, smo ustvarili same toge in nizko prilagodljive organizacijske subjekte, ki so v svojem delovanju ogromno energije oddajali v prazno in jo tako oddajajo še danes. Ta smer razvoja nas je pripeljala tja, kjer smo danes.

Problem današnjega časa je, da trošimo ogromno energije za popravljanje napak, ki so bile storjene v 70. letih. Namesto da bi zakon o usmerjenem izobraževanju ukinitili, ga dopolnjujemo. Namesto da bi napisali nov (lahko prav krutek) zakon o univerzi, dopolnjujemo člene v zakonu o usmerjenem izobraževanju, ki se nanašajo na univerzo.

Zakon o usmerjenem izobraževanju in tisti del zakona, ki se nanaša na univerzo, sta imela od vsega začetka to pomanjkljivost, da nista imela potrebne legitimnosti. Stroka tega zakona ni nikoli podprla, in tudi drugače je bil odpor proti njemu dokaj močan, posebno če go upeostevamo, da je bilo v ideološki represivnih 70. letih nestrinjanje tudi nevarno. In kot je v moderni družbi za vse zakone, ki ne izhajajo iz posameznika in ki nimajo potrebne legitimnosti, značilno, da slabo funkcionirajo in povzročajo več škode kot koristi, je to značilno tudi za zakon o usmerjenem izobraževanju in seveda za tisti njegov del, ki določa organizacijsko strukturo univerze in njenih fakultet.

Bistvo zakona o usmerjenem izobraževanju je bilo, da je ukinitel avtonomnosti univerze in fakultet in podredil univerzo kontroli politične. To podrejanje je bilo korenitejšje kot kjerkoli v Evropi, celo korenitejšje kot na univerzah v deželah realnega socializma. Tako strogega zakona ni sprejela tudi nobena druga republika v Jugoslaviji.

Ukinitve avtonomije univerze je bila strukturalno izpeljana tako, da je bil ukinjen pedagoško-znanstveni svet kot najpomembnejši organ upravljanja, oziroma je ohranil zgolj konzultativno funkcijo. Uvedeni so bili sveti, ki so bili sestavljeni tridelno, v njih pa je dobila dominantno mesto politika. Personalno se je ta vpliv manifestiral tudi tako, da je bil predsednik sveta vodilen in vpliven politični funkcionar.

Tudi habilitacijska komisija pri univerzi je bila sestavljena iz več delov. Bistvo te mnogodelnosti je bilo, da je politika pri volitvah profesorjev s svojim »vetom« lahko preprečila izvolitve tistih profesorjev, ki niso ustrezali njenim kadrovskim kriterijem. Kadrovanje in napredovanje sta potekala tudi na osnovi kadrovskih komisij, ki so bile sestavljene po političnih, ne pa po profesionalnih kriterijih in so kot takšne tipične realsocialistične institucije. Od časa do časa so nastopile še tako

imenovane politične koordinacije. Vsi ti selekcijski organi so odbirali profesorje na osnovi moralno-politične neoporečnosti, ki je bila v zakonu definirana kot obvezni »prispevek k razvoju socialističnega samoupravljanja in v tem se posebej humanih odnosov«.

Tudi decne fakultete je moral biti politično zanesljiva oseba, to zanesljivost pa je prevladovala Socialistična zveza, ki je dajala soglasje za »izvolitve« dekanov. V pomembnih fakultetnih organih so bili prisotni predstavniki politike in tudi gospodarstva (ki so pa bolj predstavljalji politiko kot samo gospodarstvo).

Organizacijski model, v katerem je imela prvenstvo politika, se je utemeljevalo tako, da je univerzo definiral kot institucijo posebnega družbenega pomena, zaradi česar naj bi predstavniki javnosti v njej dobili posebno težo. Le v primeru, ko »predstavniki javnosti« v njej dobijo posebno težo in vpliv, univerza ne bo zaprta in bo obvezno komunicirala z relevantnim okoljem, s katerim univerza pač mora komunicirati.

Ta model deluje več kot deset let. Univerza ni postala boljša in bolj odprta, temveč slabša. Čeprav je zakonsko prisiljena komunicirati z relevantnim, predvsem političnim okoljem, ima z okoljem manj stikov, kot jih imajo univerze v razvitem svetu, kjer jim noben zakon ne predpisuje, s kom morajo sodelovati in kdo mora biti vključen v njihov mehanizem odločanja.

Povedati moramo, da — če izvzamemo nekatere mediokritete — s tem političnim in neavtonomnim modelom univerza ni bila nikoli zadovoljna, številni njeni profesorji pa so ta model na različne načine in občasno bolj ali manj izrazito kritizirali. Naj omenimo, da je profesor Križanič univerzo po sprejemu zakona označil kot klečeco in molčečo univerzo, ki je v sramoto sama sebi in družbi, v kateri deluje. To njegovo misel je sedanjí rektor prof. dr. Janez Pečlenik ponovno citiral na nedavnem zboru slovenskih kulturnih delavcev.

Kaj prinaša novi predlog dopolni Zakona o usmerjenem izobraževanju? Najpomembnejša sprememba je ta, da ponovno uvaja znanstveno-pedagoški svet kot organ odločanja, vendar mu ne daje tiste moči, kot jo je imel nekdo, ker še vedno ohranja fakultetni svet. To pomeni, da sta v predlogu dopolnil dva paralelna organa odločanja, in vse kaže, da je prišlo na način dobimo organizacijski model, ki ni čist ali konsistenten in ki utegne postati v svojem funkcioniranju neracionalen in drag.

Druga sprememba je ta, da je črtana že davno popolnoma diskreditirana moralno politična neoporečnost kot pogoj za izvolitve univerzitetnega profesorja. Ta člen in vse tovrstne člene je ustavno sodišče Jugoslavije že pred nekaj leti proglasilo za neustavne, ker so v nasprotju z mednarodnimi konvencijami, ki jih Jugoslavija z veliko lahkoto podpisuje in prav s takšno lahkoto krši. Tretja sprememba je ta, da za izvolitve dekanov ne bo več potrebno soglasje Socialistične zveze.

Četrta sprememba je ta, da bosta sestava in način odločanja habilitacijske komisije pri univerzi določena s statutom univerze.

To so bistvene spremembe, vse druge so nebitne, nekakšno »veječarstvo« starega odgorja še tako dobronamerna popravila ne morejo definitivno spremeniti!

Nastete spremembe so pač pozitivne in vodijo k večji avtonomiji univerze. Pri vsem tem se nam zdi pomemben ritim spreminjanja. Sprašujemo se, koliko let bomo še čakali, da bomo prišli do novega zakona o univerzi in do ukinitve zakona o usmerjenem izobraževanju, če smo tako dolgo čakali že za nekaj sprememb.

Temeljne predpostavke so v zakonu še vedno ostale. Zakon je še vedno podrejen smotrom usmerjenega izobraževanja. Napisan je ideološko in predstavlja zameglate temeljni organizacijski principov. Ker je ideološko pisan, uporablja nejasne pojme. Naj kot primer citiramo 140. člen zakona, ki ni doživel nobenih sprememb in ki je v popolnem neskladju z duhom časa:

»Delavci in učenci oziroma študenti uresničujo svoje samoupravne pravice v izobraževalnih organizacijah z odločanjem in svojih zbiorih, z referendumom in v drugih oblikah osebnega izjavljanja, z odločanjem po delegatih v svetu izobraževalne organizacije in z nadzorom nad delom organov in služb v izobraževalni organizaciji kot tudi po delegacijah in delegatih v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti in v skupščinah izobraževalnih skupnosti, delavci pa tudi v skupščinah drugih samoupravnih interesnih skupnosti.«

Politični cilj zakona o visokem šolstvu o usmerjenem izobraževanju je bil, da politika vsak čas brez večjih težav izključuje iz univerze tiste profesorje, ki ne ustrezajo političnim kriterijem ali se ne vedejo zadosti konformno. Zato je v 190. členu zakona predvideno, da profesorju lahko odvzamejo naziv. To je tako, kot če bi vam vzeli poklic. Kaj takšnega ni najti nikjer v razvitem svetu. Ko profesor na Zahodu, v razvitem svetu, dobi stalni položaj, npr. naziv rednega profesorja (v anglosaskem sistemu t.i. »tenure«), to pomeni, da je v vsakem pogledu nedotakljiv. Posebej poudarjamo, da v predvidenih spremembah ta člen zakona ostaja nedotakljiv. Pa ne samo to; uvaja celo novo ideološko past. V mislih imamo tisto formulacijo 91. člena, kjer piše, da »habilitacijska komisija preverji tudi primerljivost dosežkov kandidatov glede na raven znanosti in glede na njihov pomen za družbeni razvoj«. Formulacija, ki lahko preverja dosežke kandidata glede na njihov pomen za družbeni razvoj, se v spremenjenih političnih razmerah lahko uporablja kot merilo moralno-politične pri mernosti kandidata.

Mi se zavzemamo za organizacijski koncept, v katerem bodo univerza in fakultete v tolikšni meri avtonomne, kot so avtonomne v razvitih državah in kot to čas, tehnologija in kompleksnost gospodarskega in družbenega življenja zahtevajo. Samo avtonomen subjekt je svoboden in visoko motiviran subjekt.

To ne pomeni, da se zavzemamo za univerzo, ki bi bila izolirana od okolja. Zelimo univerzo, ki bi bila povezana z gospodarstvom in širšim okoljem, kot so to univerze v razvitem svetu. Za takšno povezavo pa niso potrebni predvsem zakoni. Najboljše univerze v anglosaskem svetu so privatne univerze, ki ne delujejo na osnovi zakonov, ki jih zanje predpisuje država. Tudi na področju visokega izobraževanja je lažje dosegati kvaliteto in učinkovitost s konkurenco, avtonomijo in profesionalnimi vrednotami — kot regulacijskimi me-

hanizmi — kot pa z zakoni, ki jih z vsemi podrobnostmi predpisuje država.

To besedilo smo na podlagi razprave na Pedagoško-znanstvenem zboru Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo napisali.

prof. dr. Janez Jeroveč
prof. dr. Zdenko Roter
prof. dr. Dimitrij Rupel

Naslednje volitve bodo neposredne ali pa jih ne bo

(Odprto pismo tov. Miranu Potrču, predsedniku skupščine SRS)

Predsedstvo OK ZSMS Nova Gorica je na seji dne 20. 12. 1988 sklenilo, da pošlje tovarišu Miranu Potrču naslednji predlog:

Dajemo vam pobudo, da na eni izmed naslednjih sej skupščine SRS vrstite na dnevni red tudi naslednji predlog:

V letošnjem letu smo »preživelii« dve volilni farsii, na katerih sta prišla v navzkrižje skozi temeljne nivoje izražena volja državljanov SRS in odločitve »delegatov ljudstva« (predvsem mislimo na delegate republiške kandidacijske konference). Vsi vemo, da je izhod en sam: neposredne volitve. Toda glej ga zlomka, na naslednjih volitvah (član predsedstva SFRJ iz SRS), ko bi končno lahko za eno najpomembnejših, če že ne najpomembnejšo funkcijo, kar se jih voli na območju države Slovenije, uporabili institut neposrednih volitev, bomo zopet zvezanih rok. Tokrat nas bo zaoklorala zvezna ustava. Toda mi mislimo, da obstaja rešitev. Poleg rednega (legalnega) postopka naj skupščina razpiše še neposredne volitve, ki pa naj imajo le neformalno, neinstitucionalno, svetovalno vrednost. Formalno—pravno odločitev pa naj seveda sprejmejo delegati po predpisanim postopku. Seveda obstaja še ena nevarnost, da bi se delegati odločili drugače, kot pa je bil izid neposrednih volitev. Vendar pa smo mnenja, da imajo delegati še toliko delegatske vesti in poštenosti, da si česa takega ne bi privoščili. Seveda bi bilo smiselno, da se omenjene volitve razpiše pred zasedanjem republiške kandidacijske konference.

Največjo prednost takega vzporednega postopka vidimo v tem, da bi na ta način popravili napako, ki jo delajo mnoge naše volilne (in druge) odločitve. So sicer povsem legalne, vendar pa je njihova legitimnost mnogokrat sporna. Ta odločitve bi bila povsem legalna (formalno—pravno neoporečna), pa tudi povsem legitima (izražena bi bila volja največjega dela državljanov SRS). Tudi zahtevnost organizacije take procedure in povečani stroški ne morejo predstavljati tako velike ovire, da bi zaradi tega državljanje spet prikršljali za pristopnost, do katere imajo vsjo pravico. Mimogrede, kontraargumenti o prevelikih stroških so se pojavljali tudi v zvezi z morebitnim ustavnim referendumom, toda take pripombe so, milo rečeno, neresne. Z realizacijo predlaganega vzporednega volilnega mehanizma za volitve člana predsedstva SFRJ iz SRS bi si naš politični sistem, pa tudi nekateri njegovi posamezni deli povrnili vsaj delček izgubljenega ugleda, zaupanja in legitimnosti, ki si jih je zapravlil z letošnjimi »ekscelsivni« dogodki (volitve predsednika predsedstva SRS, volitve člana predsedstva SRS, sprejem ustavnih amandmajev, proces prvi četverici in drugi), zato delegate pozivamo, da naš predlog sprejmejo.

Valter Hojan za Predsedstvo OK ZSMS Nova Gorica

O potresni ogroženosti pri nas

Potres v Armeniji, ena največjih naravnih nesreč v tem stoletju (največja je potres v Tangšanu, LR Kitajska, ki je leta 1976 do tal porušil milijonsko mesto in zahteval po uradnih podatkih okrog 240 000 žrtve), je ponovno opozoril na nevarnost, s katero živimo vsi, ki prebivamo na potresnih območjih. Potresov se ne da preprečiti, lahko pa se proti njihovim posledicam uspešno zavarujemo. Znano je dejstvo, da potresi ne ubijajo, pač pa ubijajo zgradbe, ki se med potresi rušijo. Danes namno graditi zgradbe, ki prenesočne močne potrese znajo pa tudi ojačevati obstoječe objekte. Potresnovarna gradnja je edino možna, pa tudi zadostna zaščita pred posledicami potresov.

Potres v Armeniji je bil eden od zmerno močnih potresov. Jakost potresa, ki se meri po Richterjevih lestvicah (Richterjeva magnituda) in je povezana s sproščeno energijo pri potresu, je znašala 6,3. Približno enako jakost je imel potres v Crni gori leta 1979. Jakost potresa v Skopju leta 1963 je bila precej manjša, jakost zelo močnih potresov pa je bistveno večja. Ti imajo magnitudo 8 in več (npr. potres v Mehiki 1985, magnituda 8,1). Pri potresu z magnitudo 8 se sprosti kar 32-krat večja energija kot pri potresu z magnitudo 7. Posledice potresa v naslednjih niso odvisne samo od jakosti potresa, pač pa tudi od oddaljenosti od mesta, kjer se je sprostila energija, od geoloških in geomehanskih pogojev in seveda od načina in kvalitete gradnje. Jakost potresa na določenem mestu, ki se odraža v njegovem vplivu na tiste objekte, ki niso grajeni potresnovarno, se meri z intenzitetjo (pri nas po MCS ali MSK lestvici, ponekod po svetu se uporablja Mercallijeva lestvica). Potresi, ki imajo intenziteto 9 ali več po eni od teh lestvic, imajo v naselijih, kjer zgradbe niso grajene potresnovarno, zelo hude posledice. Po prvih podatkih je bila največja intenziteta (to je intenziteta na najbolj prizadetem območju) potresa v Armeniji okrog 10. Za primerjavo potresa, da je bila največja intenziteta potresa v Skopju ocenjena na 9, potresa v Crni gori na 9,5, potresa v Tangšanu pa na 11.

Čeprav bo za celovito oceno vzrokov za katastrofalne posledice potresa v Armeniji potrebno počakati na natancnejše analize, je mogoče iz dosedanjih poročil in iz televizjskih posnetkov dobiti vtis o povsem neustreznih gradnji. Neupoštevanje osnovnih principov potresnovarne gradnje in nekvalliteta izvedba sta nedvomno glavna vzroka tragedije v Armeniji.

Prav bi bilo, da bi se ob tem žalostnem dogodku zamislili nad nevarnostjo, ki preti tudi nam. Največje raziskave kažejo, da obstaja potresna nevarnost na celotnem

ozemlju Jugoslavije. Podatki o potresih na teritoriju Jugoslavije in v njeni neposredni bližini, zbrani v računalniku IKPIR na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani, segajo okrog 1800 let nazaj in kažejo, da je v tem času vsaj devetkrat prišlo do potresov podobne jakosti (po magnitudi ali intenziteti) kot v Armeniji, med njimi so bili kar trije v tem stoletju. Potresi podobne jakosti, kot je bil potres v Skopju leta 1963, pa se po statističnih podatkih pojavljajo vsaka štiri leta. (To seveda ne pomeni, da imajo vsi ti potresi tudi podobne posledice kot skopski potres, kjer je bilo žarišče potresa pod samim mestom).

Živimo torej na področju, kjer se pogosto pojavljajo rušilni potresi. In kako so grajene naše zgradbe? Potresno inženirstvo se je v svetu pričelo intenzivneje razvijati šele v drugi polovici tega stoletja. Zaradi tega in zaradi relativno dolgega obdobja brez večjih potresov pri nas (1942—1962) so slovenski strokovnjaki kot prvi v Jugoslaviji šele leta 1963 pripravili prve predpise o potresnovarni gradnji. Ti predpisi so bili, po potresu v Skopju, leta 1964 z manjšimi spremembami sprejeti kot jugoslovanski predpisi. Leta 1964 predstavlja torej pomemben mejnik. Velicina zgradb, grajenih po tem letu, se med morebitnim potresom ne bi smela porušiti. Zaradi raznih vzrokov obstajajo tudi izjeme. Med drugim je treba upoštevati, da je znanje, zajeto v predpisih iz leta 1964, danes v marsičem že zastarelo. Bolj ranljivi kot objekti, grajeni po letu 1964, so tisti, grajeni pred tem letom. Čeprav jih je med temi zaradi samega načina gradnje precej odprnih pred potresi (n. pr. solidno grajene endruzišne hiše), pa na žalost številni med njimi nimajo možnosti, da bi preživelii močnejši potresi. Tipičen primer so visoke zidane stolpnice, grajene po osvoboditvi.

Nevarnost nam torej grozi zlasti v starejših objektih. Namen tega pisanja je predvsem, da bi se tega dejstva vsi v polni meri zavedeli in pričeli ustrezno ukrepati. Vse ranljive objekte je možno uspešno ojačiti, to delajo po svetu in, v osamljenih primerih, tudi pri nas. Seveda zahteva ojačevanje denar in povzroča neprijetnosti stanovalcem ali uporabnikom zgradb. Opozorila strokovnjakov zato ne zaležejo dosti, določila slovenskega Zakona o seizmološki službi iz leta 1978 pa tudi ne. Miselnost, da potresa ne bo, je najenostavnejša in najcenejša, dokler ne pride do potresa. In potresi se dogajajo nenapovedano. Zaenkrat se ni nobenih realnih možnosti za kolikor toliko zanesljive kratkoročne napovedi. Pa tudi če bo mogoče enkrat v daljni bodočnosti tako možnost obstajala, bo potresna odpornost objektov še vedno nujna, če bomo hoteli očuvati, kaj več kot golo življenje.

Peter Fajfar, predsednik Zveze društev za potresno inženirstvo Jugoslavije, Ljubljana

Javni protest

Upravni odbor Društva slovenskih filmskih delavcev je na svoji seji dne 13. 12. 1988 sprejel sklep, da se zaradi pogostih kršitev zakonitih in pogodbenih pravic članov društva in zato, ker se bile vse druge ponudbe društva neuspešne, na kršitelja, to je TELEVIZIJO LJUBLJANA, in javnost naslovi javni protest zaradi kršitev zakonitih in pogodbenih pravic članov društva.

Zakonite in pogodbene pravice, izhajajoče praviloma iz Zakona o avtorski pravici, Zakona o samostojnih kulturnih delavcih ter drugih zakonov s področja stimuliranja in organiziranja ustvarjalnega dela in pogodb, ki jih posamezniki sklenili s TELEVIZIJO LJUBLJANA, so kršene protipravno in pogosto, in sicer posredno in neposredno.

1. TELEVIZIJA LJUBLJANA, organizacija posebnega družbenega pomena, si je protipravno uzurpirala izključno oblast, da brez sodelovanja in verifikacije družbene skupnosti, sama in dokončno odloča o ponižujočih pogojih, pod katerimi lahko in morajo sodelovati zunanji sodelavci — ustvarjalci vseh vrst.

2. TELEVIZIJA LJUBLJANA, organizacija posebnega družbenega pomena, kljub obvezujocim ustavnim in zakonskim določilom ni ustrezno uredila družbeno ekonomskih razmerij z ustvarjalnimi sodelavci, ki imajo stvarno samostojnih delavcev v kulturi. Ti so zato kljub dejstvu, da oblikujejo ali sooblikujejo pomemben del televizijskega programa, v celoti odrinjeni od upravljanja in odločanja;

3. TELEVIZIJA LJUBLJANA ignorira tudi zakonska določila o stimuliranju ustvarjalnosti v delovnem razmerju; avtorjem, ki so tam zaposleni, odreka zakonite pravice, sredstva, izločena za ustvarjalnost, pa po neformaliziranih oziroma subjektivnih postopkih preumernja na druga področja;

4. Notranja organizacija TELEVIZIE LJUBLJANA na področju, namenjenem urejanju odnosov z ustvarjalnimi delavci in sodelavci, je nefunkcionalna, inertna in glede na pomen družbene skupine, ki oblikuje nacionalno filmsko-televizijsko ustvarjalnost, nestramno birokratska;

5. TELEVIZIJA LJUBLJANA zavestno ali zaradi neznanja in nerazumevanja ne prilagaja svojega poslovanja visoki in nepredvidljivi inflaciji. Čeprav se materialni stroški povečujejo iz dneva v dan, čeprav so se v obdobju februar—december 88 redni osebni dohodki (enkratna izplačila niso všteta) povečali za najmanj 137%, se za oblikovanje avtorskih honorarjev uporablja Sklep o višini honorarjev, sprejet 1. 2. 88. Na podlagi tega akta se določa neposredna višina honorarjev, od tega akta je odvisna stopnja revalorizacije, saj TELEVIZIJA LJUBLJANA v pogodbe vnaša »revalorizacijsko klavzulo: »Honorar se povečuje skladno s povečanjem Sklepa o višini honorarjev!«

6. Honorarjev, določenih in revaloriziranih na opisani način, TELEVIZIJA LJUBLJANA praviloma ne izplačuje v rokih, ki jih določajo pogodbe, honorar

